

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TÜRKİYE’DE SURİYELİLERE YÖNELİK UYGULANAN ENTEGRASYON POLİTİKALARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra HOPYAR

**Enstitü Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler**

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ

Haziran - 2017

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

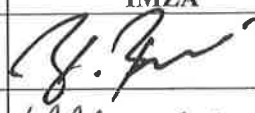
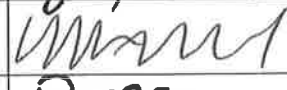
**TÜRKİYE’DE SURİYELİLERE YÖNELİK UYGULANAN
ENTEGRASYON POLİTİKALARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zehra HOPYAR

Enstitü Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Enstitü Bilim Dalı: Siyaset ve Sosyal Bilimler

“Bu tez ~~09/06~~2017 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Doç.Dr. Binyamin Bezi	Olumlu	
Doç.Dr. Yusuf Adıgüzel	Olumlu	
Yrd.Doc.Dr. Pınar Yazgan Hepil	Olumlu	



SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU BEYAN BELGESİ**

Tez Başlığı: Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Politikaları

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin *Sakarya Üniversitesi Lisansüstü Yönetmeliği Madde 28* uyarınca aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve 30 Mayıs 2017 tarihinde Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından şahsıma iletilen *Turnitin* intihal tespit programı raporuna göre tezimin benzerlik oranı %10 ‘dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1) Kaynakça hariç
- 2) Alıntılar dahil
- 3) 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Öğrenci
(Adı – Soyadı, İmzası, Tarih)
Zehra HOPYAR

30.05.2017

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı – Soyadı	: Zehra HOPYAR
Öğrenci Numarası	: 1360Y03013
Ana Bilim Dalı	: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı	: Siyaset ve Sosyal Bilimler
Statüsü	: ☒ Y. Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Doktora

Danışman
(Adı - Soyadı, İmzası, Tarih)
Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ

30.05.2017

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenen ve tüm süreçte desteğini hiç esirgemeyen danışmanım Sayın Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ'ye değerli katkı ve emekleri için içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Süreç içerisinde benden desteklerini esirgemeyen Diaspora Araştırmaları Merkezi'nin tüm çalışanlarına, bana olan inancını her daim yineleyen Büşra KEPENEK'e, her ihtiyacım olduğunda kütüphanesini bana açan Meryem KÜÇÜK'e ve bugüne kadar üzerimde emeği olan tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Teşekkürlerin en büyüğü, benimle ay ve gün hesabı yaparak, tüm stresli anlarımda yanımda olan ve bana olan inançlarını benden hiç esirgemeyen aileme, biricik babam ve ablamadır. Bu çalışmanın ithaf edilmesi gereken birileri varsa onlar, kuşkusuz, babam ve aramızda olmayan annemdir.

Zehra HOPYAR

24/05/2017

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iii
TABLO LİSTESİ.....	iv
GRAFİK LİSTESİ.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY.....	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ANALİZ	5
1.1. Temel Kavramlar	5
1.1.1. Göç ve Göçmen.....	6
1.1.2. Mülteci (<i>Refugee</i>)	7
1.1.3. Sığınmacı (<i>Asylum Seeker</i>)	8
1.1.4. Geçici Koruma Statüsü Altındaki Kişiler	8
1.2. Sosyo-Kültürel Temaslar	9
1.2.1. Asimilasyon Teorileri	13
1.2.1.1. İngilizliğe Uyum (<i>Anglo-Conformity</i>) Modeli	16
1.2.1.2. Eritme Potası (<i>Melting Pot</i>) Teorisi	17
1.2.1.3. Irk İlişkileri Döngüsü Teorisi	18
1.2.1.4. Asimilasyon Süreci Teorisi	19
1.2.1.5. Asimilasyon Yüzleri Teorisi.....	21
1.2.2. Entegrasyon Politikaları.....	22
1.2.2.1. Sistem ve Sosyal Entegrasyon Kategorileştirmesi.....	26
1.2.2.2. Kültürel Entegrasyon Modeli.....	27
1.2.3. Çokkültürlülük Politikaları	29
1.2.3.1. Çokkültürlülüğe Toplulukçu (Komüniteryan) Yaklaşımlar	33
1.2.3.2. Çokkültürlülüğe Liberal Yaklaşımlar.....	35
1.2.3.3. Çokkültürlülüğe Eleştiriler	37

BÖLÜM 2: İLTİCA HUKUKU VE ENTEGRASYON POLİTİKALARININ YASAL DAYANAKLARI.....	41
2.1. Uluslararası Hukukta İlticaya ve Geçici Korumaya İlişkin Düzenlemeler	41
2.1.1. İlticaya İlişkin Düzenlemeler	41
2.1.2. Geçici Korumaya Dair Düzenlemeler	44
2.2. Türkiye’de İltica Hukuku ve Geçici Koruma	46
2.2.1. Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Öncesinde Türkiye’de İltica Düzenlemeleri	46
2.2.2. Ulusal Eylem Planı	49
2.2.2.1. İltica Politikası ve AB Müktesebatına Uyumluluk ile Kurumsallaşmanın Sağlanması	50
2.2.2.2. İltica Edenlerin Ülkeye Kabulüne Dair Gelişmeler	52
2.2.2.3. Entegrasyon ve Destek	53
2.2.3. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği	55
2.3. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü.....	59
2.4. Geçici Koruma Statüsünün Sağladığı Haklar	60
BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ ALTINDAKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON POLİTİKALARI.....	65
3.1. Türkiye’de Suriyelilerin Genel Durumu.....	65
3.2. Uygulanan Entegrasyon Politikaları.....	70
3.2.1. Eğitim Politikaları	72
3.2.2. Sağlık Politikaları	80
3.2.3. İstihdam Politikaları	82
SONUÇ.....	86
KAYNAKÇA.....	91
ÖZGEÇMİŞ	107

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AK	: Avrupa Komisyonu
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: T. C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
GBM	: Geçici Barınma Merkezi
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	: Türk Dil Kurumu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLO LİSTESİ

Tablo 1 : Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi.....	20
Tablo 2 : Entegrasyon Göstergeleri	23
Tablo 3 : Entegrasyon Sürecinde Önemli Yaklaşımlar.....	29
Tablo 4 : Barınma Merkezlerinde Son Durum.....	66
Tablo 5: Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı (11.05.2017).....	68



GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler Sayısı 67

Grafik 2: Geçici Barınma Merkezleri(GBM) İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler 69



ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Berry ‘nin Kültürleşme Stratejileri.....	11
Şekil 2: Entegrasyon Stratejisinin Boyutları.....	25



Tezin Başlığı : Türkiye’de Suriyelilere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Politikaları	
Tezin Yazarı : Zehra HOPYAR	Danışman: Doç. Dr. Bünyamin BEZCİ
Kabul Tarihi : Haziran 2017	Sayfa Sayısı : viii (ön kısım) + 107 (tez)
Anabilim Dalı : Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Bilimdalı : Siyaset ve Sosyal Bilimler
Arap Baharı olarak anılan ve 2011’de başlayan süreç pek çok Ortadoğu ülkesi ile birlikte Suriye’yi de içine dâhil etmiştir. Süreç neticesinde ortaya çıkan çatışmalardan kaçan çok sayıda Suriyeli, Türkiye gibi komşu ülkelere sığınmışlardır. Sürecin başlangıcından bu yana yaşananları “açık kapı” politikası ile yürüten Türkiye, seneler içerisinde çok sayıda mülteciyi barındırmakta ve onlara geçici koruma sağlamaktadır. Bu sorumluluk, sürecin kamu politikalarıyla desteklenerek söz konusu kişilerin Türkiye toplumuna uyumunu kolaylaştırıcı uygulamaları gerektirmektedir. Bu doğrultuda çalışmanın kavramsal ve kuramsal analizi olan ilk bölümünde temel kavramların açıklanmasının ardından asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük teorilerine değinilmiştir. İkinci bölümde ise ulusal ve uluslararası iltica hukuku ile entegrasyon politikalarının yasal dayanaklarını oluşturan hukuki metinlere yer verilmiştir. Son bölümde ise, ilk iki bölümde bahsedilen kuramsal ve hukuki çerçeve bağlamında Türkiye’deki eğitim, istihdam ve sağlık konularındaki entegrasyon politikalarının analizi yapılmaya çalışılmıştır. Hukuki düzenleme ve uygulanan politikaların genel bir resmini çizerek entegrasyon konusunda hangi noktada bulunduğu, karşılaşılan sorunlar hakkında farkındalık oluşturarak uygulamalardaki eksikliklerin giderilmesi yönünde fikir ve önerilerde bulunmak çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Betimleyici metot ve literatür tarama yönteminin kullanıldığı çalışma sonucunda, sürecin başlangıcında Türkiye’nin misafir algısı sebebiyle kalıcı politikalardan uzak durduğu fakat 2013 yılından sonra bu durumun değiştiğiyle karşılaşılmıştır.	
Anahtar Kelimeler: Göç, Suriye Krizi, Entegrasyon, Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler, Kamu Politikaları.	

Title of the Thesis : Integration Policies for Syrians in Turkey

Writer of Thesis : Zehra HOPYAR

Supervisor: Assoc. Prof Bünyamin BEZCİ

Date : June 2017

Number of Pages : viii (pre. part) + 107 (main body)

Department : Political Science and Public Administration
Subfield : Political and Social Sciences

The process started in 2011 which is known as Arab spring has included Syria along with many Middle East countries. After that a large number of Syrian refugees fleeing the conflicts that have taken refuge in neighboring countries as Turkey. Turkey that is following “open door policy” has hosted many refugees and has provided temporary protection. Undertaken this big responsibility be supported public and social policy. In the first part of the conceptual and theoretical analysis of working in this direction, the theories of assimilation, integration and multiculturalism have been touched upon after explaining the basic concepts. In the second part, legal texts constituting the legal basis of national and international asylum law and integration policies are included. In the last part, an attempt was made to analyze the integration policies in education, employment and health issues in Turkey in the context of the theoretical and legal framework mentioned in the first two chapters. Drawing a general picture of legal regulation and applied policies, it is the main aim of the study to be aware of the points about integration, to raise awareness about the problems encountered and to make suggestions and suggestions for eliminating the deficiencies in the applications. As a result of the study of the descriptive method and the literature scanning method, it was found that at the beginning of the process Turkey was away from permanent politics due to the guest sense, but after 2013 this situation changed. It has unwieldy public policies Syria crisis has comprised of many factors like foreign policy, irregular immigration and economic cost. However Turkey has tried to apply long term policies for social and cultural accordance and acceptance. This aarticle has discussed the legal status of Syrians who have lived in Turkey and temporary protection regulation. This article aims to create awareness what is happening and in this direction submission of suggestion.

Keywords: Migration, Syria Crisis, Integration, Syrian Refugees in Turkey, Public Policies.

GİRİŞ

Göç, günümüz toplumlarını etkileyen ve şekillendiren olguların başında gelmektedir. Gerekçelerine, süresine, ülke içinde ya da dışında olmasına göre farklı isimlerle anılan bu harekete, Türkiye, tarihi boyunca maruz kalmıştır. Önce bazı Ortadoğu ülkelerinde ardından Suriye’de başlayıp kısa sürede iç savaşa dönüşen çatışmalar, dünyanın son dönemde karşılaştığı en ciddi göç hareketini doğurmuştur. Bu çatışmalardan Suriye dışında en çok etkilenen ülkeler, komşu ülkelerdir. Sözü geçen komşu ülkeler, sıcak çatışmalardan olmasa da çatışmalardan kaçan halkın bu ülkelere yerleşmesiyle çok sayıda sığınmacı nüfusla karşılaşmıştır.

Komşu ülke olarak Türkiye de çatışmaların başlangıcından bu yana sorumluluk alan ülkelerin başında gelmekte ve yürüttüğü açık kapı politikasını hala sürdürmektedir. Bu ani ve hızla büyüyen göç hareketi, hem ülkesinden kaçmak zorunda kalan Suriyelileri hem de kapılarını açan Türkiye halkını ve devletini zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Devam eden bu göç hareketi, Türkiye toplumunun ekonomik ve sosyo-kültürel dinamiklerini etkilemektedir. Castles ve Miller’in de dediği gibi göç, alan ve veren ülkedeki tüm toplumu etkileyen toplumsal dönüşümün sebep olduğu bir hareketlilik (2008: 29).

İltica durumunda, özellikle de bu örnekte olduğu gibi uzun süreli iltica süreçlerinde, ev sahibi toplumla sığınmacıların bir arada yaşama sorunsalı gündeme gelmekte ve sürecin nasıl ve hangi yollarla yürütüleceği çokça tartışılmaktadır. Tam da bu noktada entegrasyon ve toplumsal kabul kavramların söz edilmektedir. Bu kavramlar, karşılıklı işleyen süreçleri kapsamaktadır. Fakat çalışmanın sınırlılıkları bağlamında konu yalnızca entegrasyon boyutuyla tartışılmaktadır.

Yukarıda sözü edilen, ani ve hızla büyüyen iltica hareketi karşısında Türkiye devleti ve toplumu hazırlıksız yakalanmış ve Suriyelilerin “misafir” olduklarına dair duyulan inanç münasebetiyle yaklaşık iki sene sadece geçici politikalar yürütülmüş ve entegrasyon sürecine neredeyse hiç değinilmemiştir. Fakat Suriye’deki çatışma halinin sürmesi ve hareketin sürekliliği, devletin kısa vadeli politikalardan ziyade uzun vadeli politikalar üzerinde çalışma gerekliliğini doğurmuştur.

Söz konusu politikalar eğitim, sağlık, istihdam gibi temel pek çok konuda uygulama ve düzenlemeyi içermektedir. Temel haklardan olan eğitim hakkı, Suriyeliler arasındaki çocuk sayısının çok olması ve bu insanların yaşadıkları topluma entegre olabilmelerinde özellikle dil eğitiminin payının yüksek olması sebebiyle diğerlerinden bir adım daha öne çıkmaktadır. Yine istihdam konusu da yeni bir hayat kurma noktasındaki bu insanların yaşamlarını sürdürme ve büyük ölçüde ekonomik refaha ulaşmalarında önem arz etmektedir. Şüphesiz temel haklardan olan sağlıkta da durum farksızdır. Çalışmada bu üç başlık bağlamındaki uygulama ve örnek olayların değerlendirilmesinin sebebi, bunların entegrasyonun temel bağlamlarını oluşturmasının yanı sıra Suriyelilerin Türkiye’deki hak ve sorumluluklarının çerçevesini çizen Geçici Koruma Yönetmeliği’nde de bu başlıkların özellikle belirtilmiş ve açıklanmış olması, önemlerine bir kez daha kanıt teşkil etmektedir.

Çalışmanın kavramsal analiz kısmını oluşturan ilk bölümünde, bütünleşme teorileri sınıflandırılmış hem açıklamaları yapılmış hem de örneklerle detaylandırılmıştır. İkinci bölümde, ulusal ve uluslararası iltica hukukunun genel resmini çizdikten sonra Türkiye’deki Suriyelilerin yasal statüsünü belirleyen metinler ile entegrasyon politikalarına yer veren düzenlemelerden bahsedilmiştir. Son olarak da Türkiye’deki Suriyelilere dair temel verilerden bahsedilerek mevcut durum gösterilmeye çalışılmış ve belirlenen başlıklar altında uygulamalardan örnekler verilerek, bunların teorilere yaklaştığı ve uzaklaştığı yerlerin altı çizilmiştir.

Çalışmanın Amacı

Çalışmanın ilk bölümünde anlatılan asimilasyon, entegrasyon ve çokkültürlülük olarak sınıflandırılan bütünleşme teorileri bağlamında Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin Suriyelilere yönelik politikalarını irdelemek temel gerekçedir. Bu doğrultuda hukuki düzenlemeler ve uygulamaların teorilerden hangisine daha çok yaklaştığı sorgulanarak genel politikasının ne olduğunun değerlendirilmesi araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır. Bu temel amaca hizmet eden diğer yan amaçlar ise, teorilerin detaylandırılarak bir bütün halinde ele alınmış olması, iltica hukukunun ulusal çerçevesinin ve ilişkili uluslararası metinlerin Suriyelilerle ilgili kısımlarının özellikle detaylandırılarak işlenmiş olması ve uygulamaların genel bir çerçevede en önemli örneklerden seçilmiş olması şeklinde sıralanabilmektedir.

Araştırma Soruları

Genel Soru: Türkiye’de Geçici Koruma Statüsü Altındaki Suriyelilere Yönelik Uygulanan Entegrasyon Politikaları Nelerdir?

Alt Sorular:

1. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik uygulanan eğitim politikaları nelerdir?
2. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik uygulanan sağlık politikaları nelerdir?
3. Türkiye’deki Suriyelilere yönelik uygulanan istihdam politikaları nelerdir?

Çalışmanın Önemi

Çalışma, konusu itibariyle güncelliğini koruyan ve her gün yeni bir noktadan başka değişkenlerle incelenme ihtiyacını doğurmaktadır. Son yıllarda, uygulamalardaki değişikliklerle, uyum ve toplumsal kabul bağlamında tartışılmaya başlayan konu, bütünleşme teorileri doğrultusunda eksik bırakılmıştır. Araştırmaların büyük çoğunluğunun saha ve bölgesel çalışmalara dayandığı, var olan veri eksikliğine güncel katkıda bulunma amacına hizmet ettiği görülmektedir. Bu bağlamda hazırlanan çalışma, yapılan uygulama ve düzenlemeleri teoriler bağlamında değerlendirerek hangisine ne aşamada yaklaşıp yaklaşmadığının sorgulanmasıyla konu hakkındaki eksikliğe katkıda bulunma niyeti taşımaktadır. Bunu yaparken bugüne kadar yapılmış tüm araştırmalardan da faydalanılarak konu, bir bütünlük içinde görülmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada genel olarak, betimleyici literatür taraması kullanılmıştır. Kaynak tarama yöntemiyle konuyla ilgili kitap, makale, rapor ve tez çalışmalarına ulaşılmıştır. Okumalar esnasında tespiti yapılan atıflardaki kaynakların da çoğuna ulaşılmıştır. İçlerinde ulaşılamayan birkaç eski kaynakta ise aktaran kaynak gösterme yöntemine başvurulmuştur. Bilhassa son bölümde, ciddi bir medya taraması yapılmış ve ilgili haberler titizlikle ayıklanmıştır. Hukuki sürecin çerçevesinin çizildiği ikinci bölümde de zaman zaman karşılaştırma tekniğine başvurularak ulusal ve uluslararası düzenlemeler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Yapılan literatür taramasında entegrasyon politikalarının bütünleşme teorileri bağlamında daha önce değerlendirilmediğiyle karşılaşmıştır. Yine uygulamaların eğitim, sağlık, istihdam alanlarının tamamından ziyade bir ya da ikisi üzerinde durularak bütüncül bir yaklaşımdan uzak şekilde ele alınmış olduğu gözlenmiştir. Hukuki metinlerin entegrasyon politikalarına dayanak oluşturan ilgili kısımlarının derlenmiş biçimde hazırlanmadığı görülmüştür. Tüm bu gerekçeler çalışmanın literatürdeki hangi boşluğu dolduracağına ve eksiklikleri kapatacağına işaret etmektedir.

Çalışmanın Kısıtları

Araştırmaların çoğunda entegrasyon ve toplumsal kabul olgularının birlikte ele alındığı görülmeye rağmen çalışmanın sınırlılığı bağlamında devletin, sivil oluşumların ve ilgili kurumların uygulamalarıyla sadece entegrasyon sürecine değinilmiştir. Bununla birlikte ilk bölümde özellikle çokkültürlülük teorilerinin, ikinci bölümde uluslararası mevzuat ile güncel ulusal değişikliklere kadar olan sürecin detaylarına yer verilmemiş, genel çerçevesinin çizilmesiyle yetinilmiştir.

BÖLÜM 1: KAVRAMSAL ANALİZ

1.1. Temel Kavramlar

Eski bir tarihi olan göç, toplumsal değişimlerin en güçlü unsuru olarak görülmektedir. Geçmişten günümüze farklı dil, din ve kültüre sahip toplumların bir araya gelerek etkileşim içinde olmalarını sağlamaktadır. Bu etkileşim, yeni ırkları, kültürleri ve yaşam biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.

Uluslararası göçü anlamak için kullanılan pek çok kavram bulunmakta ve bu kavramların çoğu Avrupa'dan Amerika kıtasına göç sürecini tanımlama ve anlama gayretlerinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (Düvell, 2006'dan Akt. Öner, 2015: 13) Sürekli değişim içinde ve çok boyutlu bir olgu olan uluslararası göç, ülkelerin inşasında önemli rol oynayabilmektedir. Öner'e göre, çok sayıda araştırmacı tarafından uluslararası göçe dair kavramlar ikili ve zıt kategoriler üzerinden anlaşılmaya ve sınıflandırılmaya çalışılmaktadır. Göç alan ve veren ülke, yasal- yasal olmayan göçmen gibi kavramlar olgu ve süreçlerin daha dar kalıplarla ifadesine ve göç kavramının değişkenliğinin göz ardı edilmesine sebep olmaktadır. Yine uluslararası göç çalışmalarına ulus devlet sınırlarından yaklaşılmaması, söz konusu sınırlara müdahale olarak görülerek insanların yerli- yabancı ya da yasal- kaçak gibi sınıflandırılmasıyla sonuçlanmaktadır. (2015: 13-14) Özellikle 11 Eylül'den sonra göç meselesinin bir sosyal değişimden ziyade güvenlik sorunu olarak algılanması yaygınlaştığından bu kategoriler daha da keskinleşmektedir.

Küreselleşen dünya ile uluslararası göçler artmakta ve ilişkiler daha da karmaşık hale gelmektedir. Karmaşıklaşan bu ilişkiler, devlet politikaları, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası örgütlere kadar geniş bir yelpazeyi oluşturan paydaşlarca çözüm üretilmeye çalışılan bir mesele haline gelmektedir.

Tüm keskinliklere rağmen dinamikliğini yitirmeyen göç kavramı çerçevesinde yeni kavram ve kuramlar üretilmektedir. Gerekçesi, süresi gibi değişkenlere bağlı olarak oluşan göçler farklı tanımlamalara sebep olmaktadır. Bu çok sayıdaki kavramdan çalışmanın konusu bağlamında birkaçı üzerinde durularak kısaca açıklanmaktadır.

1.1.1. Göç ve Göçmen

İnsanlık var olduğundan bu yana savaşlar, doğal afetler, açlık, sürgün, işsizlik gibi gerekçelerle devam eden bir sosyal hareketlilik bulunmaktadır. Bu yer değiştirme hareketi sadece bir nüfus değişimini değil güçlü sosyal, siyasi ve ekonomik bir etkileşimi ifade etmektedir.

Türk Dil Kurumu (TDK) göçün tanımını şu şekilde yapmaktadır: Göç, bir yerden başka bir yere ekonomik, siyasi ve sosyal gerekçelerle gitme halidir (www.tdk.gov.tr, 2016).

Uluslararası Göç Örgütü (*International Organization for Migration – IOM*) göçü, süresi ve sebebinden bağımsız yer değiştirme hareketi olarak tanımlamıştır. Bu kapsama, sığınmacılar, mülteciler ve ekonomik gerekçelerle hareket eden kişilerin girdiği de eklenmiştir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009).

Marshall ise, göçü, sayısı önemsiz bir biçimde kişilerin veya grupların yeni yerlere ve toplumlara doğru kalıcı şekilde hareketi olarak açıklamaktadır. (1999: 685) Bu tanımlama ile göçün bireysel veya kitlesel olabileceği, geçme zorunluluğu olan sınırların varlığı, belli bir yere doğru olduğu ve kalıcılık taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu noktada, başlangıçta göçmenin niyeti ister geçici ister kalıcı olsun, göçmenlerin çoğunun kalıcı olacağı düşüncesini eklemek yerinde olacaktır. (Castles& Miller, 2008: 7)

Göç, birbirinden farklı sebeplerle kişilerin tek ya da grup halinde yer değiştirmesine verilen addır (Şahin, 2001: 59) Daha geniş haliyle, sosyo- kültürel, politik ve bireysel dinamiklerden etkilenen, kısa veya uzun vadeli olabilen ve dönüş ya da yerleşme amacı taşıyan bir yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. (Yalçın, 2004: 12-13) Bir başka geniş tanımda ise, bir yer değiştirme hareketinin ötesinde, insanların belirli bir süre ya da yaşamların geri kalanının tamamını geçirmek üzere farklı bir yere yerleşmelerini de kapsamaktadır. (Aksoy, 2012: 293) Bu son iki tanım, göç kavramının sadece geçicilik değil kalıcılık üzerinden de okunması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Üzerinde uzlaşmış bir göçmen kavramı bulunmamasına rağmen zorunluluktan ziyade özgür iradeyle alınmış kişisel bir kararın neticesindeki hareketleri ifade ettiği genel kabul görmüştür (Adıgüzel, 2016: 4-5). Mülteci, sığınmacı gibi kavramlar düşünüldüğünde mecburiyet dışında maddi veya manevi şartlarını iyileştirmek gibi gerekçelerle yer

değiştiren kişiler için kullanılmaktadır. Fakat Türkiye Cumhuriyeti hukukunda İskan Kanunu'na göre, göçmen, Türk soyundan gelen ve Türk kültürüne bağlı olan, yerleşmek niyetiyle tek veya toplu halde ülkeye giriş yapan kişilere verilen addır.

Özellikle seksenli yıllarla birlikte dünya genelinde insani krizlerin artmasıyla bir ülkeden başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan insanların sayısı artmış ve ülkelerin yaşadığı politik istikrarsızlıklar kitlesel insani akımları ortaya çıkarmıştır. (Castles ve Miller, 2008: 11) Son yıllarda Afganistan, Irak, Somali gibi çatışma yaşanan bölgelerden kaçanların oluşturduğu akımlar bu şekilde seyretmektedir. Son altı yıla damgasına vuran, tüm dünyayı etkisi altına alan ve önümüzdeki yılların temel meselelerinden olmaya aday Suriye iç savaşı neticesinde başlayan mülteci krizi, bunun en iyi örneği olarak gösterilmektedir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği(BMYKK) tarafından yayınlanan Küresel Eğilimler Raporu'na göre savaş, şiddet ve hak ihlalleri gibi nedenlerle tüm dünyada yerinden edilmiş insan sayısı tarihin en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Dünyada iltica etmek zorunda kalan insan sayısı 65,3 milyonu göstermiştir. Bunların 21,3 milyonu ise uluslararası mülteci konumundadır. Mülteci üreten ülkeler çoktan aza doğru sırasıyla, Suriye, Afganistan ve Somali olmakta ve bu ülkelerden gelenler mültecilerin yüzde 54'ünü oluşturmaktadır. Suriye'de yaşananların altı yıldaki bilançosu ise 4,9 milyon kişinin mülteci konumunda olmasıyla sonuçlanmaktadır (United Nations High Commissioner for Refugees, 2016).

1.1.2. Mülteci (*Refugee*)

Genel olarak, mülteci, vatandaşı olduğu veya yaşadığı ülkeden, çoğu zaman isteği dışında sınır dışı edilen veya kaçmak zorunda kalan insan olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2008: 312). Görüldüğü gibi tanımda geçen “zorunluluk” ifadesi, göçmen kavramına karşılık gelmek üzere kullanımların aslında çok da doğru olmadığına işaret etmektedir.

Temel metinlerden olan Cenevre Sözleşmesi'ne Türkiye de taraf olmuştur. Sözleşmenin birinci maddesinin ikinci paragrafında mültecinin tanımı görünmektedir. Buna göre mülteci, 1951'den önceki olaylar neticesinde, kimliği, dini, siyasi fikri veya ırkından dolayı zulüm göreceğinden korktuğu için söz konusu ülkeye dönemeyen ve o haklarından faydalanamayan kişilere verilen statü olarak tanımlanmaktadır.

Tarihi eskilere dayansa da mültecilik durumu halen devam etmektedir. Özellikle günümüzde sürmekte olan hareketliliklerin başlıca sebepleri arasında ülkesel veya bölgesel çatışmalar, kıtlık, iklim değişikliği gibi sorunlar gelmektedir. Bölgesel açlık ve iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullarla daha fazla mücadele edemeyen insanların yarattığı hareketliliğin yanında Afganistan'daki çatışmalara Irak'ta yaşanan savaşın eklenmesi Ortadoğu'yu harekete geçirerek çok sayıda ülkede iç savaşa sebep olmuştur. Bunların şu an için sonuncusu olan Suriye iç savaşının yarattığı yer değiştirme hareketi, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana tüm dünyayı etkisi altına alan en ciddi olay olarak düşünülmektedir. Bu durumda hareketliliğin bireysellikten ziyade kitlesel özellik taşımasının payı büyüktür.

Mültecilik, tüm dünyayı etkisi altına alan küreselleşmenin dışında kalamamış ve bu süreçte o da küreselleşmiştir. Fakat bu küreselleşmenin de ötesinde günümüzdeki göçlerin tercihten ziyade bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Yani artık göç, yerinden edilmeye karşılık gelmektedir. Dolayısıyla mültecilik, sığınmacılık, yerinden edilenler gibi kavramların ortaya çıkışı da buna işaret etmektedir (Palabıyık& Koç, 2011: 325).

1.1.3. Sığınmacı (*Asylum Seeker*)

Mültecilik gerekçeleri bağlamında kişinin, bir ülkeye yaptığı mültecilik başvurusunun sonuçlanmasını beklerken sahip olduğu adlandırmadır. Sonucun olumsuz olması durumunda kişilerin, ülkeyi terk etme mecburiyetinde bırakıldıkları durumdur.

Bir ülkeye gitmek isteyen ve iltica başvurusunda bulunan kişiye sığınmacı adı verilirken iltica talebinin olumlu cevaplandırıldığı ve hak edindiği kişiye de mülteci denmektedir. Biri geçiciliği diğeri kalıcılığı yani sığınmacı ilki mülteci ikinci durumu oluşturmaktadır.

1.1.4. Geçici Koruma Statüsü Altındaki Kişiler

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak için kitlesel biçimde gerçekleşen göç hareketi içindekilere uygulanan koruma çeşididir. Türkiye'de Suriyelilere tanınan koruma çeşidi geçici koruma olmakla birlikte bu kapsamda sağlanan hak ve sorumluluklar da kanun ve konuyla ilgili çıkarılan yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedir.

1.2. Sosyo-Kültürel Temaslar

Farklı etnik ve kültürel geçmişleri olan grupların aynı sosyal alanları paylaşmalarıyla ortaya çıkan sosyo- kültürel temaslar kavramı önemli bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani göçmenlerin misafirden ziyade yerleşik olduğu algısı, toplumla bütünleşme sorusunu gündeme getirmiştir. Söz konusu grupların bir arada yaşamaya başlamalarıyla bireysel ve toplumsal düzeyde sosyal ve psikolojik sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu sorunların kabul edilmesiyle birlikte bütünleşme sürecinin nasıl kavramsallaştırılacağı sorunsalı ortaya çıkmıştır.

Göçmenlerin bulundukları toplumla bütünleşmesini ifade ederken “entegrasyon” (integration), “asimilasyon” (assimilation), “uyum” (adaptation), “kültürleşme” (acculturation) gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramların tamamı bütünleşmenin türlerini ifade etmesine rağmen tanımlamalarındaki küçük farklar bunların her zaman birbirinin yerine ikame edilemeyeceğini göstermektedir. Ayrıca göçmenlerin toplumla bütünleşmesinin tek taraflı olmaktan öte daha çok çift taraflı bir süreç olduğu unutulmamalıdır. Taraflardan birini göçmenler oluştururken diğerini içinde bulundukları toplum ve devlet meydana getirmektedir. Bu da “toplumsal kabul” ve “kamu politikaları” kavramlarını gündeme getirmektedir.

Toplumsal kabul kısaca, herhangi bir görüş, fikir, öneri veya kararın toplum tarafından onaylanması olarak tanımlanmaktadır. Yani toplum tarafından meşruiyet kazandırılmış bir olguya karşılık gelmektedir. Uyumun ancak toplumsal kabul içinde gerçekleşeceği gerçeği bu noktada büyük önem taşımaktadır.

Kamu politikası kavramı birbirinden farklı tanımlamalara sahip olmasına rağmen en iyi ifadelerden birisiyle, kamu veya siyasi otoritenin yapmayı veya yapmamayı tercih ettiği ilke veya kurallar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. (Ergun, 2004: 302).

Göçmenlerin bütünleşmesinin çok değişkenli ve karşılıklı süreçlerden oluşması, toplumun genelini ilgilendiren ve kamu politikalarıyla yürütülmesi gereken bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada ülkelerin yürüttüğü bütünleşme stratejilerin varlığı akla gelmektedir. İlk akla gelen sınıflamalardan biri Berry’e ait olmakta ve göçmenlerin deneyimlediği başlıca bütünleşme stratejileri, asimilasyon, entegrasyon, ayrışma ve marjinalleşme olarak sınıflandırılmaktadır.

Dört unsurlu bu adaptasyon modelinde, göçmen kişinin kimliğini, kültürünü ve kendi toplumsal değerlerini koruma eğilimiyle birlikte içinde bulunduğu toplum ile sahip olduğu etkileşim düzeyi önem arz etmektedir. Şekil 1’de de ifade edildiği gibi, kişinin kimlik ve karakterini koruma isteği ile içinde bulunduğu toplumla ilişki içinde olma isteği kişinin toplumla nasıl bir bütünleşme süreci içinde olacağını göstermektedir. Örneğin, kişinin kendi kimliği ve karakterini korumasının değer olarak kabul edilmesinin yanında baskın toplumla ilişkisinin sürdürülmesinin bir değer olarak kabul edilmediği durumlarda “ayrışma/dışlanma” dan söz edilmektedir. Bunun tam tersi yani kendi kimliğinin korunmasının bir değer olarak görülmezken çoğunluk toplumuyla ilişkisinin sürdürülmesinin değer olarak kabul görmesinde ise, “asimilasyon” dan bahsedilmektedir. Kişinin hem kendi kimliğinin korunmasının hem de baskın toplumla ilişkisinin sürdürülmesinin değer olarak görülmesi durumunda “entegrasyon” işaret edilirken ne kimliğinin korunmasının ne de çoğunluk toplumuyla ilişki sürdürülmesinin bir değer olarak kabul görmediği durumlarda da “marjinalleşme” den söz edilmektedir (Berry, 1997: 9-10). Yani birey için kendi kültürel kimliğini sürdürmek ve baskın grupla etkileşime geçmek eşit derecede önemliyse entegrasyon, kendi kültürel kimliğini korumak yerine baskın kültür benimsenirse asimilasyon, kendi kültürel kimliğini korurken hâkim kültürle etkileşimden kaçınıyorsa ayrışma, kültürel varlığını sürdürme ve baskın grupla etkileşime geçme isteği düşük ise marjinalleşmenin varlığından söz edilmektedir. Örneğin hem kendi etnik grup üyeleriyle hem de yaşadığı ülke vatandaşlarıyla vakit geçirmeyi tercih eden birinin entegrasyon, sadece içinde bulunduğu ülke vatandaşlarıyla zaman geçirmeyi tercih eden birinin ise asimile olma eğiliminde olduğu görülmektedir. Sadece kendi etnik grup üyeleriyle zaman geçirmeyi tercih eden birinin ayrışma ne kendi etnik grup üyeleri ne de yaşadığı toplum üyeleriyle vakit geçirmeyi tercih etmeyen birinin ise marjinalleşme eğiliminin güçlü olduğu ifade edilmektedir.

SORU 1

Bir Kişinin Kimliğini Ve Karakterini
Koruması Bir Değer Olarak Kabul
Edilebilir Mi?

SORU 2

Çoğunluk Toplumu İle
İlişkinin Sürdürülmesi

Bir Değer Olarak Kabul
Edilebilir Mi?

Entegrasyon Asimilasyon

Ayrılma/ Marjinalleşme
Dışlanma

Şekil 1: Berry ‘nin Kültürleşme Stratejileri

Kaynak: John W. Berry, “Immigration, Acculturation, and Adaptation”, **Applied Psychology: An International Review**, 46 (1), 5-68, 1997, s.10.

Bu model kendi kültürünü koruma/ korumama ve yeni dâhil olunan toplumun kültürünü benimseme/benimsememe üzerine kuruludur. Bu iki yönlü değişken de sürecin çift yönlü işlediğini ifade etmektedir.

Kültürleşme, iki veya daha çok kültürel grubun birbiriyle etkileşimi sayesinde ortaya çıkan kültürel ve psikolojik süreç olarak tanımlanmaktadır. Birey temelinde gerçekleşme sürecinde kişinin sosyal, fiziksel, ekonomik gibi pek çok bağlamda değişimler yaşamasına sebep olurken grup düzeyinde ise kurumlarda, sosyal yapıda ve kültürel uygulamalarda yaşanan değişimleri kapsamaktadır (Berry ve diğerleri, 1987: 492).

Genel olarak farklı kültürlere ait grupların birbirleriyle iletişim kurmalarıyla doğan ilişkileri ifade eden kültürleşme, bireysel düzlemde ise psikolojik bir sürece karşılık gelmektedir. Bu durum, farklı kültürler arası yaşanan göç hareketliliğine işaret etmektedir. Fakat küreselleşen teknoloji ve ulaşımın bu kadar geliştiği bir dünyada, farklı kültürlerin birbirine maruz kalma ve etkileşime girme sürecinin yer değiştirmeye gerek kalmadan gerçekleştiği de görülmektedir.

Berry psikolojik kültürleşmeyi (*psychological acculturation*) beş aşamada incelemektedir. (1997: 18-20) İlk aşama iki kültürün deneyim ve duyduğu ihtiyaçtan ortaya çıkan taleplerin olduğu aşamadır. İkinci aşamada duyulan bu ortak ihtiyaç ve deneyimler bireyler tarafından değerlendirilir ve problem oluşturmadığı noktasında uzlaşırsa değişimler gerçekleşmektedir. Bu aşamada toplumsal değişimden ziyade bireysel değişimin daha çok olmasından dolayı bu aşamaya uyarlama (*adjustment*) aşaması da denmektedir. Çatışma aşaması olarak değerlendirilen sonraki aşamada, bireyler problemleri olduğunu düşündüğü deneyimleriyle ilgili mücadele içinde olmaktadır. Egemen toplum fertleri diğerlerini kabul etme yönünde davranış gösterdiği takdirde başarılı olunacağına inanılmaktadır. Dördüncü aşama, psikolojik ve duygusal reaksiyonları içeren, stresin yoğun olduğu aşamadır. Bu aşamada değişimlerin kolay oluşması durumunda stresin düşük, problemler artmasında ise kişisel krizleri içeren anksiyete ve depresyon gibi negatif sonuçlar yaşanabilecektir. Son aşama ise uzun dönemli adaptasyon aşamasıdır. Bireyde veya grupta talep doğrultusunda değişimlerin görülmesinden oluşmaktadır.

Grupların bir arada yaşamasını açıklarken kullanılan üç farklı boyut vardır. Birincisi, göçmenler gibi grupların gönüllü veya mülteciler, ulusal azınlıklar gibi zorunlu biçimde bir arada yaşamalarıdır. İkincisi, bazı grupların kendi topraklarında bazı grupların da göçmenler gibi uzak yaşamak zorunda kaldığı hareketlilik boyutudur. Üçüncüsü ise, gidilen yerde geçirilen süreyle ilişkilidir. Örneğin etnik veya yerli gruplar kalıcı özellik gösterirken sığınmacı ya da işçiler geçici özellik göstermektedir. Berry, kültürleşme çalışmalarında bu sözü geçen grupların değişen amaç, değer ve becerilerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini ifade etmiştir (1997). Sonuç olarak, kültürleşmenin meydana geleceği bir arada yaşama şekillerinden zorunlu bir arada yaşama şekline örnek olarak dünyanın farklı yerlerinde yaşam mücadelesi veren mülteciler ile Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşayan ulusal azınlıklar verilebilmektedir. Diğer bir önemli husus ise geçici-kalıcılık üzerinden kurgulanmıştır. Bu durumda etnik gruplar kalıcı olurken sığınmacı ya da mevsimlik işçiler geçici boyutu temsil etmektedir.

Yapılan çalışmalarda göçmenlerin bütünleşme stratejisi, baskın toplumun kültürleşme stratejisine ve kültürleşmeye verdiği izin ölçüsünde gerçekleştiği dile getirilmiştir. Ayrıca Berry'nin kuramının alandaki çalışmaları büyük ölçüde etkilemesine rağmen kavramsallaştırdığı marjinalleşmenin uygulanabilir olmadığı yönünde eleştirilmiştir (Van

Oudenhoven, 2006'dan Akt. Şeker, 2015: 13). Yani içinde yaşanılan toplumla istediği derece ve şekilde temas kurulabilir ve neticesinde kültürleşme sağlanabilmektedir. Bu durumda azınlık konumundaki grup daha pasif halde bulunmaktadır.

Kültürleşme teorisiyle ilgili diğer yaklaşımlardan biri olan Etkileşimli Kültürleşme Modeli Berry'nin kültürleşme modeli temel alınarak hazırlanmıştır. Bu modelde egemen toplumun beklentileri ile göçmenlerin benimseme eğilimlerine odaklanılmıştır. Bu da sürecin iki grubun etkileşimi neticesinde gerçekleşmesi gerçeğinden yola çıkarak karşılıklı bir değişim sürecine vurgu yapmış, daha kapsamlı ele alınmasını sağlamıştır. Etkileşimli kültürleşme modelinde, egemen toplum içindeki göçmenlerin kullandığı ve egemen toplum tarafından göçmenlere yönelik kullanılan kültürleşme stratejileri birbirleriyle etkileşimli bir biçimde incelenmektedir. Bu doğrultuda göçmenlerin kendi kültürlerini koruma ile egemen kültürü benimseme arasındaki var oluşuna göre beş kültürleşme stratejisini benimseyebildiği iddia edilmektedir. Yukarıda Berry tarafından ortaya atılan entegrasyon, asimilasyon, ayrılma ve marjinalleşme olarak kategorize edilen kültürleşme stratejilerine bireyciliğin de eklenmesiyle beşinciye ulaşılmıştır. Bu bağlamda bireycilik bir toplumdaki göçmen gruplarının her birinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğine duyulan inançtır. (Richard Y. Bourhis, 1997) Yani egemen toplumla göçmen grupların dinsel, dilsel, kültürel farklılık ya da benzerliklerin bu durumu etkilediğine inanılmaktadır.

Bu belirtilen kuramsal altyapıdan yola çıkarak psikolojik ve bireysel bağlamın toplumsal, siyasal ve ekonomik anlam kazanma süreci bu çalışmada üçayağa oturtulmaktadır. Bölümde asimilasyon teorilerinden bahsedildikten sonra entegrasyon teorilerine değinilecek ve ardından çok kültürlülük açıklanarak farklı yaklaşımlarla da desteklenerek detaylandırılacaktır.

1.2.1. Asimilasyon Teorileri

Entegrasyon söz konusu olduğunda hemen akla gelen kavramın asimilasyon olduğu görülmektedir. Benzeşme olarak tanımlanan asimilasyon, değiştirerek kendine benzetme anlamı taşımaktadır. Asimilasyon, kısaca, kendi doğduğu toplumun dışında yaşayan kişilerin, egemen topluma benzemesi, kültürel kimliklerini kaybetmesi olarak tanımlanabilmektedir. Asimilasyon, egemen toplum veya kültür ile benzetmek isteyen ya da benzetilmek istenen kişi ya da toplumdaki oluşun iki temel unsura sahiptir.

Löffler de asimilasyonun benzeşme anlamına dikkat çekmekte ve ampirik ve normatif açıdan değerlendirilmektedir. Ampirik anlamda asimilasyon sosyal ve kültürel özdeşleşme olarak değerlendirilirken normatif açıdan toplumdaki göçmenlerin entegrasyonunun idealize edilmiş şeklidir. Her iki şekilde de etnik kökenler ile dini ve kültürel varlıkların kayboluşundan söz edilmektedir. Kendi kimliklerini kaybeden göçmenler baskın toplumun kurallarını, geleneklerini, aidiyet ifadelerini, yaşam biçimlerini, kültürel değerlerini benimseyerek aslında zamanla egemen kültürün kimliğine sahip olmaktadır. Göçmenler, kendi etnik grubuna ait kişiler ve gruplarla ilişkilerini sürdürmektense baskın kültürün geleneksel ağlarına dâhil olma, derneklerine katılma, akrabalık ilişkileri kurma gibi etkenlerle varlıklarını göstermektedir. Löffler'e göre asimilasyondan tam anlamıyla bahsedebilmek için aşağıdaki dört aşamanın içselleştirilmiş olması gerektiğini belirtmektedir:

- Kültürel seviye (dil ve değerler sistemi)
- Yapısal seviye (istihdam, eğitim ve toplumsal konumlar)
- Sosyal seviye (yerel toplumun üyeleriyle temaslar)
- Psikolojik seviye (yeni vatan ve toplumun üyeleriyle bireysel temaslar)

Çalışmanın konusu bağlamında yapısal entegrasyon öncelenmektedir. Tam da bu noktada kültürel, sosyal ve psikolojik konular dışarıda bırakılarak inceleme yapılacaktır.

Yine normatif bağlamda asimilasyonun, baskın kültürün homojen bir toplum yaratma çabasına dayandığı görülmektedir. Hem durum hem süreç olarak alınabilen asimilasyon, durum anlamında baskın kültürün dilini, dinini, dünya görüşünü, diğer değerlerini hangi aşamaya kadar kabul edip benimseyebildiğiyle ilgiliyken; süreç olarak bakıldığında asimilasyonun geçirdiği aşamalar, hızı ve yöntemini içermektedir (Löffler, 2011, s. 90-91'den Akt. Çağlar ve Onay, 2015: 42).

Doytcheva ise asimilasyon kavramının daha çok göç eden halkların karşılaştığı bir olgu olarak kullanılmasına rağmen yerli halkların asimilasyonu çok daha önce tecrübe ettiklerini ifade etmektedir. Bunu açıklamak için verdiği Fransa örneğinde bu süreci ilk önce Yahudi cemaatlerin geçirdiğini söylemiştir. 1971'de Fransız Anayasa Meclisi'nin Yahudilerin özgürleşmesiyle ilgili verdiği kararda Clermont- Tonnere Dükü'nün meşhur

söylevindeki “Yahudilerden millet olarak her şey esirgenmeli, Yahudilere birey olarak her şey verilmelidir... Devlet içinde ne bir siyasi topluluk olarak ne de bir sınıf olarak var olmamaları, bireysel olarak yurttaş olmaları gerekir” ifadelerine yer vermiştir. Bunun gibi köylü topluluklar da milletin içinde asimile olmuşlardır. Fransa kırsalını modernleştirmeye çalışan Üçüncü Cumhuriyet hükümetleri, bedava ve mecburi olan köy okulları açarak köylüleri Fransızlara dönüştürecek olan süreci başlatmışlardır. Böylece Fransızca, taşra şivelerine üstün gelmiştir. Buna ilaveten artan demiryolları ve yollarla iletişim artırılarak halkın kaynaşması sağlanmıştır. Zamanla yaşanan kentleşme ve kentlere artan göçlerle Fransız kültürü oluşturuldu ve ulusal bakış açısı yerel bilinçlerin yerini almıştır. Ulusal asimilasyonu sağlayan Fransa 20. Yüzyılda göçmenlerin asimilasyonuna yönelmiştir (2016: 30-31).

Tanımlarda görüldüğü gibi asimilasyon teorileri genel olarak, azınlık toplum üyelerinin baskın toplumun değerlerini benimseyerek kendi kimliklerinden vazgeçmesini öngörmektedir. Yani farklılıkları kabul etme ve desteklemeden öte bir politikalar bütününe ifade etmektedir. Bu yaklaşım, 1960'lara kadar devletlerin etnik, kültürel, dilsel, dinsel farklılıklara yönelik izlediği politikaların temelini oluşturmaktadır. (Ceceli, 2012: 14) Yani asimilasyoncu bakış, farklılıkları kabul veya red etme üzerine kurulu değildir, bu farklılıklara yönelik politika üretmektedir.

Asimilasyon modelleriyle ilgili ilk teorik açıklamaların Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 'nde yapıldığı bilinmektedir. ABD göçlerle ortaya çıkan bir topluma sahip olduğundan çok çeşitli etnik ve kültürel unsur bir arada bulunmaktadır. Tüm bu farklılıklara rağmen bir arada yaşamayı sürdürme gayesi, sözü edilen çabayı gerekli kılmıştır. Bu birlikte yaşama gayesi, temelinde uyumu gerekli kıldığından asimilasyon bir uyum politikası olarak kendini göstermiştir. Bu noktada asimilasyonun sadakat veya bağlılıkla ilişkisi de gözden kaçırılmamalıdır. Etnik azınlıklar, göçmenler, mülteciler çoğu zaman ulusal güvenlik ve siyasi istikrar sorunu olarak değerlendirilmektedir. Bu grupların sadakatinden şüphe etme temeline oturan bakış açısı, bu grupların dönüşüme uğratarak toplum bilinçlerini yitirmeleri gerektiğini düşünmektedir. Yani bu şekilde asimilasyon düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Sadakatleri sorgulanan grupların asimile gerekçeleri de bu şekilde ortaya konmaktadır.

Asimilasyon konusundaki tartışmalar Şikago (*Chicago*) Okulu'nun ışığında yürütülmüştür. Okul, 20. Yüzyılın başlarında Amerika dışında doğanların çokça bulunduğu Şikago'daki farklı gruplar arasındaki ilişkileri incelemiştir. Burada, Amerikan toplumunun aldığı göçlerle ulusal birliğini nasıl sağlayacağı konusunun ülke için öncelikli konular arasında olduğu çalışmalar başlatılmıştır. Schnapper'e göre, bu akım, insanlara kendi kimliklerine ve ortak geçmişlerine bağlılığı sürdürme fırsatı verirken aynı zamanda var olmaya çalıştıkları toplumun oluşturduğu yeni ulusa dâhil olmanın önünü de açmakta ve bu iki zıt uç arasındaki çatışmayı Amerikan demokrasisiyle çözme imkânı tanımıştır (2005: 201).

Gruplar arasındaki ilişkiler incelendiğinde göçmenlerin kendi kültürleri uygun görülmemiş ve zaman zaman öz kimlikleri kurulacak yeni düzen için tehlikeli olarak düşünülmüştür. Bu bağlamda yaşanacak kültürleşmenin, göçmenlerin kendi kültür ve kimliklerinden vazgeçerek yeni toplumun değerlerini ve davranışlarını benimsemesiyle yaşanacağına inanılmıştır. Homojen bir toplum olarak resmedilen Avrupa toplumunda ise, var olabilmek için göçmenlerin kendi dilini, dinini, kültürünü, değerlerini bırakarak asimile olmaları gerekliliği savunulmuştur (Castles, 2007, s. 356).

Asimilasyon teorilerinin sınıflandırılmasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Buna rağmen bu teorilerin başında “İngilizliğe Uygunluk” ve “Eritme Potası”nın geldiği noktasında genel bir uzlaşma bulunmaktadır. Karataş, bu iki ana yaklaşımın “Konformist-Fonksiyonalist” asimilasyon modelinin altında bulunduğunu ifade etmiştir (2006: 55).

1.2.1.1. İngilizliğe Uyum (Anglo-Conformity) Modeli

Anglo-Sakson nüfusunun Amerika'ya yerleştirilmesini hedefleyen ve James A. Crispino tarafından ortaya atılan bu teori, Amerika'ya adım atanların dil, siyasal sistem ve kültür gibi İngiliz değerlerini benimsemesi üzerine kurulmuştur.

Dünyada göçmen toplumları olarak tanımlanan ABD, Kanada, Avusturalya gibi ülkelerde toplumsal uyumu tesis etmek için bir süre bu modelin kullanıldığı bilinmektedir. Bu bağlamda Amerika'nın uluslaşma sürecini tamamlamasının ardından yoğun şekilde göçmen kabul ettiği bilinmektedir. Bu süreçte Amerikalı siyasetçi ve yöneticilerin Amerika değerlerine vurgu yaparak söz konusu göçmenlerin toplumla entegre olarak asimilelerinin sağlanması gerekliliği üzerine açıklamaları bulunmaktadır. Buna örnek

olarak 1818’de Amerika Dış İşleri Bakanlığı’nı yapan John Quincy Adams’ın yazdığı mektupta “Eğer Amerika Birleşik Devletleri’ne gelen göçmenler bu ülkenin karakter, moral, siyasi ve fiziksel değerlerine uyum sağlamayacaklarsa Atlantik onların yerel kültürlerini yaşayabilecekleri baba yurtlarına her zaman açıktır” gibi ifadelerle yer vermesi, göçmen topluluğa gözdağı vermektedir (Şan & Haşlak, 2012: 36-37).

Bu teoriyle ilgili bir diğer dikkat çekici açıklama da Huntington tarafından yapılmıştır: “Genelde tarihsel olarak asimilasyon özellikle kültürel asimilasyon büyük ve hatta en büyük Amerikan başarı öyküsüdür. Bu ona[ABD’ye]nüfusunu genişletme, bir kıtayı işgal etme ve ekonomisini, büyük ölçüde Amerika’nın Anglo-protestan kültürüne ve Amerikan inancının değerlerine bağlı ve Amerika’yı küresel meselelerde büyük bir güç yapmaya destek olan milyonlarca adanmış, enerjik, yetenekli, hırslı insanla beraber geliştirme imkânını sağlamıştır.” (Huntington, 2004, s. 330’dan Akt. Şan&Haşlak, 37) Göçmenlerin güvenlik sorunu olarak algılanmaları da kendi kimlik ve değerlerinden uzaklaştırılarak dönüştürülmeleri gerekliliğini varsaymaktadır.

1.2.1.2. Eritme Potası (Melting Pot) Teorisi

Bir önceki teoride olduğu gibi göçmen toplumun değerlerinin yok olması söz konusudur. Bu diğer uyum modeli, asimilasyonu çağrıştıran fakat aslında farklı bir eksene sahip olan toplumsal bütünleşme modeli şeklinde tanımlanmıştır. Eritme potası, sınıflandırma yapılırken ABD temelli bir asimilasyon modeli olarak görülürken Vatandaş tarafından iki kavramın aynı olmadığı iddia edilmiştir. (Vatandaş, 2001, s. 4) Eritme potası Giddens tarafından, göç edenlerin değerlerinin egemen kültürün faydasına olacak şekilde yok olmasından ziyade hepsinin dönüşerek yeni bir kültür yaratacak kadar karışık hale gelmesi olarak açıklanmıştır (Giddens, 2002: 251) Yani Eritme Potası’ndaki dönüşüm, asimilasyonun aksine baskın toplumun yararına olacak şekilde değil söz konusu toplumdaki tüm kültürlerin, kimliklerin ve yaşam tarzlarının birbiriyle karışmasıyla oluşmuştur. Vatandaş tarafından belirtilen “mikser” benzetmesi teorisinin akılda kalıcılığını kolaylaştırması anlamında dikkat çekicidir. (Vatandaş, 2001, s. 4)

Gordon bunun, kültürel farklılıkların eritilerek oluşturulacağını dile getirmiştir. Buna göre farklı grup bireylerinin büyük kısmı baskın toplumun bireyleriyle evlenirse bu insanlar toplumun temel kültürel kurumu olan aileye girmiş olacaklardır. Böylece diğer

kurumlarla da yakınlıkları sağlanarak, asimilasyon vatandaşlık boyutunda gerçekleşeceğinden çatışma ortamı doğmadan geçiş sağlanacaktır (1964: 125-126).

Sözü geçen iki ana modeli detaylandıran yeni teoriler de bulunmaktadır. Bunlar “İrk İlişkileri Döngüsü”, “Asimilasyon Süreci Teorisi” ve “Asimilasyon Yüzleri Teorileri” olarak açıklanmaktadır.

1.2.1.3. İrk İlişkileri Döngüsü Teorisi

Bu teori, Robert E. Park ve Ernest Burgess tarafından geliştirilerek oluşturulmuştur. Park, her insanın biyolojik- kültürel olarak iki köken sahibi ve kendi kökenlerinin taşıyıcısı konumunda olduğunu düşünmüştür. Düşünme ve davranma biçimleri gibi kültür ifadeleriyle grup içi genel iletişimin yaratılması sağlanmıştır. Bununla birlikte savaş, göç, ticaret gibi yollar da kültürler arası etkileşimin önünü açmıştır. Bu etkileşim bireylerin yaşam biçimlerinde değişime sebep olurken aynı zamanda farklı kültürlerin birbiriyle egemenlik savaşına girmesine de gerekçe gösterilmiştir. Park, bu rekabet ortamında yerel kültürlerin egemen kültürlerin içinde eriyerek yok olması gerekliliğini dile getirmiştir. Homojenleşmiş ve barış içindeki bir dünya yapısının en iyisi olduğunu ifade etmiştir (Hupka, 2003: 25-26’dan Akt. Karakaş, 2006: 56).

Model beş aşamalı olarak kurgulanmıştır. Buna göre:

- a) Temas:** Kötü olmayan ve araştırmacı ilişkilere sahiptir.
- b) Rekabet:** Nadir olan kaynaklarda bulunmaktadır.
- c) Çatışma:** Önceki aşamanın bir sonucu olarak isyan etme ve ayrımcılık özellikleri taşımaktadır.
- d) Uzlaşma/ Uyum:** Herhangi bir grubun vazgeçerek başka işlere veya farklı bir yere yerleşmesi olarak tanımlanmaktadır.
- e) Asimilasyon:** Grupların birleşerek tek olma sürecinde grupların birbirine karışması ve karşılıklı evlenmesinden oluşmaktadır. (Price, 1969’dan Akt. Yalçın, 2002: 47)

Bahsedilen bu beş aşama ışığında ırk ilişkisi döngüsü teorisi iki ana modelden ayrılarak sürece rekabet ve çatışma gibi önemli iki kavramı dâhil etmiş ve kuramsal çerçeveye katkı

sunmuştur. Yani çatışma ve rekabet uyumun bir aşaması olarak görülmüştür. Bu da çatışmanın süreç içerisinde uyuma götüreceğine işaret etmektedir.

1.2.1.4. Asimilasyon Süreci Teorisi

Bir diğer önemli teori Milton Gordon tarafından ortaya atılan Asimilasyon Süreci teorisi'dir. Gordon asimilasyon kavramını davranışsal asimilasyon (kültürleşme) ve yapısal asimilasyon olarak ikiye ayırmıştır. Yapısal asimilasyon, göçmenlerin var oldukları yeni toplumda kurumsal faaliyetlerin ya da resmi ya da sivil oluşumların içine girmesi anlamı taşımaktadır. Hatta sürecin ilerlemesinin gruplar arası evliliklerle sonuçlanacağı savunulmuştur. (Gordon, 1964: 67)

Gordon asimilasyonun farklı türler içerdiği düşüncesinin yanında yedi farklı evreden oluştuğunu da eklemiştir. Buna göre ilk evre, kültürel asimilasyondur. Bu evrede ev sahibi topluma ait olan kültür, azınlık grupları tarafından benimsenmektedir. Yapısal asimilasyon olarak adlandırılan ikinci aşamada, azınlık grubun ev sahibi toplumun birincil gruplarına dâhil oluşunu ifade etmektedir. Üçüncü evre, azınlıkların kendi grupları dışında kişilerle evlenmelerini karşılamaktadır. Sonraki aşamada, azınlık grup ile ev sahibi toplum arasında özdeşleşme sağlanmaktadır. Beşinci evre, azınlıkların ev sahibi toplum tarafından maruz kaldığı düşmanca davranışların geride kaldığı evredir. Altıncı aşamada ise, azınlıklar artık ayrımcılığa uğramamaktadır. Son evrede azınlık gruplar ile ev sahibi toplum arasındaki siyasi çatışmaların sonlandığı görülmektedir. (Schnapper, 2005: 299'dan Akt. Göker, 2015: 137)

Bu sürecin tablolatırılmış hali de aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Gordon'un Asimilasyon Süreci Teorisi

Süreç ya da Koşul	Asimilasyon çeşidi veya Aşaması	Özel kavram
Yerli toplumun kültürüne dönüşüm	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme (<i>Acculturation</i>)
İlk grupça baskın toplumun kurumlarına katılma	Yapısal asimilasyon	-
Geniş evlilikler	Evlilik sayesinde yaşanan asimilasyon	Karışım (<i>Amalgamation</i>)
Egemen toplumca birliktelik algısının gelişmesi	Tanımlama temelinde asimilasyon	-
Önyargıların yok olması	Görünen durum asimilasyonu	-
Ayrımcılığın son bulması	Görünen davranış asimilasyonu	-
Çatışmaları yok olması	Vatandaşlık asimilasyonu	-

Kaynak: Milton M. Gordon, *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*, New York: Oxford University Press, 1964, s. 71.

Gordon bu teorinin Amerika'da yapılan araştırma sonucunda ortaya çıktığını fakat farklı kültürel gruplara sahip ve benzer endüstrileşme sürecinden geçmiş diğer ülkelere de uygulamanın mümkün olacağını iddia etmiştir (Gordon, 1964:3).

Gordon'un kuramında açıkladığı gibi asimilasyonun en önemli unsurlarından biri grup dışı evlilikler iken etnik gruplar genellikle bu durumdan hoşnut olmayarak grup içi evlilikleri yaygınlaştırma eğilimi vardır. Fakat grup içi evliliklerin, gruplar arasındaki sınırların korunmasına ve asimilasyonun gerçekleşmesine engel teşkil ettiği gözlenmektedir. Avrupa kökenli gruplar arasında gruplar arası evlilik zamanla yaygınlaşsa da etnisite farklılıkları söz konusu olduğunda yerini grup içi evliliklere bırakarak asimilasyona engel olabilecek özellikler taşımaktadır (Şan& Haşlak, 2012: 40).

1.2.1.5. Asimilasyon Yüzleri Teorisi

Ronald Taft tarafından ortaya konulan asimilasyon yüzleri teorisi Avustralya'da geliştirilmiştir. Amerika dışında ilk olması ve kademeli bir asimilasyon modeli çizmesi açılarından önem taşımaktadır. Taft'a göre asimilasyon yeniden sosyalleşme hali olarak kısaca ifade edilmektedir. (1966: 5'ten Akt. Yalçın, 2002: 48)

Taft göçmenlerle ülke toplumunun arasındaki ilişkileri incelemenin gerekliliğini ifade etmektedir.

1. Kültürel öğrenme süreci diye ifade edilen bazı bilgi ve beceriler
2. Gruplarla kişisel temasların başladığı sosyal etkileşim aşamasıdır.
3. Gruba katılım
4. Gruba uyum
5. Gruba yeni katılanlar ile yerli grubun normlarının uyumlu hale gelmesi.

Taft yukarıda bahsedilen bu beş maddeye ek olarak motivasyon, emek, fark edilen başarı ile başarı olmak üzere dört unsurun daha incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. (1966: 6'dan Akt. Yalçın, 2002:48)

Ve son olarak asimilasyonla ilgili fikirlerini Taft aşağıdaki dört maddede toparlamıştır:

1.Birincil entegrasyon: Yeni toplumda yaşama isteği, eşle birlikte yaşadıkları yerden memnun olma, kendi vatanına özlem duymama, kendini o topluma ait olarak tanımlamayı ifade etmektedir.

2.İkincil entegrasyon: Yeni toplumun normlarını kazanma, dilini konuşabilme ve sosyal kaynaşmadan oluşmaktadır.

3.Kendi etnik grubuna, ülkesine ve kültürüne karşı gelebilme.

4.Toplumsal durum: Eğitim durumu, dil seviyesi ve mesleki statüsü.

(1966: 9-10'dan Akt. Yalçın, 2002: 48).

Asimilasyon teorilerinden asimilasyonun yüzleri teorisi dışında hepsi Amerika için tasarlanmış çözüm önerileri içermektedir. Fakat son aşamada tam asimilasyonun

imkânsız görüldüğü de gözden kaçırılmamalıdır. Asimilasyon teorilerinin uygulanacak bireylerin de sadece beyaz ırka ait kişilerden oluşması gerçeği söz konusudur. Bu bağlamda Abraham Lincoln'un "Gördüğüm kadarıyla soysuzlaştırma/yozaştırma konusundaki ilerlememiz oldukça hızlıdır. Millet olarak, tüm insanlar eşit yaratılmıştır diyerek başladık. Şimdi pratik olarak zenciler hariç tüm insanların eşit olduğunu söylüyoruz." (Gordon, 1964: 93).

1.2.2. Entegrasyon Politikaları

Asimilasyon teorilerinin beklenen başarıyı gösterememesi ve tam asimilasyonun mümkün olmayacağına yönelik artan inanç ile 1950'lerden itibaren entegrasyon meselesinin tartışılmaya başlandığı görülmüştür. Fakat söz konusu tartışmalara geçmeden önce entegrasyon kavramı üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Göç bağlamında kullanılan entegrasyon kavramı, Fransızca ve İngilizce başta olmak üzere çok sayıda dilde baskın bir biçimde kullanılmaktadır. Göç literatüründe entegrasyon yerine uyum, adaptasyon, kültürleşme, kaynaşma gibi alternatif kavramlar bulunmaktadır. Entegrasyon gibi tüm bu kavramlar da kullanıldıkları bağlama, kullanan kişiye göre değişiklikler göstermektedir. Unutulmaz'a göre literatürde her birinin kullanımıyla karşılaşmak mümkün olsa da entegrasyon kavramının hakimiyeti taşımasının siyasal ve sosyolojik gerekçeleri bulunmaktadır. Kavram, Avrupa'nın göç hareketleriyle dönüşmesine toplumsal bir tepkinin sonucu ve özellikle siyasetlere hareket esnekliği sağlayacak yönde muğlak olması onu siyaseten de kullanışlı hale getirmektedir. Yine asimilasyonun doğru görülemez ve kabul edilemez olarak değişen algısı yeni tartışmaları başlatarak entegrasyon kavramının önünü açmıştır (2015: 139-142).

Entegrasyon kelimesi Fransızca entegre etmek fiilinden türemiş bir kelimedir. Göçmenlerin entegrasyonu, çok genel anlamda, içinde bulundukları toplumla bütünleşme ve uyum süreçlerine işaret etmektedir. Fakat göçmenlerin entegrasyonu çok değişkenli bir süreci ifade ettiğinden anlamı ve nasıl gerçekleşeceğiyle ilgili farklı görüşlerle karşılaşmaktadır. Entegrasyon kavramının onu teşkil eden bazı alanlardaki seviyelerinin ölçülmesiyle sağlanacağını düşünen araştırmacılar, siyasal, sosyal, hukuksal, ekonomi, eğitim, sağlık ve iş gücü gibi alanlarda entegrasyon kavramını tanımlamış ve bunları ölçmek için bazı göstergeler belirlemişlerdir. Bu, aşağıdaki tabloda özetlenmeye çalışılmıştır.

Tablo 2: Entegrasyon Göstergeleri

Kültürel Entegrasyon Göstergeleri

- Toplumun kültürünü tanıma ve değerlerini benimseme,
- Toplumun fertlerine duyulan güven ve yakınlık,
- Aidiyet hissi,
- Dile hakimiyet

Siyasal Entegrasyon Göstergeleri

- Vatandaşlık sayıları oranları,
- Mesleki sendikalara ve profesyonel derneklere katılım,
- Diğer derneklere katılım,
- Siyasal partilere katılım,
- Oy vermek,
- Yerel, bölgesel ve ulusal yönetimlere seçilerek görev almak.

Hukuksal Entegrasyon Göstergeleri

- Ülkede yasal olarak oturma hakkına sahip olmak,
- Ülkede yasal olarak çalışma hakkına sahip olmak,
- Sosyal güvenlik ve refah hizmetlerine erişim hakkına sahip olmak,
- Vatandaşlığa sahip olmak.

Sosyal Entegrasyon Göstergeleri

- Mekansal ayrışma,
- Farklı etnik gruplar arasında evlilik oranı,
- Dil öğrenim ve dili kullanma becerisi,
- Kendi grubu içinde ve dışında sosyal etkileşim ve ilişkiler,
- Bir suça maruz kalma oranları,
- Irkçı nedenlerle işlenen suç oranları,
- Suç işleme oranları.

Akademik ve Mesleki Eğitim ile İstihdama Entegrasyon Göstergeleri

- Mesleki eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri,
 - Yüksek akademik eğitime erişim ve tamamlama istatistikleri,
 - Kendi ülkesinde kazandığı dereceleri geçerli saydırabilme ve meslekleri uygulayabilme istatistikleri,
-

-
- Yapılan iş başvurusu, davet edinilen iş mülakatı ve teklif edilen iş sayıları,
 - Göçmenler arasındaki işsizlik oranları,
 - Meslekler ve sektörler bazındaki istihdam dağılımı,
 - Ekonomik sonuçlar ve bunların toplumun geneliyle kıyaslanması.

Sağlık Alanında Entegrasyon Göstergeleri

- Ortalama yaşam süresi,
- Yaşa ve cinsiyete göre ölüm oranları,
- Yaşa ve cinsiyete göre belirli hastalıklara yakalanma oranları,
- Kaza oranları,
- Sağlık hizmetlerine erişim.

Genel Olarak Entegrasyon Göstergeleri

- Demografik göstergeler,
- Sunulan yardım programları ve hizmetlerin erişilebilirliği, kalitesi ve yetersizliği üzerine kişinin kendi değerlendirmesi,
- Geldiği toplumdaki hayatından ve başarısından duyduğu tatmin üzerine kişinin kendi değerlendirmesi.

Kaynak: Stephen Castles, M. Korac, E.Vasta ve S.Vertovec, “Integration: Mapping the Field”, **Home Office Online Report 28/3**, 2002, s. 131-132. (Report of a Project carried out by the University of Oxford Centre for Migration and policy Research and Refugee Studies Centre contracted by the Home Office, Immigration Research and Statistics Service (IRSS))

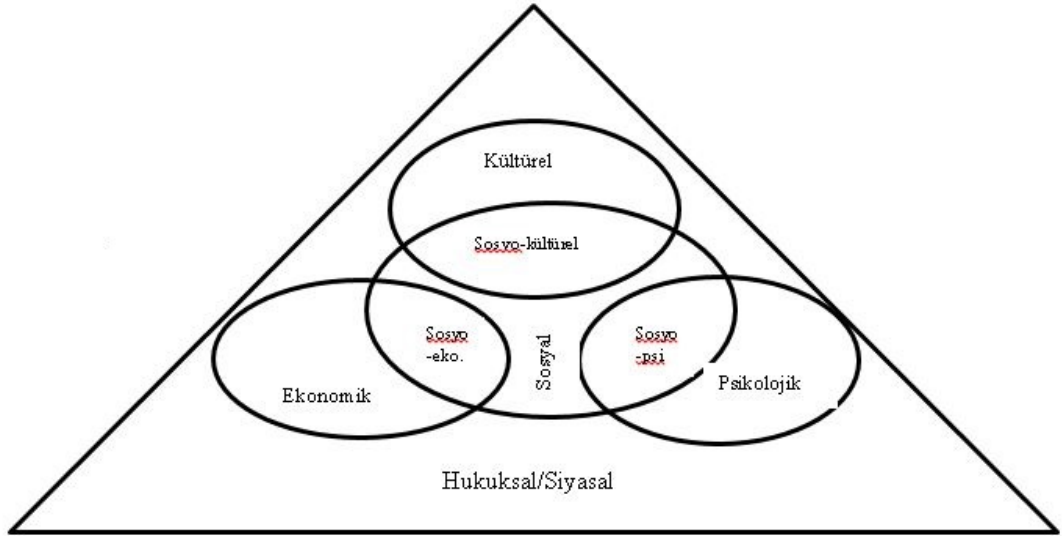
Yukarıdaki tabloda belirtilen göstergelerden anlaşılabacağı üzere çok farklı entegrasyon tanımları yapmak mümkündür. Bu noktadan hareketle Canatan’ın yaptığı birkaç ayrım ve tanıma başvurulmuştur (1990: 59). Kültürel entegrasyon, göçmenler ile baskın toplumun karşılıklı kültürlerine saygı göstererek, kültürel alışveriş ve etkileşim yoluyla birbirlerinin sosyo- kültürel varlığını tamamıyla yok etmeden senteze ulaşma sürecidir. Entegrasyon modelin özellikleri aşağıdaki şekilde ifade edilmiştir:

“Asimilasyon modelinin tek yanlı uyum politikasının aksine entegrasyon modelinde azınlık- çoğunluk ilişkisi eşitlik ve karşılıklı uyum ilkesine dayanmaktadır. Kültürel ve ırksal üstünlük inancı bu modelde yerini kültürel hoşgörü ve ırksal eşitliğe bırakmıştır. Azınlık grupların hâkim topluma entegrasyonu, egemen toplumun temel değerleri tarafından belirlenen

çerçeveyi aşmadığı sürece zorunlu görülmez ve şiddet de uygulanmaz.” (Canatan, 1995:187).

Açıklamadan hareketle, entegrasyoncu politikalar göçmenlerin kamusal alanda düzeni bozmamaları, topluma uyum sağlamaları ve kamusal yaşamdaki görünürlükleri var olduğu sürece farklı kimlik ve grupların yaşamasını desteklemektedir.

Entegrasyonun çok değişkenli yapısının sebep olduğu boyutlara dair farklı yaklaşımların var olduğuyla karşılaşılmaktadır. Yukarıdaki şekilde de bazı örnekleriyle karşılaşıldığı gibi entegrasyonun psikolojik, sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik, politik ve dinsel boyutları vardır. Bu tipolojilerin derlemesiyle Türker tarafından aşağıdaki şekil hazırlanmıştır. Buna göre, entegrasyon olgusu, hukuksal/siyasi zeminde bireylerin ekonomik, sosyal, kültürel ve psikolojik ana boyutlarıyla sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik ara boyutları dikkate alınarak gerçekleştirilmelidir (Türker ve Yıldız, 2015: 25).



Şekil 2: Entegrasyon Stratejisinin Boyutları¹

Kaynak: Duygu Türker, “Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi”, **Göç ve Uyum**, 2015, ss.23-31.

¹ Şekilde kullanılan kısaltmaların açıklaması şu şekildedir: “Sosyo-psi”: Sosyo-psikolojik, “Sosyo-eko”: Sosyo-ekonomik.

Entegrasyonun bu çok boyutluluk hali, kuşkusuz yürütülmesini güçleştirmektedir. Her bir boyuta eşit derecede eğilen politikaların yoksunluğu bunu desteklemektedir. Bu boyutların içinde öncelenenler ekonomik ve kültürel iken psikolojik kısım genellikle ertelenen ya da hiçbir zaman üzerinde çalışılmamış başlığı oluşturmaktadır. Aksine insanların kendi içlerinde ya da bulundukları toplumda ne hissettikleri, karşılıklı iletişim kanalları ve bu iletişimle birbirlerini nasıl etkiledikleri gibi bağlamların göçmenlerin içinde bulundukları topluma entegre olmalarının en önemli aşamalarının başında gelmektedir. Nitekim bu çalışmada da içinde bulunulan aşamada aciliyet taşımadığından yani önce çok temel hizmetlere erişimlerinin sağlanarak kısmi normalleşme sürecine ulaşıldıktan sonra incelenmesi gerekliliğine inanıldığından Suriyeliler konusunda psikolojik boyut eksik bırakılarak değerlendirme yapılacaktır.

Entegrasyon meselesinde çokça yaklaşım ve farklı düşünürler bulunmasına rağmen çalışmada başlıca iki temel politikadan bahsedilecektir.

1.2.2.1. Sistem ve Sosyal Entegrasyon Kategorileştirmesi

Esser'e göre sosyal yaşamda sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon olmak üzere iki farklı uyum boyutu ile karşılaşilmektedir (2000: 56-66'den Aktaran Şahin, 2010: 106-107).

Sistem entegrasyonu, göç alan bir ülkede, toplumun yeni ve eski birey ve grupları arasında ciddi bir gerilim ya da çatışma olmadan göçmenlerin topluma dâhil edilmesidir. Göçmenlerin çalışma hayatına katkıda bulunmakta ve vergilerini ödemektedirler. Dolayısıyla bu, yeni üyelerin çalıştıkları ve vergilerini ödedikleri için sisteme entegre oldukları anlamına gelmektedir. Bunların baskın toplumun dilini bilmelerine, topluma uyum sağlamalarına veya toplum üyeleriyle etkileşim içinde olmalarına gerek yoktur.

Sosyal entegrasyon ise, sistem entegrasyonundan farklı olarak entegrasyon sürecinin sadece ekonomik veya yasal sorumluluklar bağlamında değil diğer alanları da kapsayan bir biçimde açıklamaktadır. Esser sosyal entegrasyonu dört boyutun birbirleriyle olan etkileşimine bağlamaktadır: Bunlar; kültürleşme, etkileşim, kimlik ve sosyal-ekonomik-politik konum olarak sınıflandırılmıştır. Kültürleşme, dil, kimlik gibi konularda toplumun yenileriyle etnik kültürün etkileşimine bağlıdır. Etkileşim, topluma yeni katılanların toplumun diğer üyeleriyle olan etkileşimlerini içermektedir. Kimlik, kişinin aidiyet

hissine vurgu yapmakta ve sosyal kimlik kavramına yakın bir anlam taşımaktadır. Yenilerin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını kapsamaktadır.

Esser'e göre (2000: 58-61'den Akt. Şahin, 2010: 107), yukarıda sözü geçen dört boyutun gerçekleşme yapısına göre entegrasyonun da dört farklı biçimi bulunmaktadır. Bunlar segrasyon, asimilasyon, entegrasyon ve marjinalleşmeyi kapsamaktadır. Bu sınıflandırma, Berry'nin kültürleşme stratejilerini anımsatmaktadır.

Özetle, sistem entegrasyonunda şahsi ilişkilerinin üzerinde oluşan bir yapıdan bahsedilirken sosyal entegrasyonda, bir sosyal sisteme dahil edilme durumundan söz edilmektedir. Yani, sistem uyumu sosyal uyumdan bağımsız gerçekleşebilmektedir. Sosyal entegrasyonun boyutlarından olan kültürleşme, uyum çalışmalarında çokça adından söz ettirmektedir. Fakat kültürleşmenin de üzerinde uzlaşmış bir tanım bulunmamakla birlikte çalışmanın önceki sayfalarında Berry'nin kültürleşme düşüncesinden bahsedilmiştir.

1.2.2.2. Kültürel Entegrasyon Modeli

Kültürel Entegrasyon Modeli, Andrew M. Greeley'in yabancıların asimilasyonu yerine entegrasyonu için ortaya attığı bir teoridir. Greeley'e göre etnik farklılıkların yok edilmesi mümkün olmadığından entegrasyonun gerekliliğinden söz edilmektedir. Yabancıların entegrasyon sürecinin altı aşamadan oluştuğunu ifade etmektedir (Greeley, 1971: 53-58'den Aktaran Yalçın, 2002: 49-50):

1. Kültürel şok: Basitçe, göçmen bir grubun yabancı bir ülkeye gittikleri ilk anda korku ve tehlike hissettikleri sürece denir. Bu insanlar korku, yabancılık gibi hislerle organize de olamamaktadır. Aynı zamansa neredeyse tamamı, fakir ve genellikle ucuz iş gücü olarak çalıştırılmaktadır. Gittikleri bu ülkede hayatlarını sürdürebilmeleri temel sorunlarının başında gelmektedir.

2. Kimlik bilincinin gelişmesi: İlk önce göçmenlerin organize olmaya başlayarak aidiyet algısının ortaya çıktığı aşamadır. Bu aşamada iş durumları ve konumları biraz daha iyileşmekte, bulundukları ülkenin dilini öğrenmekte ve özellikle çocukların okullardaki iki dillilikleriyle melezleşme eğilimine girdikleri gözlenmektedir. Bu noktada grup

içindeki elitlerin asimilasyon korkusuyla dillerini, dinlerini, kültürlerini korumak için çaba gösterdikleri görülmektedir. Yani kimlik bilincinin ortaya çıktığı aşamadır.

3.Elitlerin asimilasyonu: Grup içindeki elit ve yetenekli kişilerin ait oldukları etnik grubun içinde olmaktan ziyade içinde bulundukları topluma katılmayı tercih ettikleri aşamadır. Fakat bu aşamanın en önemli özelliği, grup üyelerinin çalıştıkları işlerin niteliklerinin yükselmesiyle artık orta sınıf haline gelmeleri, çocuklarını daha iyi okullarda okutmalarını sağlamaktadır.

4.Mücadelecilik: Göçmen grubun üyelerinin iyiye doğru sınıf değiştirdiği aşamadır. Grup üyelerinin yaşadıkları şehri kendilerine ait hissetmesi ve oraları istedikleri gibi yönetebileceklerini iddia etmeleri, bu aşamanın etnik çatışmalara sebep olabileceğini göstermektedir.

5.Kendinden hoşlanmama ve mücadeleden uzak olma hali: Göçmenlerin orta sınıfta ilerledikleri ve çoğunun bulundukları sınıfın gereklerine uygun davrandıkları görülmektedir. Çoğu iyi ve yüksek bir eğitim aldığından yabancı toplumla entegrasyon başlamaktadır. Grup içindeki elit sayısının da artmasıyla bunların gruba yabancılaşmasıyla karşılaşmaktadır.

6.Adaptasyonun varlığı: Göçmenlerin ya da diğer azınlık grupların kendi etnisiteleri içinde geçmişte yaşananlardan utanç duymayarak bilme isteği içinde yeni bir kuşağın var olduğu aşmadır. Bu yeni kuşak, büyüklerinin bir zamanlar nerede ve nasıl yaşadığını anlamak için atalarının geldiği ülkeyi görmektedir. Böylece etnik kimlik bilinci kaybolmadan içinde yaşadıkları topluma entegrasyonlarının sağlandığı görülmektedir.

Greeley'in asimilasyonun tam şekilde gerçekleşmeyeceği iddiası, bizi, onun çokkültürlülüğe yakın bir anlayışa sahip olduğu izlenimine de götürebilmektedir. Yukarıdaki altı aşamada açıkladığı entegrasyon sürecinin, kökeninin ve farklı olduğunun bilincinde ve içinde bulunduğu toplumla uyum içinde yaşaması ile mümkün kılınabileceğini ortaya koymaktadır.

Göçmenlerin entegrasyonunun daha çok ekonomiye katılımlarıyla ölçüldüğü bunun aksine sosyal ve psikolojik yönünün ihmal edildiği ya da edilmemesi gerekliliği noktasında vurgu yapılmaktadır. İstihdama katılım, entegrasyonun en temel ayaklarından

biri olmasına rağmen tek başına yetersiz olmaktadır. Ekonomik entegrasyona ek olarak dil, kültür, eğitim gibi konuların da her zaman gündemde tutulması gerekmektedir.

Aşağıdaki tabloda da Berlinghoff tarafından belirtilen entegrasyonun kültürel boyutunu öne çıkarak yaklaşımlardan bahsedilmektedir. Berlinghoff, entegrasyon politikalarında ekonomik olandan ziyade kültürel olana odaklanmaya evrilen değişime, Avrupalı politikacıların bireyi önceleyen neo- liberal anlayışı öne çıkarmalarının sebep olduğunu iddia etmektedir (2013:10'dan Akt. Koçak ve Gündüz: 74).

Tablo 3: Entegrasyon Sürecinde Önemli Yaklaşımlar

Entegrasyonun bir proje olarak değil bir süreç olarak görülmesi
Pozitif rol modellerin varlığı ve önyargı ve basmakalıplar ile mücadele edilmesi
Mesleki dil ve uygulama eğitiminin sağlanması
Toplum içerisinde kültürlerarası gerçeklik algısının güçlendirilmesi
Kültürlerarası eğitimin desteklenmesi ve yaygınlaşması
Çok dilli eğitimin yaygınlaşması
Entegrasyon sürecinde dil ve dinin rolünün kabul edilmesi
Entegrasyon sürecinde kültürel odaklanmanın ekonomik odaklanmanın önüne geçmesi
Entegrasyonun iki boyutlu bir süreç olduğunun kabulü

Kaynak: Marcel Berlinghoff, Migration and Cultural Integration in Europe, ifa-Edition Culture and Foreign Policy, Conference Report, Brussels, 11 December 2013, s 3-15'dan Aktaran Orhan Koçak ve R. Demet Gündüz, Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi, **Yalova Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:7, Sayı:12, ss. 66-91.

1.2.3. Çokkültürlülük Politikaları

Sözlük anlamıyla bir ülkede çok sayıda kültürün birlikte var oluşunu ifade eden çok kültürlülük kavramının, sıfat olarak kullanımı 1940'lı yıllara dayanmış olmasına rağmen ad olarak kullanımı yetmişli yılların başında Avustralya ve Kanada'da bu iki toplumun özelliklerinden biri olan kültürel çeşitliliği teşvik edici politikalarda kendini göstermiştir. 1960'lı yıllarda, bir ülkedeki farklılıkları ifade etmede kullanılan eritme potası, salata, mozaik gibi ifadelerin kullanımının günümüzdeki karşılığında çok kültürlülük kavramı

referans alınmaktadır. (Bilgin, 2005: 52'den Akt. Özhan, 2006: 36-37) Asimilasyonun imkânsızlığına olan inancın yaygınlaşması, kültürel farklılıkların kabulünü temel alan çok kültürlülük durumunun doğmasına zemin hazırlamıştır.

Doytcheva çok kültürlülüğü modern demokrasilerin demokratik özelliklerini geliştirerek farklı kültürlerin tanınması temelinde bir tartışma ve program olarak tanımlamaktadır. Yani, çok kültürlülük, siyasi bir program olarak algılanmaktadır. Toplumlar çeşitlendiğinden farklı cevaplar verme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yine gündeme ilk geldiğinde farklı kültürlerin sosyal adalet kavramına dönüşmesini gösteren bir demokratik toplum geleneği şeklinde düşünülmektedir. Ayrıca siyasi bir program olarak çok kültürlülük, devlet kurumlarının aktif rol oynadığı bir süreç anlamına geldiğinden kozmopolitleşme gibi bireysel çözümler sunan cevaplardan farklı olarak düşünülmektedir. (2016: 24-25)

Modood (2014: 13-16) da çokkültürlülüğü geniş anlamda, 1960'larda özellikle ABD'de başlayan ırkçı karşıtı faaliyetler, homoseksüellerin haklarının konuşulması, feminist akımlar, insan hakları, eşit yurttaşlık gibi kavramların gündeme gelmesiyle gelişen kimlik siyasetinin genel adı olarak tanımlamaktadır. Özellikle Britanya'da ve Avrupa'nın diğer ülkelerinde çokkültürlülüğün daha dar anlamda kullanıldığını belirtmiştir. Bu bölgede siyasal bir hareket sonucunda değil halk hareketliliği neticesinde yani göç hareketiyle, fakat bu hareket beyaz olmayan insanların beyazların yaşadığı ülkelere özellikle de Avrupa dışında kalan ülkelere Avrupa ülkelerine gerçekleşen, çokkültürlülük sağlanmıştır.

Farklı kültürel kimlikleri barındıran çok kültürlü toplumun sahip olduğu özellikler aşağıdaki gibidir (Balı, 2001:189):

1. Farklı etnik veya dinsel kimliklere sahip olan her bir grubun farklı ihtiyaç ve amaçlarının olduğunun her bir grup tarafından kabul edilmiş olması.
2. Farklı kimliklere sahip grupların her birinin kendileri dışındaki grupların kültür ve dillerinin yaşatılması bağlamında istekli olması.
3. Birbirinden farklı her grubun diğer gruplar için yapılan desteklerin sadece o grubun yararına değil toplumsal oluşumun tamamı için önemli olduğuna inanmış olması.

4. Farklı kimliklere sahip bireylerin sosyal, ekonomik ve siyasi anlamda tüm süreçlerde eşit biçimde yer almasının sağlanması.

Yukarıdaki maddelerden de anlaşılacağı üzere çokkültürlülük, sadece farklı kültürel grupları etkilemekten ziyade toplumu oluşturan bu gruplar arasındaki ilişkinin tamamına yönelik bir modeli ifade etmektedir.

Aşağıda ifade edildiği gibi Habermas’a göre, çokkültürlü toplumlarda kişilere bireysel eleştirme, reddetme ve seçme hakkı tanınmıştır:

Çokkültürlü toplumlar farklılıkların bir arada oluşunu, kimsenin incitilmeden kendi kültüründe yaşamasının mümkünliğini ve kendi kültürünü sorgulayarak uzaklaşma imkanını vermektedir (Habermas, 2002: 131-132).

Doytcheva, çok kültürlülüğün kültürel çoğulculuk ile milli entegrasyon arasında yeni bir denge noktası arayışı olarak açıklamaktadır. Yani sadece çeşitlilik sorunu olarak değil ortak değerler içindeki varoluş sorununu da karşılamaktadır. (2016: 41) Burada çok kültürlülüğün temelinin farklılıkların tanınması olmasına rağmen ortak değer ve aidiyet yaratmanın da önemli olduğu vurgulanmıştır.

Çok kültürlülük kavramının üç düzeyde kavranabileceğini belirten Doytcheva, ilkinde, farklı inanç, kültür, etnisiteler gibi unsurlardan meydana gelen bir toplum özelliği olarak düşünülebileceğini dile getirmiştir. İkincisinde, farklılığın bireysellikten ziyade kültürel temaslarla geçişkenliği olan kurumlarda bulunduğu inanılmıştır. Bunun çeşitliliğe önem veren fakat siyasi sisteme dahil etmeyen çoğulculuğa karşılık gelecek şekilde kullanıldığı söylenmiştir. Üçüncü tahlil düzeyinde ise, çokkültürlülük, sadece farklı kimlik ve değerleri kabullenmekle kalmayıp bunların siyasi kurallara ve kurumlara aktarmayı da öngören bir siyasi programı ifade etmiştir. Özetle, kültürel farklılıkların kabul edilmesiyle ilişkilendirilen çokkültürlülük kavramı, aynı zamanda bu farklılıklara sahip grupların devlet desteğiyle örgütlenmelerinin de sağlanmasını kapsamaktadır.

Çokkültürlü bir toplumun vatandaşları arasında ortak bir aidiyet hissi geliştirmeden istikrar sağlaması ve uzun süre varlığını sürdürmesi imkânsızdır. Çokkültürlü bir toplum, aidiyet, etnik, kültürel ve daha pek çok çeşitliliğe sahip olduğundan bu çeşitliliklere dayalı olamaz, politik bir yapıda ve politik bir topluluğa dayanmalıdır. Fakat politik topluluk

vatandaşlara bağlanmadıkça vatandaşların da ona bağlanması çok mümkün görünmemektedir. Eşit vatandaşlık, ortak bir aidiyet hissini beslemek için gerekli olmasına rağmen yeterli olmadığı savulmaktadır. (Parekh, 2002: 434-435) Yani bireyin kendini güvende hissetmesi önemli olmasına rağmen yaşadığı topluma kendini ait hissetmesi noktasında yeterli değildir. Bu güvenlik hissine ek olarak, toplumsal ilişkilerin ve toplumun diğer bireyleriyle sosyal bağların güçlü olması gerekmektedir.

Parekh'e göre çokkültürlülüğün temelinde üç görüş bulunmaktadır:

Birincisi, İnsanlar kültürün biçimlendirdiği bir hayatı yaşadıklarından toplumsal ilişkilerini onun değerler bütününe göre düzenlediklerinden kültürle iç içedir. Bu, insanların daha çok kültürleri tarafından şekillendiği ve içinde bulundukları kültürün etkilerinin tamamından kurtulmayacağı anlamına gelmektedir. İkincisi, farklı kültürler farklı anlam sistemlerini ve iyi yaşam görüşlerini temsil etmektedir. Değişen ve dönüşen dünyada insan, daha zengin ve entelektüel hale gelebilmek, ufkunu genişletmek için kendi kültürü yanında diğer kültürlere de ihtiyaç duymaktadır. Bu, hiçbir kültürün eleştirilemeyeceği, her kültürün eşit saygıyı ve değeri hak ettiği anlamına gelmesinden ziyade hiçbir kültürün tamamen değersiz ve mükemmel olmadığı, her birinin biraz saygıyı hak ettiği anlamına gelmektedir. Üçüncüsü ise, en ilkel olanları hariç tüm kültürlerde iç çoğulculuk vardır ve sahip oldukları farklı gelenekler ve düşünce biçimleri arasındaki süregelen diyalogu temsil ederler. Bu, çoğulcu bir kimliğe sahip olduklarını ve isteyerek ya da istemeyerek birbirleriyle girdikleri etkileşimlerle geliştiklerini ifade etmektedir.

Yukarıdaki açıklamalarda da görüldüğü gibi, çokkültürlülük bağlamında, ortak geçmiş ve değerleri olmayan fakat bir arada yaşayan toplulukların bu bir arada yaşayabilme durumlarına farklı çözüm önerileri ortaya konulmaktadır. Fakat bu çözüm önerileri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Dolayısıyla tüm dünyadaki toplumlar için geçerli olacak tek bir ideal çözüm bulunmamaktadır. Bu da ülkelerin kendi değer ve çıkarlarıyla çelişmeyecek, grupların ne oranda ve nasıl siyasi topluma eklenmesinin sağlanacağı gibi tartışma noktalarına verdikleri cevapların farklı olmasına ve çokkültürlülük tanımlarının çeşitlenmesine neden olmaktadır.

Çokkültürlülük konusunda bulunan farklı yaklaşımların ortak ve birbirinden ayrıldıkları noktaları vardır. Bu bağlamda iki temel teoriden söz edilmektedir: Bunlar bireyselliği ve haklarını önceleyen liberal teori yaklaşımı ile grup haklarının ön plana çıkarıldığı toplulukçu yaklaşım olarak sınıflandırılmaktadır. Fakat bunların dışında çok sayıda yaklaşımın olduğu da kaynaklarda belirtilmiştir.¹

1.2.3.1. Çokkültürlülüğe Toplulukçu(Komüniteryan) Yaklaşımlar

Temelde farklılıklara karşı tutumları bakımından birbirinden ayrılan liberal ve komüniteryan yaklaşımlardan biri birey diğeri grup haklarını ön plana çıkarmaktadır. Bireysel hakların korunmasının önemsendiği liberal yaklaşımdan farklı olarak komüniteryanlar, belli bir grubun yani kültürün içine doğup var olan kişilerin içinde bulundukları gruptan bağımsız kabul edilemeyeceklerini, dolayısıyla hakların grup temelinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar.

Bir topluluğa ait olmakla edinilen kültürel ve dilsel haklar gibi hakların toplumsal olduğunu savunan toplulukçu yaklaşımçı düşünürlere göre, bu sosyal haklar bireysel iyilikle ilgili değildir. Onlara göre bireysel haklar, çoğunluk dışında kalanları eşitsiz konuma getirmektedir. O sebeple de bireyselliği öne çıkaran liberallerin tam karşısında durmaktadırlar. (Bloemraad, Korteweg ve Yurdakul 2008: 159-160)

Bu düşünürlerin ortak noktası “kültürlerin tanınması”dır. Tanınma kavramının önde gelen teorisyenlerinden Charles Taylor, tanınma ve kimlik arasında bulunduğu varsayılan bağlantılara dikkat çekmektedir. Burada kimlikle kastedilen şey, insanın kim olduğunu, kendini tanımlayan niteliklerin neler olduğunu anlamlandırmasıdır. Taylor, kimliğin kısmen tanınma, tanınmama veya başkalarının yanlış tanınması şeklinde biçimlendirildiğini savunmuştur. Çevredeki insanlar ya da toplum tarafından bir insan ya da grup için aşağılanan veya sevilmeyen bir imaj hissettiriyorsa bu söz konusu insanlara zarar verebilmektedir. Bu tanınmama ya da yanlış tanınma hali, insanlar için sahte bir varoluş yaratarak üzerlerinde baskı oluşmasına sebep olabilmektedir. Örneğin, beyaz

¹ Bunlardan ilkin örnek olan Post Kolonyal yaklaşım, temelde sistemli işleyen bir diyalogun çokkültürlülüğü sağlayacağını, birey temelli bir yaklaşımdan uzak, grupları oluşturan değerlerin önemli olduğunu savunmaktadır. Anayasal düzenin doğduğu siyasal kültürün farklılıkları yaşatmaya yeterli olacağını düşünen Habermas, farklılıkları koruma altına almadan kendi düzeni içinde yaşatılarak bu farklılıklara sahip grupların eşit haklar çevresinde birlikte yaşayabilecekleri bir sistem ihtiyacını ortaya koymaktadır.

toplum kuşaklardır siyahlara kendilerini değersiz hissederek aşağılanmayı yansıtmaktadır. Siyahların kendilerini değersiz görmelerinde, içlerinde bulundukları ezilmişlik hali ile zorla yaratılmış kimlik içinde olmalarında bu görüşün işaretleri bulunmaktadır. (Taylor, 2014: 46-47)

Hiyerarşik düzenin çökmesiyle onur kavramı öne çıkmış ve hatta bugün evrenselci ve eşitlikçi anlamları içinde barındıran modern haysiyet kavramı kullanılmaktadır. İnsan haysiyetinden bahsedilmekte, bunun herkeste ortak biçimde bulunduğu ve demokratik bir toplumla ilişkilendirilebileceğinden bahsedilmiştir. Günümüzde kültürlerin ve cinslerin eşit koşulda tanınma talebi ile bireysel kimliğin yeni bir biçimde anlaşılmasıyla dönüşüme uğramıştır. (Taylor, 2014: 48-49)

Komüniteryen düşünürler, kültürlerin tanınma sürecinin sadece tek taraflı olmadığına ve birey düzeyinden ziyade toplumsal düzeyine dikkat çekmişlerdir. Örneğin Taylor, tanınmanın monolojik değil diyalojik şekilde olabileceğine inanmaktadır. Kişilerin kimliklerini keşfetmeleri, başkalarıyla girilen diyalog süreci sayesinde gerçekleştiğinden tanınma toplumsal bir eylemdir. Kimliğin, söz konusu kişinin önemli saydığı kişilerin, anne- babalarımız gibi- o kimsede görmek istedikleriyle olumlu ya da olumsuz mücadele içinde tanımlanmaktadır. (Taylor, 2014: 52-56)

Tanınma olgusu iki düzeyde gerçekleşmektedir. Kişisel düzeyde, kimlik önemli kişilerle diyalog ve çatışma içinde oluşurken; kamusal düzeyde eşit tanınma politikasının giderek önemli rol oynamaya başlamasıdır. Eşit tanınma ile şereften onura geçiş sayesinde tüm vatandaşların eşit haysiyette olduğunu öne çıkaran bir evrenselci politikayla karşılaşmıştır. “Birinci sınıf” ve “ikinci sınıf” vatandaşların bulunmasından kaçınılması gerektiğini de eklemiştir. (Taylor, 2004: 57-58)

Çokkültürlülüğün eşitlik ve özgürlük vurgularından dolayı sol bir hareket olarak ele alan Christian Joppke da komüniteryenler arasında değerlendirilmektedir. Çokkültürlülük tüm farklılıklarına rağmen grupların tanınarak eşit haklar edinmesidir. (Joppke, 1998: 285) Ayrıca ulus devletlerin homojenleşmesiyle merkezdeki ülkelere doğru gerçekleşen göç hareketinin etnik çeşitlilik yaratarak çokkültürlülüğün ortaya çıkmasına sebep olduğunu da eklemiştir (Joppke, 1996: 451-453).

Toplulukçu yaklaşımı savunanlar çokkültürlülüğü, toplumdaki farklı grupların tanınmalarının üzerinden tanımlarlar ve bu tanınmanın karşılıklı etkileşim halinde olacağını belirtirler. Yaklaşımlarının temelinde bireyden ziyade toplumsal grup kimliği ve hakları bulunmaktadır.

1.2.3.2. Çokkültürlülüğe Liberal Yaklaşımlar

Liberal yaklaşımlar özünde bireyi temel almakta ve bireyin toplumun baskısından ziyade özerk bir alanı koruması gerektiğini savunmaktadır. Kùltürlerin çeşitliliği zenginlik olarak kabul edilmekte bunun da bireyin seçim alanının genişlettiği düşünülmektedir.

Liberal çokkültürlülüğün önde gelen temsilcilerinden biri Will Kymlicka'dır. Kymlicka kùltürü tanımlarken ulus veya halk kavramlarıyla eş anlamlı kullanmıştır. Çokuluslu ya da çok etnikli bir devlette bu çok olma durumu siyasi yaşamın ve kimliğin önemli bir kısmını karşılıyorsa bu, o devletin çokkültürlü olduğuna işaret etmektedir (2015: 52-53).

Yukarıdaki açıklamada kullanılan çok etnikli devlet ile çokuluslu devlet kavramları arasında ayırım yapan yazar, bununla aslında toplum içinde ulus ve etnik grup olmak arasında ayırım yapıldığına işaret etmektedir.

Yine bunun yanında insan hakları ilkelerine azınlık haklarının da eklenmesi gerektiğini savunarak teorisinin temeline azınlık konumundaki ulusları ve farklı etnisitiye sahip grupları koymaktadır.

Kùltürel çeşitlilik, ulusal azınlıkların yanında Kymlicka tarafından etnik gruplar diye ifade edilen göç olgusuyla ortaya çıkmaktadır. Bir ülkenin farklı kùltürlerden çok sayıda kişiyi göçmen kabul edip onların bazı etnik özelliklerini korumalarına müsaade etmesi durumunda, söz konusu ülkenin çoğulculuk sergilediği kabul edilmektedir. (Kymlicka, 2015: 40-45). Bu ülkelere örnek ilk olarak ABD, Kanada ve Avustralya akla gelmektedir. Bu ülkelerde göçmen gruplara uygulanan asimilasyon uygulamaları grupların mücadeleleriyle 1970'li yıllarda yerini çoğulcu politikalara bırakmıştır.

Tam da bu noktada Kymlicka göçmenlerin ulus olarak tanımlanamayacağını savunur, onların özgünlüklerini bireysel manada sürdürebildiğini ve bunu yaparken de kurumsal bütünleşmeden de uzaklaşmadıklarını dile getirmiştir. Bunu dil meselesiyle örneklemiştir; göçmenler baskın kùltürün dilini öğrenip kullanırlar. Örneğin ABD'de

vatandaşlık için temel şartlardan biri olan İngilizce biliyor olmak, göçmenler tarafından sorun edilmediğinden toplum içindeki alt kültürleri oluşturmuştur (2015: 46-47). Bu anlamda göçmen gruplar, ulusal azınlıklarda olduğu gibi baskın topluma paralel bir toplum olmaktan ziyade asimile olmayı reddedip alt kültür olarak varlığını sürdürürler.

Kymlicka, ulusal azınlıkların korumaları gereken bir toplumsallık kültürüne sahip olmalarına rağmen göçmenler için durumun aynı olmadığını savunmaktadır. Çünkü göçmenlerin egemen başka bir toplumla bütünleşerek onu zenginleştirdiklerine inanmaktadır. Dahası baskın toplumun örneğin Amerikan devletinin göçmenlere ulusal azınlık haline gelmelerini sağlayacak ayrıcalıkları vermemesini doğal karşılamakta ve bunu çoğu göçmenin kendi kültürlerini terk etmeyi tercih ederek yer değiştirdikleriyle gerekçelendirmektedir. (2015: 168-171).

Gönüllü göçmenlerin yanında bir de ülkelerindeki çatışma veya zulüm ortamından kaçarak başka bir ülkeye sığınmak durumunda kalmış mültecilerin var olduğu ve onların durumlarının farklı olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Bu insanlar kültürlerini kendileri terk etmediğinden çok etniklilik haklarını beklemelerinin doğal olduğu düşünülmektedir. Yani ülkelerindeki çatışma veya yoksulluk halinden kaçmak zorunda kalanların kültürlerinden de vazgeçmek zorunda bırakılmaması gerekmektedir.

Kymlicka göçmenlerin taleplerinin kaynakların uluslararası dağılımlarının eşit olmamasından kaynaklandığını iddia etmektedir. Ve bunun uzun vadeli kesin çözümünün kaynakların uluslararası haksız dağılımının giderilmesiyle mümkün olacağını savunmaktadır. Bunu, ekonomik mültecilerin gittikleri ülkelerde ulusal bir azınlık olarak muamele edilmesinin göçün kaynak ülkesindeki adaletsizlikleri gidermek için yeterli olmayacağıyla örneklendirmiştir. (2015: 177-178).

Kymlicka, çokkültürlülüğün Batı demokrasileri için geçerliğini koruduğunu ve ideal bir entegrasyon modeli olabileceğine inanmasına rağmen bu süreci engelleyecek ya da kolaylaştıracak beş temel faktörden bahsetmektedir (2012: 298-299):

1. Güvenlik Tedbirlerinin Azaltılması: Bir devlet güvenliği meselesinden ziyade çokkültürlülük, bir sosyal politika gibi görülürse iyi bir sonuç almak mümkün olacaktır. 11 Eylül'den sonra Müslümanlar hakkında değişen algıda olduğu gibi göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak görülmesi, hem göçmenler tarafından

çokkültürlülüğe verilen desteğin azalmasına sebep olacak hem de azınlıkların çokkültürlü taleplerini ifade etme olanaklarını azaltacaktır.

2. Temel haklar: Çokkültürlülüğe destek olmanın insan haklarına bağlılık olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bazı devletlerde grupların bir kısmının insan haklarına saygı duyamayacakları veya bu konuda isteksiz oldukları algısı oluşursa söz konusu gruplara çokkültürlülük haklarını vermeleri çok mümkün değildir. Yine Batı’da, Müslümanların liberal demokratik normlara uyma noktasında isteksiz davrandıkları algısı çokkültürlülük uygulamalarını olumsuz etkilediği düşünülmektedir.
3. Sınır kontrolü: Vatandaşların sınırları üzerindeki kontrolü kaybedeceklerinden korktuklarında örneğin, ciddi bir mülteci akınıyla karşılaştıklarında, çokkültürlülük tartışmalı hale gelmektedir.
4. Göçmen grupların çeşitliliği: Çokkültürlülüğün en iyi uygulaması ile göçmenlerin farklı ülkelerden geldikleri durumda karşılaşılır.
5. Ekonomik katkılar: Çokkültürlülüğe destek, göçmenlerin bulundukları ülke ekonomisine katkıda bulunmak için gösterdikleri gayrete bağlıdır.

Çokkültürlülük, bu koşulların kolaylaştırıcı nitelikte olduğu durumlarda bir seçenek olarak görülürken göçmenlerin yük olarak algılandığı durumlarda destek kaybetmektedir.

Liberal düşünce doğrultusunda, birey, kendi yaşamını seçme, eleştirme, inceleme için yeterli zihinsel süreç ve yeteneklere sahip olarak algılanmaktadır. Burada bahsedilen seçme özgürlüğü, kültürlerin çoğalmasıyla bireyleri daha zengin hale getireceği öngörülmektedir. Bu doğan farklılıklara, devletin tarafsız kalmayarak çokkültürlülüğü temel alan politikalarla hareket etmesi gerektiğini savunurlar. Çokkültürlülük teorisi göçmen topluluklar, azınlıklar gibi alternatif grupların hakları bağlamında bir derecelendirmeye gitmektedir.

1.2.3.3. Çokkültürlülüğe Eleştiriler

Çokkültürlülük tartışmaları toplumların tarihi, coğrafi ve kültürel konumlarına ve geçmişlerine göre farklılık gösterdiğinden genel geçer bir formülü bulunmamaktadır. Bir taraftan çokkültürlülüğün getirdiği uyum sorunları tartışılırken diğer yandan çokkültürlü toplumların sahip oldukları çokkültürlülük halinden dolayı yaşadıkları çatışmalar söz

konusudur. Bu yönüyle 21. Yüzyılın en tartışmalı konularından biri olarak varlığını sürdürmektedir.

Canatan çokkültürlülüğe eleştirel bakanların görüşlerinin incelenmesinde ortaya çıkan argümanları aşağıdaki şekilde sıralamıştır (2002: 331):

1. Çokkültürlü toplumun, sadece farklı etnik gruplar içindeki kültürel çatışmalara değil aynı zamanda kültürlerin uzlaşmasını mümkün kılmayan çelişiklere sahip olduğu fikri de bulunmaktadır.
2. Kültürel farklılıkların etnik grupların baskın topluma uyum sağlaması ve entegre olma sürecine engel olduğu düşünülmekte ve göçmenlerin kendi kültürlerine olan aşırı bağlılıkları yüzünden içinde bulundukları toplumdan kendilerini dışlamaktadır.
3. Batı kültürünün üstün bir kültür olduğu, diğer kültürlerin Batı toplumlarına katkıda bulunmaktan ziyade sorunların oluşmasına sebep olduğuna inanılmaktadır.
4. Entegrasyon sorununun göçmenlerin tam veya sınırlı asimilasyonlarıyla gerçekleşeceğine inandıklarından göçmen ve azınlıkların özellikle kamusal alanda baskın toplumun değer ve normlarına uymalarının gerektiği savunulmaktadır.

Yukarıdaki maddelerde de sıklıkla vurgulandığı gibi Batı ve Doğu toplumları ayrımı, Batı toplumunun üstün toplum olduğu algısı gibi ifadeler çokkültürlülüğün farklı uygulamalarıyla ideolojik olarak politik bir anlam kazandığını ve dolayısıyla nasıl siyasileştiğini ortaya koyan örneklerdir.

Kymlicka'nın yaklaşımının, var oldukları zaman ve gelecekte birbirinden farklı olan gönüllüler ile bir devletin içindeki ulusal azınlıklar üzerinde duruyor olması Joseph Carens ve Irish Young tarafından eleştirilmiştir. Gerçek hayatta var olan kültürel çeşitliliğin de teori de yok sayıldığı eklenmiştir. (Kymlicka, 2015:326-333) Azınlık Haklarının Liberal Teorisi şeklinde tanımlanan teorinin çok fazla kategoriye ayrıldığı ve bunun kapsayıcı olamayacağı da görülmelidir.

Kymlicka'ya bir başka eleştiri de Bihikhu Parekh ve Rainer Forst tarafından yapılmaktadır. Etnik kültürel ilişkilerde adaletin sağlanması için liberal değerlerin tatmin

edici bir temel sağladığı varsayımının kabul edilmesini eleştirmişlerdir (Kymlicka, 2015: 334).

Bazen direkt olarak liberal sistemin sonucu olarak görülen kaynakların dağılımındaki eşitsiz ve adaletsiz tutum, çözümün sadece kültür ile gerçekleşeceği kültüne sebep olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Karşı çokkültürcüler, farklı kültürlerin üst bir kültürde eritilerek birlikte yaşadıkları multi-etnik toplum tipini önermektedirler. Çokkültür karşıtları, yabancıların ve farklılıkların yadsındığı homojen bir toplumun özlemini çekmektedir. Kültürel farklılıklar bu modelde, eşitlikçi bir toplumu engellediği düşünüldüğünden sorun olarak algılanmaktadır (Canatan, 2009: 83).

Bu bağlamda çokkültürlü toplumlar, farklı grupların birbirlerini eşit şartlarda tolere edebildiklerini karşılamaktadır. Aynı toplumda yaşayan bu farklı grupların geçmişlerinde birbirleriyle yaşadıkları çatışma ya da başka şiddet ilişkileri mevcut olduğu durumlarda çokkültürlülük en önemli uzlaşma biçimlerinden biri olarak görülmektedir.

Çokkültürlülük mevzu bahis ise, ülkelerin toplumsal, siyasi ve ekonomik farklılıkları içinde grupları farklılıklarını sistemleştirerek bir arada tutmaktan ziyade tüm farklılıkları birlikte barış içinde var edebilmektir.

Dünyanın geldiği noktada devletlerin neredeyse tamamının etnik, dinsel ve benzeri unsurlar bağlamında homojen olmadıkları düşünüldüğünde çokkültürlülüğün evrensel bir mesele olduğu sonucuyla da karşılaşılacaktır.

Bu bölümde anlatılan teori ve kuramlar ile farklı kimlik ve kültürlerdeki insanların demokratik toplumlarda bir arada yaşamalarına dair modeller açıklanmaktadır. Bu modellerin örnekleriyle hayatın içinde karşılaşılmaktadır. Fakat sözü geçen modellerin keskin çizgileri olmadığı birbirleri içinde geçişlere imkân tanıdıkları da unutulmamalıdır.

Tek bir toplum içinde yaşayan farklı kültürlere eşit haklar tanımayan asimilasyon yaklaşımında, baskın kültür tarafından azınlık kültürü hiyerarşinin alt noktasına konulmaktadır. Homojen bir toplum yaratma, yaklaşımın temel güdüsünü oluşturmaktadır. Bu noktada göçmen grupların toplumlara entegrasyonunda kullanıldığıyla karşılaşılmaktadır. Kendi kimlik, aidiyet ve kültürlerini kaybeden

göçmenler, egemen kültürün var oluş normlarına göre yaşamaya başlamakta ve bu doğrultuda ilişkiler kurmaktadır.

Bu teorilerin zaman içinde eleştirilmeye başlanması yeni teori arayışlarına duyulan ihtiyacı ortaya koymuştur. Toplumu birleştirici bir rol üstlenerek asimilasyon teorilerinin eksik yönlerini tamamlama girişiyle entegrasyon teorileri ortaya çıkmıştır. Entegrasyon yaklaşımında da baskın toplumun çizdiği sınırlar içinde azınlık grupların toplumla uyumlu hale getirilmesinden oluşmaktadır. Bu çizilmiş sınırlar meselesi çokça tartışılmasına rağmen entegre olma üzerine kurulu sistem, karşı olanların dahi içinde var olarak mücadele yürütebilecekleri imkânı tanımaktadır. Ayrıca entegrasyonun siyasal, sosyal, kültürel, hukuksal eğitim, istihdam ve sağlık gibi çok sayıda değişkene bağlı olduğu da unutulmamalıdır.

Çokkültürlülük de ise, göçmenlerin de içinde olduğu azınlık grupların tanınarak uyumun sağlanması temel noktadır. Bu yaklaşımda genel olarak farklılıkların ve grup haklarının tanınması odak noktası olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de geçici koruma altındaki Suriyelilere yönelik uygulanan politikaların bu modellerden hangisine ne şartlarda yaklaştığını incelemek ve ortaya koymak amaçlanmaktadır. Fakat bu politikalar incelenirken yapısal entegrasyon anlayışından yola çıkılarak sürecin psikolojik yönüne değinilmemiştir. Bu hareketle ani ve hızla büyüyen biçimde karşılaşıldığından yaşamlarını sürdürecekleri temel hak ve imkanlarda yaşanan eksikliklerin bir kısmının halen giderilmemiş olması bunların öncelenerek psikolojik sürecin incelenmesini geciktirmektedir. Kişilerin sağlık ve eğitim hizmetlerine erişimleri ile istihdamda legal biçimde yer alabilmelerine yönelik yapılan düzenleme ve uygulamaların süreci nasıl etkilediği tartışılmaktadır. Bu doğrultuda örneklerle geçmeden önce sahip olunan haklar ve uyum sürecine dair yapılan hukuki düzenlemelerin incelenmesi işleyişi daha net görmeyi kolaylaştıracaktır.

BÖLÜM 2: İLTİCA HUKUKU VE ENTEGRASYON POLİTİKALARININ YASAL DAYANAKLARI

Göç hareketi, basitçe yasal ve yasal olmamasıyla başlı başına hukuki bir süreci ifade etmektedir. Sürecin belirleyicilerini gösteren, sınırları çizen ve kontrolü sağlayan temel şey hukuki düzenlemelerdir. O sebeple hukuki çerçevenin bilinmesi, uygulamaların düzenlemelere uyumluluğunun görülmesine olanak sağlayarak, bu yöndeki aksaklıkların giderilmesine ve iyileştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda kuramsal yapının ardından ulusal ve uluslararası iltica hukukunun çerçevesi belirlenerek, entegrasyon politikaların dayandırıldığı metin ve süreçler incelenmektedir.

2.1. Uluslararası Hukukta İlticaya ve Geçici Korumaya İlişkin Düzenlemeler

2.1.1. İlticaya İlişkin Düzenlemeler

Mülteci hukuku çalışmalarını genellikle Milletler Cemiyeti ile devletlerin taraf olduğu sözleşmelerin oluşturduğu görülmektedir. Sözleşmelere taraf olan devlet sayısının düşük olması süreci olumsuz etkilemiş olsa da “Almanya’dan Gelen Mülteciler İçin Yüksek Komiserlik”, “Mülteciler İçin Milletler Cemiyeti Yüksek Komiserliği” ve “Hükümetler arası Mülteciler Komitesi” gibi organizasyonlar kurulmuştur. Fakat tüm bu gelişmelere rağmen sığınma, devletlerarasında ikili şekilde çözülmesi planlanan bir olgu olarak tanımlanmıştır.

Milletler Cemiyeti döneminde, normatif kararlar alınmış ve devletlerin farklı yaklaşımlarıyla karşılaşmıştır. Bu duruma İkinci Dünya Savaşı’nın ağır hak ihlalleri de eklenince 1945’te Birleşmiş Milletler Antlaşması (www.tbmm.gov.tr, 1945) yürürlüğe girmiş ve mülteci hukuku Birleşmiş Milletler(BM) ’in en önemli gündemlerinden birini oluşturmuştur.

Ardından 1948’te İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi(İHEB) kabul edilmiştir. Bu belgede temel haklar, diğer insan hakları ve sığınma hakkına dair ilkelere yer verilmiştir. İHEB’in 14. Maddesinin ilk fıkrasında yer alan “Herkes zulüm karşısında başka memleketlerden mülteci olarak kabulü talep etmek ve memleketler tarafından mülteci muamelesi görmek hakkını haizdir” (www.unicef.org, 1948) ifade ile iltica bir hak olarak belirtilmiştir. Söz konusu madde, devletlere sorumluluk yüklemekten ziyade bireylere ilticayı bir hak olarak tanımıştır. Kendinden sonraki ilgili tüm metinlere kaynaklık

etmesinin yanı sıra sadece hukuki bir bildiri niteliğine sahip olduğundan herhangi bir yaptırım içermemektedir. Fakat hukuki bağlayıcılığı olan uluslararası anlaşmalara duyulan ihtiyacı da böylece ortaya koymuştur.

1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi ile bu tarihe kadar yapılan tüm düzenlemelerin yeniden gözden geçirilerek uluslararası korumanın yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Sözleşme, sığınma olgusuna uluslararası bir bakış kazandırmış ve mülteci teriminin tanımlamasını yapmıştır. Sözleşmede çalışmanın konusu bakımından öne çıkan bazı ilkeler şöyledir:

1. Aynı konumda bulunan farklı din, kültür, milletten gelen mültecilere ayırım gözetmeden eşit yaklaşılması gereken hükümdür. (Madde 3)
2. Mültecilerin dini ibadetlerini yerine getirme ve çocuklarının din eğitimi hürriyeti açısından en az vatandaşlarına uyguladığı muamelelere uygun davranması gerekmektedir. (Madde 4)
3. Sınai mülkiyet hakları ile ilmi araştırmalarının korunmasıyla ilgili mülteciler, bulundukları ülkenin kendi vatandaşlarının sahip olduklarından faydalanacaktır. (Madde 14)
4. Mülteciler, ikametinin bulunduğu ülkede vatandaş gibi görülecektir. (Madde 16)
5. Sözleşmeyi imzalayan devletler, ülkelerindeki mültecilere, yabancı devlet vatandaşlarına uyguladıkları prosedürleri uygulayacaklardır. (Madde 17)
6. Temel eğitim hakkı konusunda devlete, vatandaşına yapacağı uygulamayı yapması gerektiğini, temel eğitim dışındaki eğitimleri için en az yabancılara tanınacak hakları tanınması gerekmektedir. (Madde 22)
7. Sosyal yardım ve iane konusunda da mültecilere vatandaşına davrandığı gibi davranmalıdır. (Madde 23)
8. Taraf olanlar, ülkesinde yasal şekilde bulunan mültecilere, ikamet yeri seçme ve seyahat etme hakkı tanıyacaktır. (Madde 26)
9. Taraf olanlar, hayati tehlikesi olan ve yasal olmayan şekilde ülke topraklarına girenlere, durumlarını açıkladıkları takdirde ceza uygulamayacaklardır. (Madde 31)
10. Taraf olanlar, mülteciyi dili, dini, etnisitesi gibi gerekçelerle hayatı tehlikesi olan ülke sınırına geri gönderemeyecek ve iade edemeyecektir. (Madde 33)

(www.goc.gov.tr, 1951)

Görüldüğü gibi mültecilerin bulundukları ülkelerdeki hak ve sorumluluklarını açıklayan ilk ve en kapsamlı belge Cenevre Sözleşmesi olduğundan ardından çok sayıda hukuki belgenin varlığına rağmen hala büyük önem taşımaktadır. Ancak yapıldığı zaman ve şartlar bağlamında tarih ve coğrafi konum bakımından sınırlamalar içermektedir. Sözleşmenin girişindeki “1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar” ibaresiyle belirtilen durum sözleşmenin zaman bakımından uygulanmasını zorlaştırırken aynı zamanda devam eden göç hareketleri nedeniyle kapsamının genişletilmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Bu sınırlamalar gerekçesiyle çok sayıda mültecinin sözleşme kapsamına girememesi, pek çok sorunu gündeme getirmiş ve sınırlamaların kaldırılması talep edilmiştir. Buna karşılık sınırlamalara bakılmaksızın tüm mültecilerin eşit hukuki statüden faydalanması gerekliliği bağlamında 1967’de “1951 Sözleşmesi’ne Ek Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Protokol” kabul edilmiştir (www.goc.gov.tr, 1967). Zaman bağlamındaki sınırlama tamamen kaldırılmış olmasına rağmen coğrafi kısıtlama Türkiye’nin de içinde bulunduğu anlaşılmaya taraf olan bazı ülkelere korunmuştur.

Cenevre Sözleşmesine ek olarak konuyla ilgili başka hukuki düzenlemeler de bulunmaktadır. Örneğin, “Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi” nde (www.uhdigm.adalet.gov.tr, 1954) vatansızlara yönelik uygulamaların standartları düzenlenmektedir. Diğer bir örnek “1967 Birleşmiş Milletler Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname” dir (www.uhdigm.adalet.gov.tr, 1967). İHEB’in 13. Ve 14. Maddelerine atıfta bulunan sözleşme, devlete sığınmaya dair kuralları ortaya koymaktadır.

Bu düzenlemelerin bölgesel nitelikteki çok sayıda insan hakları belgesine yansıdığı da görülmektedir. Avrupa Konseyi 1950’de “İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi” ni imzalamıştır (http://www.ttb.org.tr, 1950). Bu sözleşme, İHEB’de düzenlenen haklar başta olmak üzere pek çok insan hakkını korumak üzere hazırlanmıştır. Söz konusu sözleşmenin hükümlerinin ihlali durumunda yaptırım mekanizmasının devreye girmesi, onu diğerlerinden ayırmaktadır. Üçüncü maddesinde yer alan kimsenin işkence ve kötü muameleye maruz bırakılamaz ibaresi Cenevre Sözleşmesi’nin geri göndermeme ilkesine işaret etmekte ve düzenlediği insan hakları maddeleriyle ilticaya yönelik de koruma sağlamaktadır. Diğer bir örnek de 1994 tarihinde Arap Ülkeleri Birliği Konseyi tarafından onaylanan “Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen

Arap Sözleşmesi” dir (www. madde14.org, 1994). Sözleşme, temel metinlere atıfta bulunarak mülteci tanımına bazı eklemelerde bulunarak daha geniş hale getirmiştir.

2.1.2. Geçici Korumaya Dair Düzenlemeler

İltica hukuku için yeni sayılabilecek bir kavram olan geçici koruma kavramı, ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ya da zorlanmış, güvenlik gerekçesiyle ülkesine geri dönemeyen kişilerin oluşturduğu kitlesel hareket içindekilere sağlanan bir statü ve koruma türünü ifade etmektedir. Geçici korumanın temel amacı, söz konusu insanların geri gönderilmeme ilkesince güvenilir bir yere yerleştirilerek haklarını güvence altına almaktır.

Geçici korumanın yeni bir uygulama olması sebebiyle evrensel kurallarla belirlenmiş şart ve düzenlemeleri bulunmamaktadır. Bunun yerine kitlesel bir göç hareketiyle karşılaşan ülkeler kendi şartları doğrultusunda statü, hak ve sorumluluklar belirlemektedir. Bu bağlamda zaman zaman “güvenli üçüncü bölge”¹ diye adlandırılan uygulamayla ülkesinde çatışmalar sürmesine rağmen mülteciler ülkelerine yakın güvenli başka bir ülkeye yerleştirilmektedir.

Geçici korumaya ilişkin düzenlemelerin daha çok AB uygulamalarına dayandığı görülmektedir. Yukarıda bahsedildiği gibi ülkeden ülkeye değişkenlik gösteren bu durum, doksanlı yıllarda Balkanlarda yaşanan çatışmalar neticesinde AB sınırlarındaki nüfus hareketliliği artışı yeni bir yaklaşım ihtiyacını doğurmuştur. Bu bağlamda 1992 yılında Edinburgh Avrupa Zirvesi’nde kabul edilen “Çatışmalar Sonucu Yerlerinden Edilmiş Kişiler Hakkında Sonuç Kararı” ile geri dönmeleri söz konusu olmayanlara geçici koruma sağlayacaklarını ifade etmişlerdir. 1993 yılında alınan diğer bir kararla ülkelerin sorumluluk alanları biraz daha genişletilmiş olsa da ülkelerin sorumluluk paylaşımı noktasında gereken denge meselesine değinilmemiştir. Yaklaşık üç sene kadar sonra “Yerinden Edilmiş Kişilerin Geçici Olarak Kabul Edilme ve İkametleri Hakkında Yük Paylaşımı ile İlgili bir Uyarı ve Acil Durum Prosedürüne Dair Konsey Kararı” kabul edilmiştir. Söz konusu kararın 1. Maddesince çatışma ve savaş gerekçeleriyle ülkesinden

¹ Dünyanın belli bölge ve ülkelerinin güvenli kabul edilmesinden yola çıkarak buralardan gelen iltica başvurularının yok sayılması ve bu ülkeler üzerinden giriş yapan sığınmacıların söz konusu güvenli ülkelere geri gönderilmesini içeren bir kavram ve uygulamadır.

giden ve geçici olarak kabul edilmeye hazır olunan kişiler için uygulanması mümkündür. Kararın, kabul edildiği tarihten önce üye ülkelere kabul edilmiş yerinden edilmiş kişileri kapsamadığı ifade edilmiştir (Madde 7). Kararın 4. Maddesinde ise insanların geçici kabulünün ülkeler arasında dengeli paylaşılması gerektiğine yer verilmiştir (Kaya& Eren, 2015: 35-37).

Yukarıda aktarılmaya çalışıldığı gibi çok sayıda düzenleme olmasına rağmen genel geçer bir prosedürün olmamasından kaynaklanan devletlerarasında değişkenlik gösteren uygulamaları kaldırma yönünde duyulan ihtiyaca cevap vermek üzere 2001’de “Geçici Koruma Yönergesi” kabul edilmiştir (<http://eur-lex.europa.eu>, 2001). Bu şekilde AB hukukunda geçici korumaya ilişkin yasal bir gerekçe oluşturulmuştur. Buna ek olarak günümüzde dahi tartışılmaya devam eden sığınma noktasında birlik ülkelerinin sorumluluklarının eşit dağıtılması konusunun da hukuki çerçevesinin çizildiği yorumunu yapmak mümkün görünmektedir.

Yönergenin amaçları, geçici koruma sağlamak için minimum standartların belirlenmesi ve kişileri kabul edecek ülkelerin sorumluluklarının dengelenmesi olarak belirtilmiştir (Madde 1). Kitlel olarak üçüncü ülkelere gelen ve ana ülkeye geri dönemeyen kişiler yönergenin uygulama kapsamındadır (Madde 3). Geçici korumanın sağlanması için komisyon kendiliğinden ya da üye devletin talebi doğrultusunda teklifin kabul edilmesi gerekli kılınmıştır (Madde 5(1)). Yönergede genel olarak, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin temel haklardan faydalanma ve üye devletlerarasındaki yük paylaşımı ile geçici koruma süresinden bahsedilmektedir.

Bu çerçevede geçici korumanın uygulanabilmesindeki temel koşul, kitlel bir yerinden edilmenin üye devletlerce kabul edilmesiyle mümkün kılınmış yani bireylerin doğrudan talep ettikleri bir sığınma hakkı tanınmamıştır. Ayrıca metinde, hak yerine yükümlülük kavramının tercih edilmiş olması da devletlerin geçici korumadan faydalanan kişilere belirlenmiş gereklilikleri yerine getirmekten sorumlu olduğunu ama bunun bireylerin talep edilebilecek haklar doğurmayacağı açıklanmıştır. Bu yükümlülükler metinde, ikamet izinleri, kayıt veri koruma, vize ve geri kabul, sosyal ve sağlık yardımı, aile birleşimi, eğitim olarak örneklendirilmiştir. (Eren, 2016: 127).

AB Konseyi'nce hazırlanan bu metinde geçici koruma süresi genel olarak bir yıl olarak belirlenmiştir. Fakat gerektiğinde sürenin altı aylık aralıklarla en az bir yıl uzatılmasının mümkün olduğu eklenmiştir (Madde 4). Geçici koruma uygulamasında üye devletlerin, geri göndermeme bağlamında insan hakları ile diğer temel hak ve özgürlüklere saygılı davranacağı belirtilmiştir (Madde 3(2)). Geçici koruma statüsü bitenlerin ise gönüllü geri dönüşlerinin sağlanması gerekmektedir. Kişilerin gönüllü geri dönmek istemediği durumlarda, üye devletin onları ülkelerine göndermek üzere gereken tedbirleri alabileceği ifade edilmiştir (Madde 21-22). AB'de geçici koruma sonlandığında, üye devletin hukukunca öngörülen geçici koruma rejiminin uygulanacağı belirtilmiştir (Madde 20-22).

Uluslararası korumanın önemli bir parçası olan geçici koruma görüldüğü gibi, yaşananlardan doğan ihtiyaçlar çerçevesinde zaman içinde yenilenen uygulamalarla şekillenmiştir. Bu uygulama, kabul edilme, geri gönderilmeme, temel haklar gibi unsurlara sahiptir. Tüm bunlara ilaveten sorumluluk paylaşımındaki denge vurgusu ile yarattığı uluslararası dayanışma hali, kitlesel göç meselesinde birlik ülkelerinin en çok eleştirildiği ve uzlaşmada sorun yaşadıkları mesele olarak güncelliğini korumaktadır.

2.2. Türkiye’de İltica Hukuku ve Geçici Koruma

2.2.1. Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) Öncesinde Türkiye’de İltica Düzenlemeleri

Türkiye coğrafi konumundan kaynaklanan özel durumu ile ya “*hedef ülke*” ya da “*transit ülke*”¹ olma özelliğine sahiptir. İltica hukukunun temelini oluşturan 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni Türkiye, 1961 yılında onaylamıştır. Yukarıda da bahsedildiği gibi, sözleşmeye coğrafi kısıtlama getiren ülkelerden biri olan Türkiye, sadece Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak kabul etmektedir. Avrupa ülkeleri dışından gelenlere mülteci statüsü tanımayan Türkiye, mülteci niteliklerine sahip olanları “şartlı mülteci” olarak adlandırarak üçüncü bir ülkeye yerleştirilene kadar uluslararası koruma sağlamaktadır.

Coğrafi kısıtlamanın yanında Türkiye’nin diğer sınırlama ise tarihe ilişkindir. Bu doğrultuda Türkiye, sadece 1951’den önce Avrupa’da olan olaylar yüzünden mülteci statüsünü tanıyacaktı. 1967 New York Protokolü’nü 1968’de imzalamasının ardından

¹ Hedef ülke, yasal ya da olmayan göç ile varılacak, varılmak istenen ülke anlamına gelirken transit ülke, yasal veya yasal olmayan göçün içinden geçtiği ülkeyi ifade etmektedir.

Türkiye, zaman sınırlamasını yürürlükten kaldırmıştır. Böylece 1968 yılından sonra herhangi bir zaman kısıtlaması dışında 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin hükümleri, mülteci tanımı kapsamındaki tüm kişilere uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'nin Cenevre'yi onaylarken koyduğu zaman ve coğrafi çekincelerinin yanı sıra, hiçbir sözleşme maddesinin Türkiye vatandaşlarının sahip olduğu haklardan daha fazlasına mültecilerin sahip olacağı anlamına gelmeyeceğine dairdir.

Türkiye'ye yapılacak mülteci, sığınmacı, göç gibi konularla ilgili hukuki kuralları belirleyen ilk düzenleyici işlem, 1934 tarihli İskân Kanunu'dur (www.resmigazete.gov.tr, 1934). Kanunun amacı, mültecilerden ziyade göçmenlerin, göçebelerin, iskân edenlerin hak ve sorumluluklarını belirlemektir. Kanunda mülteci, bir zorunluluk sebebiyle geçici olarak barınmak için gelen kişiler şeklinde tanımlanmaktadır. Fakat bu tanım Cenevre'nin kabul edilmesinden sonra geçerliliğini kaybetmiştir. Kanunun dördüncü maddesinde göçmen statüsüne alınmaya engel teşkil eden sebeplerin içinde “Türk kültürüne bağlı olmayanlar” gibi bir ibarenin olması dikkat çekmektedir. Bu maddeyi, kanunun tarihi itibarıyla ulus inşa etme politikasının genel bir uygulama olmasıyla ilişkilendirmek mümkündür.

1950'de kabul edilen Pasaport kanunu da Türkiye'ye giriş- çıkış yapacak yabancıların sınır dışı edilmesine dair konuları içerdiğinden iltica meselesiyle ilişkilendirilmiştir (www.mevzuat.gov.tr, 1950). İskân Kanunu'nda olduğu gibi Cenevre Sözleşmesi'nin kabulünden sonra bu kanunun da bazı maddeleri geçersiz kalmıştır.

1994 yönetmeliğine kadar doğrudan ilticaya yönelik olmasa da iskân ve pasaport kanunu gibi ilticayla ilişkilendirilebilecek çok sayıda kanun bulunmaktadır. Fakat hiçbirisi bu yöndeki eksikliği kapatmaya yetmemiş ve 1990'lı yıllarda Türkiye'nin komşu ülkelerinde artan huzursuzluk hali buna duyulan ihtiyacı perçinlemiştir. “Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 1994 yılında yayınlanmıştır (www.multeci.org.tr, 1994). Söz konusu yönetmeliğin hiçbir kanuni dayanağı olmamasına rağmen iltica bağlamında ilk genel düzenleyici belge niteliğindedir. Yönetmelikle bireysel ve kitlesel hareketliliklerde devletin yaklaşımı ile sığınmacılara sağlayacağı haklar düzenlenmiştir. 32. Maddesinde belirtildiği üzere 1951 Cenevre

Sözleşmesi ve 1967 New York Protokolü çerçevesinde hazırlanan yönetmelik, uzunca süre Türkiye'nin ilticaya yönelik uygulamalarını belirleyen en temel düzenlemelerden biri olmuştur.

Yönetmelik, Cenevre Sözleşmesi ve New York Protokolü uyarınca Türkiye'ye bireysel iltica eden veya diğer ülkelere iltica talebi için Türkiye'den ikamet izni isteyenlerle kitlesel iltica amacıyla sınırlara gelenlere karşı uygulamaları, tedbirleri, iş birliği yapılacak makamları, görevli kuruluşları belirlemektedir (Madde 1-2). Yönetmelikte sadece Avrupa'dan gelenlerin "mülteci" olarak tanımlanmasına ek olarak, Avrupa dışından gelenlerin önceden "sözleşme dışı mülteci" adlandırılmasından vazgeçilerek Türkiye iç hukukuna uygun biçimde "sığınmacı" olarak ifade edilmiştir (Madde 3). Böylece Avrupa dışından gelerek Türkiye'ye iltica talebinde bulunanlara, sığınmacılara, geçici ikamet hakkı tanınmıştır (Madde 4, 6, 7). Yani böylece Avrupa dışından gelenlere üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalmaları için geçici ikamet izni alabilmelerine olanak tanınmıştır.

Mülteci ve sığınmacıların ülkeye girdikten sonra izlemeleri gereken yol, Türkiye'ye yasal ya da yasadışı yollarla girmelerine göre değişkenlik göstererek başvuru makamları farklı olarak belirlenmiştir (Madde 4). Buna göre, Türkiye'ye yasal giriş yapanların valiliklere, yasadışı gelenlerin ise giriş yaptıkları il valiliklerine müracaat süreleri en geç beş gün olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'den geçici ikamet izni alan sığınmacılar da BMMYK'a kaydolmaları yönünde bilgilendirilecektir.

Yönetmeliğin uygulanmasında birtakım sorunlarla karşılaşmış ve bu sorunların yol açtığı hak ihlalleri, ulusal ve uluslararası organlarca eleştirilmiştir. Sorunlardan belki de en önemlisi, ülkeye sığınanların valiliklere başvuru süresinin beş gün olarak belirlenmesi olmuştur. Bu sürenin kısa olması yüzünden sığınmaya erişimi zorlaştıran sığınma hakkını ihlal ettiğinin dile getirilmesi ardından 1999'daki düzenlemeyle bu beş günlük süre on güne uzatılmıştır (Özgür&Özer, 2010: 128'den Akt. Büyükçalık, 2014: 90). 1994 yönetmeliğinde yapılan diğer bir değişiklik de 2006 yılında "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik

Yapılmasına Dair Yönetmelik” adıyla yürürlüğe konmuştur (www.resmigazete.gov.tr, 2006).

Türkiye’nin iltica konusunda kanun ihtiyacı AB’ye üyelik sürecinden de etkilenmiştir. Bu süreç ilerleme ve kalkınma raporlarıyla sağlanmıştır. 9. Kalkınma Planı’nda iltica hareketleri hakkında yasal ve kurumsal düzenlemelerin yapılacağı, çalışmaları sadece iltica ve göç alanından oluşan bir kurumun kurularak çalışmaların artacağı belirtilmiştir (http://pbk.tbmm.gov.tr, 2006). Bu amaçla 2008’de “İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu” kurulmuştur. Yine bakanlıkça kurulan “İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu” kapsamında 2009 yılında üç alt çalışma grubu kurularak, 2011 yılında yürürlüğe girmesi beklenen İltica Kanunu, yeni Yabancılar Kanunu ve İltica ve Göç Birimi Kanunu üzerinde çalışmaları beklenmiştir. Aynı yıl içinde bu üç çalışma grubuna Yasadışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu da eklenmiştir (Özgür& Özer, 2010: 138’den Aktaran Büyükçalık, 2014: 103). Bu süreçte bakanlık tarafından yayınlanan genelgeler sonrasında yapılan tüm yeniliklerin temelini ve bu kurulan çalışma gruplarının çıktısını oluşturmuştur.

2.2.2. Ulusal Eylem Planı

İltica, Türkiye’nin coğrafi konumu itibariyle uzak kalamadığı bir olgu olmasının yanında içinde bulunduğu siyasi- sosyal yapıdan etkilenmektedir. Bu bağlamda Türkiye’nin AB’ye tam üyelik sürecinde iltica mevzuatı ve sisteminin AB’ye uyumlu hale getirilmesine yönelik adımlar atılmıştır. Bunların başında konu hakkında kapsamlı bir eylem planı hazırlanması ihtiyacı doğmuştur. Buna temel oluşturacak işlerden ilki olarak, Türkiye, 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi’ni imzalamıştır (www3.kalkinma.gov.tr, 2003). Buna göre, kısa vadede yasal olmayan göçle mücadelenin güçlendirilmesine ve Avrupa Komisyonu(AK) ile geri kabul anlaşmasının gündeme getirilmesine; yasal olmayan göçü önlemek amacıyla AB uygulamalarının yürürlüğe konması, Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi kısıtlamanın kaldırılması yönünde adımlar atılması ve sığınmacılar ile mülteciler için sosyal destek sağlanmasına karar verilmiştir.

İltica ve göç uygulamalarını AB normlarına uyumlu hale getirmek niyetiyle Türkiye, “AB 2002 Mali İş birliği” kapsamında Danimarka- İngiltere iş birliğiyle TR02-JH-03 İltica-Göç Twinning Projesini 08 Mart 2004 tarihinde uygulamaya başlamıştır. Bunun amacı, AB mevzuatına uyum sağlamak için iltica ve göçten sorumlu birimlerin insan kaynakları,

malzeme, koordinasyon gibi konularda kapasitelerini geliştirmek ve AB fonlarından yararlanılabilecek bir eylem planının oluşturulmasına destek olmak için söz konusu birimlerin çalışmalarına ve gelişmelerine destek vermektir (www.goc.gov.tr, 2005: 2).

Bu doğrultuda planının hazırlanması için 2004'te "İltica ve G Eylem Planı Görev Gücü" ismiyle bir oluşum meydana getirilmiştir. Bu sürecin sonucunda plan taslak olarak hazırlanmış ve "İltica ve G Alanındaki AB Müktesebatının stlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı" 2005'te yrrlēe konmuştur (www.goc.gov.tr, 2005). Bu plan, ierdiēi hükümler bakımından Türkiye'nin iltica ve g mevzuatında önemli deēiřiklikler yapmıştır. Planda, Türkiye'nin iltica ve güç sisteminin AB müktesebatı ile uyumlaştırılması için gerekli yasal düzenlemeler, idari ve fiziksel yapılanmanın tamamlanması için gerekli yatırım ve önlemler bulunmaktadır. Planda entegrasyon meselesine de yer verilmiş olması çalışma konusunun hukuki erevesi için büyük önem taşımaktadır.

Ulusal Eylem Planı'nın giriş kısmında amaç ve kapsama yer verilmiştir. Buna göre planın amacı, Türkiye'nin AB'ye katılım müzakereleri sürecinde normların AB'ye uyumlulaştırılması olarak açıklanmıştır. Bu süreçte gerekli olan yasal düzenlemeleri, idari ve fiziksel yapılanmanın bitirilmesi için gerekenleri kapsamaktadır. İkinici bölümünde, uyumu beklenen mevcut Türk iltica mevzuatı ile AB müktesebatına yer verilmiştir. nc bölümünde ise, Türkiye'nin mevcut iltica, g ve yabancılara ilişkin yasal düzenlemeler ile konu hakkındaki gelişmelere deēinilmiřtir. Son blmde de, plan için belirlenmiş önceliklerle ilgili açıklamalar yapılmıştır.

Plan'da bulunan düzenlemeler birkaç konuda sınıflandırılarak açıklanacaktır.

2.2.2.1. İltica Politikası ve AB Müktesebatına Uyumluluk ile Kurumsallaşmanın Saēlanması

İltica konusunda, mevcut politikada deēiřiklik yapılması gerektiēi ve Türkiye'nin kendine, bir ülke politikası belirlemesinin yerinde olacaēına deēinilmiřtir. Bu baēlamda iltica ile gn etkileşimli iç dinamik ve unsurlarının göz önünde bulundurularak yeni mevzuatın bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının gerektiēi vurgulanmıştır (4. 5. Madde).

Türkiye'nin yeni bir iltica politikası belirleme gerekliliğinin yanında, bu politikaların belirleyicisi olmakla mevcut kurumlardan ziyade yeni bir birimin oluşturulması gerektiği ifade edilmiştir (4. 1. 1. Madde). Ortadoğu'daki bitmeyen hareketlilik ve son dönemde yaşananlardan Türkiye'nin etkilenme durumu düşünüldüğünde yeni ve sadece buna yönelik çalışacak bir oluşumun varlığı yerinde olacaktır.

AB'ye tam üyelik sürecinde aday ülkelerden beklenenlerin başında, AB müktesebatıyla uyumlu iltica mevzuatına sahip olmalarıdır. Bununla birlikte AB'ye üyelik başvurusunda bulunan ülkelerin onaylamak zorunda oldukları bazı hukuki metinlerin de olduğu vurgulanmıştır. AB müktesebatına uyumun sağlanması için bazı iç hukuk düzenlemelerinde değişikliğe gidilmesi ihtiyacının yanında İltica Kanunu'nun yürürlüğe konmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda, 2005 yılında yürürlüğe girmesi planlanan İltica Yasa Tasarısı, İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanmıştır (3. 2. 6. 2. Madde).

Plan'da değinilen başka bir mesele geri kabul anlaşmalarıdır. AB, bu anlaşmalar sayesinde mülteci kabulünde ortaya çıkacak mali yükün paylaşılmasını sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin yasal olmayan göç sürecinde özellikle transit ülke konumunda (Türkiye üzerinden) olması durumunda, kabulün Türkiye tarafından sağlanması amaçlanmaktadır. Bu yönde öncelikle Türkiye'ye yasal olmayan yollarla giriş yapılan ülkelerle ardından da birlik ülkeleriyle anlaşmaların yapılması planlanmaktadır (3. 2. 7. Madde). Türkiye, ilgili ülkelerle geri kabul anlaşmaları yapacağını belirterek AB müktesebatına uyumlu olma yönünde adım atmış olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'nin geri kabul anlaşması yaptığı çok sayıdaki ülke ile birlikte AB ile yaptığı anlaşma da büyük önem taşımaktadır. Son dönemde Suriye'deki çatışmalar yüzünden Avrupa ülkelerinde artan sığınmacı başvurusu ve yasal olmayan göçle mücadele gerekçe gösterilerek sürecin yükü Türkiye ile paylaşılma girişiminde bulunulmuştur. Fakat yürütülmesinde karşılaşılan sorunlar, süreci sekteye uğratmış ve tartışmaların devam etmesine sebep olmuştur.

Planda sözü geçen kurumsallaşma, Türkiye'nin iltica sistemindeki en ciddi değişimlerden birisini oluşturmaktadır. Çünkü iltica konusunda kurumsallaşmanın sağlanması, hedeflerin başarıya ulaşmasında en büyük etken olarak yorumlanmaktadır (Güner, 2007: 101). Kurumsallaşma noktasında yapılacakların başında, iltica ve göç konusunda görev

ve yetki sahibi bir kurum oluşturma gelmektedir. Bununla iltica edenlerden sorumlu, iltica başvurularını değerlendiren bir kurum işaret edilmektedir (4. 1. Madde). Oluşturulması planlanan kurum ile hem ülkedeki ilgili gelişmeler, toplu nüfus hareketleri hem de AB'deki gelişmeler takip edilerek politika oluşumuna gidilebilecektir. Ayrıca mevcut sistemi güçlendirecek, iltica politikası oluşturup yönlendirecek, iltica başvurularını değerlendirecek, sınır dışı kararı verecek, entegrasyon politikaları üretecek gibi değerlendirme kurulunun olması planlanmaktadır (4. 2. 1. Madde).

Göç konusunda çalışan ya da planlayanların eğitim ve istihdamlarına atıfta bulunulmuştur. Bu doğrultuda söz konusu kişilerin duyarlı ve hassas davranmaları gerektiği belirtilmiştir. İltica eden kişilerin yaşadıkları olumsuzluklar sebebiyle onlarla iletişim kurma noktasında eğitim almaları önemsenmiştir (4. 3. Madde) Bu yöndeki vurgu, konunun hassasiyeti ve uyum sorunu düşünüldüğünde büyük önem taşımaktadır.

İlgili yasal düzenlemelerin yapılması ve verilerin temini ile oluşturulması planlanan bilgi sistemi sayesinde, iltica eden kişilerin kendilerine ve ülkelerine dair bilgilerin elektronik ortamda sağlanması öngörülmektedir (4.4.1.Madde). Suriye'deki çatışmalardan kaçan insanların öncelikli bir biçimde, Türkiye'nin de içinde bulunduğu komşu ülkelere gitmesi söz konusu ülkeleri de hazırlıksız yakalamıştır. Türkiye de kısa sürede çok sayıda Suriyeliye kapılarını açtığından, süreci yönetme noktasında bazı eksiklikleri olmuştur. Bunlardan biri, güvenilir bir bilgi sisteminin eksikliğidir.

2.2.2.2. İltica Edenlerin Ülkeye Kabulüne Dair Gelişmeler

Yasal giriş yapanlar, yaşadıkları ilin valiliklerine veya yabancılar şubelerine; yasal olmayan şekilde gelenler ise ülkeye girdikleri il valiliğine, yabancılar şube veya bağlı bulundukları bölge merkezlerine başvuruda bulunmalıdır (4. 6. Madde).

Kimliği veya belgeleri olmayan kişilerin sadece bu gerekçeyle cezalandırılarak iltica prosedürüne erişimlerinin engellenmesine Ulusal Eylem Planı'nda son verilmiştir. Yetkililer ile söz konusu kişi veya kişilerin iş birliği yaparak kimlik tespitin sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur (4. 6. Madde).

Eylem planı, mülteci statüsü veya geçici koruma sağlananların içinden entegrasyon programlarını tamamlayanların, Türkiye toplumuna entegrelerinin sağlanması için ikamet edecekleri yeri kendilerinin seçme hakkı olmasını önermiştir (4. 6. 2. Madde).

İltica taleplerinin reddedilmesi durumunda kişilerin itiraz veya yargıya başvurmalarının sağlanması için idari ve adli düzenlemenin gerekliliği ortaya konmuştur (4. 6. 3. Madde) Yine bu doğrultuda iltica ihtisas biriminin içinde itirazları değerlendirme kurulu kurulması üzerinde durulmuştur (4. 6. 4. Madde).

Ulusal eylem planında yer alan başka bir mesele de sığınmacı kabul sisteminin oluşturulma kararıdır. Bu doğrultuda, mülteciler için düzgün bir uluslararası koruma sağlayabilmek için sığınmacı kabul, barınma merkezleri ve mülteci misafirhanelerinin kurulması planlanmıştır. (4. 4. 3. Madde).

2.2.2.3. Entegrasyon ve Destek

Türkiye’ye iltica veya geçici sığınma talebinde bulunanların uyum süreçleri, çoğu zaman önemli bir soruna işaret etmektedir. Ulusal eylem planına kadar entegrasyon meselesi ciddi yasal dayanaklara sahip değildir. Çalışmanın amacı ve kapsamı çerçevesinde plandaki entegrasyon başlığı, önemli bir yasal çerçeveyi oluşturmaktadır.

Entegrasyon faaliyetlerinin uygulaması, sığınmacı ve mülteciler için BMMYK, Uluslararası Göç Örgütü, Kızılay gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının ilgili mevzuatlarına göre yapılması öngörülmüştür. Fakat bunun yetersiz olduğu ve konuyla ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliği içinde olan, entegrasyon faaliyetlerini yürütmekle yasa tarafından yetkilendirilmiş bir kurum ile konuya, devletin düzenleyici ve denetleyici sorumluluğunu taşıyan bir sistem kurulması planlanmıştır (4. 9. 1. Madde). Böylece Türkiye’ye iltica edenlerin ya da geçici olarak bulunanların toplumla yakınlaşarak birbirlerini tanıma ve anlamaları, olası çatışmaların önlenmesi için sistemli bir entegrasyon programı yapılması süreç için büyük önem taşımaktadır.

Bu bağlamda yerel yönetimler, işverenler ve sivil toplum kuruluşlarının teşvik edilmesi önerisinde bulunulmuştur. Mültecilerin yerel yönetimler veya diğer oluşumlarca sağlanan yardımlara erişimlerinin sağlanması gerekliliğinden bahsedilmiştir. STK ve diğer ilgili kurumlar entegrasyon sürecinin içine çekilerek işlevlerinin artırılmasıyla mültecilerle

toplumun iletişimini güçlendirici politikaların önünün açılması öngörülmüştür. Yine aynı maddede entegrasyon faaliyetlerine katkıda bulunabilecek kuruluşlara vergi indiriminde bulunulmasının mümkün olduğundan söz edilmiştir. Mültecilerin sahip olduğu haklarla ilgili basın yayın yoluyla bilgilendirme yapılmalı ve entegrasyonu kolaylaştırıcı danışmanlık hizmeti de verilmelidir.

Dil eğitimi noktasında planlamalar yapılarak üniversite ve STK'ların da desteğiyle birlikte düzenlenen dil kurslarına mültecilerin teşvik edilmesi öngörülmektedir. Zorunlu eğitim çağındakilerin hiç bekletilmeden eğitime erişimlerinin sağlanması öncelenmiştir. Bunun devam eden yıllarda sürdürülmesi ve Millî Eğitim Bakanlığı'na (MEB) bağlı okullarda desteklenmesi planlanmaktadır. Bu noktada yetişkin eğitime de değinilerek meslek edindirme kursları üzerinde durulmuştur (4. 9. 2. Madde). Eğitim konusunun üzerinde çokça durulmasında, entegrasyon sürecinin başlıca noktalarından birini oluşturması yatmaktadır.

Sığınmacı veya mülteci statüsüne sahip kişilerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz faydalanması yinelenmiştir (4. 9. 4. Madde). Bu kişilerin Halk eğitim ve benzeri kurumlarca açılan meslek edindirme kurslarına katılarak bilgi ve becerilerine göre istihdam olanaklarından faydalanması düşünülmüştür (4. 9. 6. Madde).

Planda, entegrasyon faaliyetlerini sürdürecekt yetkililere devlet bütçesinden ve iş birliği içinde olunan uluslararası kuruluşlardan resmi fon sağlanması mümkün kılınmıştır (4. 9. 1. Madde). Bu durum entegrasyon faaliyetlerinin uygulanmasında mali katkının inkâr edilemeyeceğini ve hatta büyük öneme sahip olduğunun altı çizilmiştir.

Yabancılar Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'dan önce iltica hususunda ciddi değişiklikler getiren Ulusal Eylem Planında iltica politikasından, değişikliklerden ve çalışmanın konusu itibarıyla önem arz eden entegrasyon konusunda düzenlemeler içermektedir. Kurumsallaşmaya yapılan vurgu ve Türkiye'de geçici ya da kalıcı olarak bulunacak kişilerin toplumla birlikte yaşamasında olası sorunların önüne geçmek amacıyla ciddi uyum politika ve projelerinden bahsedilmiştir. Bu durum konunun önemini işaret etmektedir.

2.2.3. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği

Hem Suriye’de yaşanan çatışmalar neticesinde Türkiye’ye sığınanların sayılarındaki artış hem de uluslararası kurumlardan gelen talepler neticesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)’nün kurulmasını sağlayan ve ilk kapsamlı yasal düzenleme olan “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)” 2014 yılında yürürlüğe girmiştir (www.resmigazete.gov.tr, 2013). YUKK ile yabancılarla ilgili işlemleri yürüten Emniyet Genel Müdürlüğü, sorumluluğunu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’ne devretmiş; bu da iltica sürecinin sivilleşerek daha belirgin ve kesin bir yasal zeminde işlenmesini sağlamıştır. YUKK temel olarak üç bölümden oluşmaktadır:

1. Yabancıların ülkeye girişi, ikameti ve sınır dışı edilmesi,
2. Uluslararası koruma,
3. Yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin idari teşkilat.

Bunlara ilaveten YUKK’ta kalıcı çözümlere de yer verilmiş ve gönüllü geri dönüş ile entegrasyon müesseseleri düzenlenmiştir (Ekşi, 2016: 11).

Kanunun amacı, yabancıların Türkiye’ye girişleri ve çıkışları ile yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile GİGM’in görev, yetki ve sorumlulukların düzenlenmesi olarak açıklanmıştır (Madde 1).

Kanunun ilk kısmının ikinci bölümü ile uluslararası hukukta olan geri gönderme yasağı, Türk hukuk sistemine de girmiştir. Bu bağlamda, kimse, işkence, her türlü kötü muamele ve dini, etnisitesi, siyasi fikirleri yüzünden hayatı tehlikesinin olacağı bir yere gönderilemeyeceği belirtilmiştir (Madde 4).

Kanunun ikinci kısmının ilk bölümünde, Türkiye’ye giriş ve çıkışın pasaport veya pasaport yerine kullanılabilecek belgelerle yapılacağı yinelenmiştir (Madde 5). Vize alma zorunluluğu, vizeden muaf tutulanlar, vize verilmeyecekler, vize vermeye yetkili makamlar, vize çeşitleri ve iptali gibi konulara ilişkin Bakanlar Kurulu’na tanınan yetkilerden bahsedilmektedir. Bu bağlamda doksan güne kadar kalacakların, vatandaşı oldukları veya yasal olarak bulundukları ülkedeki konsolosluklardan geliş amaçlarını da belirten vize almaları gerektiği belirtilmiştir (Madde 11). Bununla ilişkili bir biçimde ikinci bölümü oluşturan ikamet konusunda, doksan güne kadar vizesi olanla vizeden muaf olanların, vize veya vize muafiyeti süresince ikamet izninden muaf tutulacağı ifade

edilmiştir (Madde 20). 15. Maddede hükme bağlanan hangi yabancılara vize verilmeyeceği konusu Pasaport Kanunu'nda yer almayan yeni bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece iki vize türünün düzenlendiği kanun bu yönüyle Pasaport Kanunu'na göre daha kısıtlı kalmıştır. Sözü geçen havalimanı transit vizesinin (Madde 14) Türk hukukunda yeni bir vize türü olduğu görülmüştür. Diğer sözü geçen sınır vize türünde ise, herhangi bir vizeye sahip olmadan sınır kapılarına gelen yabancıların en fazla on beş gün kalacaklarını belgeleriyle yararlanılabilmektedir.

Yabancıların Türkiye'de ikamet, YUKK'un 19 ve 49. Maddelerinde detaylandırılmıştır. Burada, ikamet izni zorunluluğu, muaf olanlar, düzenlenişi, başvurusu, uzatılması ve çeşitlerinden bahsedilmiştir. Bu doğrultuda vizenin sağladığı süreden veya doksan günden fazla kalacakların ikamet izni almaları gerekli kılınmıştır (Madde 19).

Önceki düzenlemelerden farklı olarak, YUKK'a göre yabancı kişinin ikamet izni başvurusunu vatandaşı veya yasal şekilde bulunduğu ülkedeki konsolosluga yapması öngörülmüştür. İkamet izni başvurusundaki bu düzenleme, öncesinde uygulanan vize aldıktan sonra ikamet izni alınması olarak iki aşamalı sürecin kaldırılarak usulü basitleştirmiştir. Bunun aynı zamanda, ikamet alma için gelen yabancıların, ülkeye girişinden önce şartlarının incelenerek gerektiğinde talebinin reddedilmesi ve girişinin engellenmesini sağladığından düzensiz göçle verilen mücadelede önemli bir adım teşkil ettiği düşünülmektedir (Açıkgöz& Ariner, 2014: 12).

Kısa dönem, aile, öğrenci, uzun dönem, insanî ve insan ticareti mağduru ikamet izni olmak üzere kanunda altı çeşit olarak sınıflandırılmıştır (Madde 30). Kanunun ilgili maddelerinde sözü geçen her bir ikamet izni türü için aranan şartlar, süresi, uzatılması, reddi, iptali gibi konular detaylandırılmıştır.

Kanunda bazı ikamet türlerine sahip olanlara hak tanınması önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu noktada uzun dönem ikamet izni bulunanlar, bazı vatandaşlık haklarının kullanımında (askerlik, seçme ve seçilme gibi) Türk vatandaşlarının sahip olduğu haklardan faydalanabilmektedir (Madde 44).

Çalışma izni bağlamında yeni düzenlemeler de kanunda kabul edilmiştir. Yurt dışı başvuru usulüyle birlikte, kişinin çalışma izni kadar ülkede kalıp çalışabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda çalışma izni sahibinin, ülkeye girişlerinde vizeden ve ikamet

izninden muaf tutulmuştur (Madde 26). 41. Madde de öğrencilerin çalışma haklarına dair yapılan yeni düzenlemede, ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerinin çalışma izni almaları şartıyla çalışmalarına imkân tanınmıştır.

Vatansızlara ilişkin Türkiye Cumhuriyeti hukukunda temel düzenlemeleri içerdiğinden önemlidir (Madde 50-51). Vatansızlara “vatansız kişi kimlik belgesi” verilmektedir. Valilikler tarafından iki senede bir yenilenen vatansız kişi kimlik belgesine sahip kişiler, ikamet izni türlerinden birine talepte bulunma, çalışma izni olarak Türkiye’de çalışabilme, kamu düzeni ve güvenliği için tehdit oluşturmadıkları sürece sınır dışı edilmeme gibi haklara sahiptir.

Kanunun üçüncü kısmında 61-90. Maddeleri arasında detaylandırılan uluslararası koruma kapsamına mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma açıklamalarıyla başlanmış ve bazı yeni kavramlar hukuk sistemine dahil edilmiştir. Bu uluslararası koruma çeşitleri aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

“Mülteci: Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir.”

“Şartlı Mülteci: Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

“İkincil Koruma: Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

- a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,
- b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,
- c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle

karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

Tanımlardan da anlaşılabacağı gibi Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlamayı sürdüren Türkiye, Avrupa’dan gelenleri mülteci, Avrupa dışından gelenleri ise eskiden kullandığı sığınmacı kavramı yerine şartlı mülteci ile tanımlamaktadır. Ayrıca yine başvuru sahibine tanınan hakların Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına sağlananlardan fazla olacak şekilde yorumlamayacağına da dikkat çekilmiştir. Bu hakları kısaca aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Başvuru veya uluslararası koruma sahibi kişi veya aile üyeleri, ilk ve ortaöğretimden faydalanabilmektedir.
- Başvuru ya da uluslararası koruma sahibi kişilerden ihtiyacı olanların yardım ve hizmetlere ulaşmaları sağlanabilmektedir.
- İmkânı bulunmayanlar, genel sağlık sigortasına tabidir.
- Başvuru sahibi veya şartlı mülteci koruma başvurusundan itibaren altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilmektedir. Piyasadaki duruma göre çalışma şartlarının, coğrafi, meslek, mülki gibi alanlarla sınırlandırılması mümkündür.
- Muhtaç olduğu tespit edilenlere Maliye Bakanlığı’nca harçlık verilebilmektedir.

Uluslararası koruma çeşitlerinin açıklanması, hak ve yükümlülükleri, statünün sonlanması, iptali gibi konuların detaylı bir biçimde düzenlenmesinin yanında 96. Madde de Uyum başlığına yer verilmiş olması önemlidir.

Genel müdürlükçe, ülkenin ekonomik imkânları dâhilinde, söz konusu kişilerin ülke insanıyla birlikte yaşamlarındaki uyumu kolaylaştırmak için yerel yönetimler, üniversiteler, STK’lar ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde uyum faaliyetlerinin planlanması öngörülmüştür. Yabancılarla, ülkenin siyasi yapısı, tarihi, kültürü, hukuk sistemi, dili ve sahip olunan hak ve yükümlülüklerin anlatıldığı kurslara katılma imkânı verilmiştir.

Yukarıda sözü geçen koruma çeşitlerine ek olarak kanunun 91. Maddesinde bahsedilen geçici koruma statüsü, bu maddeye dayanarak 2014 yılında çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği’nde irdelenmiştir (www.goc.gov.tr, 2014).

Yönetmelikte geçici koruma, ülkesinden zorla ayrılan ve geri dönemeyen, kitlesel veya kitlesel akın döneminde bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen kişilere uygulanmaktadır (Madde 7).

Yönetmeliğin Suriyelilerin statüsünü tanımlaması ve onlara sağladığı haklar bağlamında iki ayrı başlıkta detaylandırılacaktır.

2.3. Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Statüsü

YUKK’ta açıklanan ve yukarıda tanımlanan mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statülerinden ilk üçü bireysel iken geçici koruma kitlesel akın veya kitlesel akın döneminde bireysel geçişleri kapsamaktadır (Ekşi, 2016: 19).

Geçici koruma yönetmeliğiyle ülkelerindeki savaştan kaçarak Türkiye’ye gelen ve bireysel koruma türlerinden faydalanamayan Suriyelilerin hukuki statüsü açıklığa kavuşturulmuştur. Yönetmeliğin geçici birinci maddesinde Suriye’de meydana gelen olaylar neticesinde geçici korumaya ihtiyaç duyan bireysel veya kitlesel olarak gelen Suriyeli, vatansız ve mülteciler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi bu yönetmelik kapsamında değerlendirilmektedirler. Şeklinde belirtildiği gibi Nisan 2011’den itibaren Suriye’den Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşları geçici koruma kapsamındadır.

Türkiye’ye sığınan Suriyelilere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığı’nca hazırlanan, “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” 30.03.2012’de kabul edilerek yürürlüğe konulmuştur. Fakat geçici koruma yönetmeliğiyle Suriyeliler ve gelecekte bu kapsamda değerlendirilebilecek yabancılardan hukuki statüleri, mevcut durum ve ihtiyaçları YUKK doğrultusunda bir belgede düzenlenmiştir.

Ayrıca önceleri, Suriyelilerin ülkede kalıcı olmayacağı düşüncesinin yaygın olması yüzünden daha çok misafir olarak anılmışlardır. Fakat bu algının zaman içinde değişmesi ve belirlenen kavramlarla karşılanmaması, bu insanları tanımlama sorununu da beraberinde getirmiştir. Söz konusu yönetmelik buna da cevap niteliği taşımaktadır. Bu sebeple mülteci ya da sığınmacı yerine geçici koruma altında bulunan Suriyeliler ifadesi kuşkusuz en doğru seçenek olacaktır.

Geçici korumadan yararlanamayacaklar da yönetmeliğin 8. Maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre suç işleyenler, terör eylemlerinde bulunanlar ya da katılanlar gibi çok sayıdaki gerekçeyle geçici koruma statüsü işletilmez.

Geçici koruma statüsünün en çok eleştirilen yönü isminde de geçen “geçici” ifadesi yani süresinin belirlenmemiş olmasıdır. Bu belirsizlik söz konusu insanların geleceklerini de olumsuz etkilemekte ve kendilerini güvende hissetmelerine engel olmaktadır.

Bu doğrultuda geçici korumanın sonlandırılması iki şekilde gerçekleşmektedir (Madde 11- 12). Bakanlar kurulu kararıyla sonlandırıldığında kısaca kişilerin Türkiye’den ayrılmalarının sağlanması öngörülmüştür. Bu bağlamda geçici koruma statüsü kaldırılan Suriyelilerin Türkiye’yi terk etme zorunlulukları bulunmamaktadır. Maddelerden anlaşılacağı gibi diğer bireysel koruma çeşitlerine başvurabilecekleri gibi YUKK kapsamında ikamet izni alarak da Türkiye’deki varlıklarını sürdürebilmektedirler. Ayrıca yönetmeliğin altıncı maddesinde bulunan geri göndermeme ilkesince geçici korumanın sonlandırılması durumunda dahi geri gönderilmeleri mümkün görünmemektedir.

Geçici korunana bağlı gerekçelerle korumanın sonlanması da mümkündür. Bu gerekçeler, kişinin isteğiyle Türkiye’den ayrılması, üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması gibi özetlenebilmektedir.

Kayıt işlemleri tamamlananlara valilikler tarafından geçici koruma belgesi düzenlenmekte ve bu kişilere yabancı kimlik numarası da verilmektedir (madde 22). Genel müdürlükçe belirlenen şekil ve düzendeki belgeler ücretsiz olarak düzenlenmektedir.

2.4. Geçici Koruma Statüsünün Sağladığı Haklar

Yönetmeliğin altıncı bölümünde “Geçici korunanlara sağlanacak hizmetler” başlığıyla Türkiye’nin Suriyelilere sağlayacağı imkânlar hüküm altına alınmıştır. Bu başlığın hemen altında yönetmelik kapsamında kişilere eğitim, sağlık gibi benzeri temel hizmetlerin sağlanabileceği ifadesi görülmektedir (Madde 26). Metinde hak yerine hizmet kavramının kullanılması da dikkat çekici olmaktadır.

Yönetmeliğin 27. Maddesinde Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimi düzenlenmiştir. Sağlık hizmetleri, GBM’ler içinde veya dışında Sağlık Bakanlığı’nın kontrolünde

sağlanmaktadır. Bu hizmetleri yürütecek sürekli sağlık merkezlerinin kurulması ve yeterli ambulans ve personel bulundurması öngörülmüştür. Geçici barınma merkezlerinde kurulan polikliniklerin yanında sağlık ocağı ve hastanelerde de Suriyelilere temel ve acil sağlık hizmetleri verilmektedir. Yine bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan katılım payı alınmamaktadır. Sunulan sağlık hizmet bedeli, bakanlık kontrolünde AFAD tarafından ödenmektedir. Fakat zorunlu ve acil durumlar dışında Suriyelilerin özel sağlık kuruluşlarına başvurması mümkün kılınmamıştır. Bulaşıcı hastalıklara karşı gerekli tarama ve aşıların yapılarak tedbir alınması öngörülmektedir. Üreme sağlığı noktasında yetkili personelce bilgilendirme ve destek faaliyetleri sürdürülmektedir. İçlerinde madde bağımlısı veya psikolojik sorunları olanların tespiti durumunda gerekli tedbirler alınmaktadır. Özellikle aşı ve koruyucu sağlık hizmetlerinin eksiksiz ve zamanında uygulanabilmesi için geçici korunanların kimlik tespiti veya beyanı yapılarak adres değişiklikleri bakanlığa bildirilmektedir.

Eğitim faaliyetleri GBM'ler içinde ve dışında Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) sorumluluğunda yürütülmektedir (Madde 28). Bu bağlamda 54-66 aylık çocuklara öncelik verilerek 36-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir. İlk ve ortaöğretimdeki eğitim-öğretim faaliyetleri MEB mevzuatınca yürütülmektedir. Talep doğrultusunda dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları düzenlenmektedir. Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yükseköğrenimleriyle ilgili usul ve esaslar belirlenmektedir. Türkiye'de eğitim alanların aldıkları eğitimin içeriği ve süresini gösteren belge verilerek başka bir ülkeye gitme ya da kendi ülkesine dönme durumlarında mağduriyeti önlemek temel amaç olarak görülmektedir.

Geçici koruma altındakilerin iş piyasasına erişimi Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın teklifiyle Bakanlar Kurulu'nca belirlenmektedir (Madde 29). Geçici koruma kimlik belgesine sahip olanların çalışma izni almak için bakanlığa başvurusu mümkün kılınmıştır. Koruma altındakilere verilen çalışma süresinin, korumanın kendi

süresinden fazla olamayacağı belirtilmiştir. Fakat yabancıların çalışamayacağı iş ve mesleklere dair mevzuatta olan hükümler korunmaya devam etmiştir.¹

Yönetmelikte sözü geçen iş piyasasına dair gelişmelerin yanı sıra Ocak 2016'da “Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik” Resmî Gazete’de yayınlanmıştır (www.resmigazete.gov.tr, 2016). Bu yönetmelik Suriyelilerin çalışma hayatındaki hak ve sorumluluklarının en detaylı açıklandığı düzenlemedir. Bir de Geçici Koruma Yönetmeliği’nde, ülkedeki yabancıların kanunlara uyma yükümlülüğü olduğu, aksi durumlarda adli ve idari yaptırımların uygulanacağından söz edilmiştir. Bu yaptırımlar içinde iş piyasasına erişim hakkının engellenmesi de bulunmaktadır.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmeliğin 4. Maddesinde geçici koruma sağlananlar, çalışma izni olmaksızın Türkiye’de çalışmaları imkânsız hale getirilmiştir. 5. Maddesinde çalışma izni almak için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na başvurulacağı belirtilmiştir. İzin başvurusunun yapılmasında “bağımlı çalışacak yabancılar” ile “bağımsız çalışacak yabancılar” gibi bir ayrıma gidilmiştir. Bağımlı çalışacak yabancılar açısından çalışma izni başvurusunu, işveren e-Devlet Kapısı üzerinden yapacaktır. Bağımsız çalışma izin başvurusunu ise, geçici koruma sağlanan yabancılar yapacaktır. Başvurusu kabul edilen yabancılara bakanlıkça çalışma izni verilecektir.

Bazı meslek ve sanat dallarında çalışacak kimselerden ön izin alma zorunluluğu getirilmiştir. Sağlık ve eğitim alanında çalışacak geçici koruma statüsündekilerin Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı’ndan ön izin almalarının ardından Çalışma Bakanlığı’na izin başvurusunda bulunmaları gerekmektedir (Madde 6).

Yine yönetmeliğin 11. Maddesinde geçici korunanların dernek, vakıf ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlarda istihdam durumlarına yer verilmiştir. Dernek statüsüne sahip dernekler ile vergi muafiyeti tanınmış vakıflar, insani yardım faaliyetlerinde geçici koruma sağlananları çalıştırmak üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’na

¹ Bu meslekler dış tabipliği, veterinerlik, eczacılık, noterlik, avukatlık, güvenlik görevlisi, özel hastanelerde sorumlu müdürlük, turist rehberliği, gümrük müşavirliği, kaptanlık şeklinde ifade edilmektedir.

başvurabilmektedir. Bu maddede sadece insani yardım faaliyetleri kapsamında çalıştırılma vurgusu önemlidir.

Geçici koruma sağlanan yabancıların kural olarak çalışma izni almaları zorunluluğu, mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacaklarda aranmamaktadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılmaktadır. Bakanlık tarafından bu işlerde çalışacak geçici koruma sağlananlara il ve kota sınırlaması getirilmesi mümkündür.

Geçici koruma sağlananların yani Suriyelilerin, kanunlarda yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yapmasına izin verilen iş ve mesleklere yönelik talepleri işleme alınmaz. Örneğin, noter, devlet memuru, mahalle bekçisi, özel güvenlik görevlisi, ebe ve hasta bakıcı olamazlar (Ekşi, 2016). Ayrıca geçici koruma sağlanan kişilere asgari ücretin altında ödeme yapılamayacağı da mevzuata rağmen tekrarlanmıştır. (Madde 10).

Geçici koruma kimlik sahibi olanlara çalışma izinleri il bazında verilecektir. Bu il sınırlamasının istisnasını mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde çalışacaklar oluşturmaktadır.

Yönetmeliğin 8. Maddesinde geçen istihdam kotası meselesince, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısı üzerinden sektör ve il bazında değerlendirme yapılarak değişen oranlarda uygulanabilmektedir. Söz konusu işte çalışan geçici koruma sağlananların sayısı, o işyerindeki Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemeyeceği belirtilmiştir. Toplam çalışan sayısı ondan az olan yerlerinde, en fazla bir geçici koruma sağlanan kişiye izin verilmesi planlanmıştır. Bu durumun tek istisnası, iş yerinin kayıtlı olduğu İŞKUR'dan çalışma izni başvurusundan önceki dört haftalık sürede aynı nitelikte Türk vatandaşı olmadığının kanıtlanmasıyla mümkün olabilmektedir.

Yönetmelik kapsamındakilerden ihtiyaç sahibi olanların Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği çerçevede sosyal yardımlardan yararlanabilmektedir (Madde 30). Yine gerekli görülen durumlarda tercümanlık hizmetleri ücretsiz olarak sağlanmaktadır (Madde 31).

Yönetmelikte, özel ihtiyaç sahibi olarak tanımlanan refakatsız çocuk, engelli, yaşlı, hamile, yanında çocuğu olan anne veya baba, işkence, cinsel saldırı, psikolojik veya

bedensel şiddete maruz kalmış kişilere de yer verilmiştir. Bu kişilere düzenlenen hak ve hizmetlerin yanında bazı ek hizmetlerin de verilmesi planlanmıştır. Başta sağlık, psiko-sosyal destek, gibi her türlü destek öncelik verilerek, ücretsiz bir biçimde sağlanmaktadır.

Suriyelilere aile birleşimi hakkı yönetmeliğin 49. Maddesinde tanınmıştır. Geçici koruma altında olanlar, aile birleşimi talebinde bulunabilmektedir.

Anlaşıldığı gibi Nisan 2011’den bu yana Suriyelilerle ilgili sorumluluk üstlenen ülkelerin başında gelen Türkiye, YUKK ile konu hakkındaki hukuki çerçevedeki eksikliğini gidermiştir. Kanuna dayanarak çıkardığı geçici koruma yönetmeliğiyle de sürece dair tarafların hak ve sorumlulukları detaylandırılmış aynı zamanda AB ilkeleriyle uyumlu bir düzenlemeye de sahip olmuştur.

BÖLÜM 3: TÜRKİYE’DE GEÇİCİ KORUMA STATÜSÜ ALTINDAKİ SURİYELİLER VE ENTEGRASYON POLİTİKALARI

3.1. Türkiye’de Suriyelilerin Genel Durumu

Suriye’de 2011’de başlayan rejim karşıtı protestolar, kısa sürede yerini çatışmalara bırakırken, farklı aktörlerin dâhil olmasıyla bölgeyi etkisi altına alan bir iç savaş haline gelmiştir. Yakın dönemde dünyanın karşılaştığı en büyük göç olduğu dile getirilen bu dalganın rakamsal karşılığı şöyle görünmektedir. İnsan Hakları İzleme Örgütü (*Human Rights Watch-HRW*)’nün 2017 Dünya Raporu (*World Report 2017*)’na göre Suriye savaşıyla 6,1 milyon insanın yerinden edildiği 4,8 milyonun diğer ülkelerde mülteci durumunda olduğu belirtilmiştir (HRW, 2017: 571-578). Söz konusu insanlar öncelikle komşu ülkelere sığınmış savaş halinin sürmesinin ardından Avrupa’ya da yönelmişlerdir. Bu komşu ülkelerin başında kuşkusuz Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır gelmektedir.

Türkiye’ye Suriye’den gelen ilk kitlesel hareket 29 Nisan 2011 tarihinde gerçekleşmiştir. Hatay ilinin Yayladağı ilçesindeki tel örgüyü aşarak yaklaşık 250 kişi sınırı geçmiş ve Kaymakam Tolga Polat ile görüştüktan sonra ilçedeki spor salonuna yerleştirilmişlerdir (Yenişafak, 2011). Buna karşılık aynı gün Türkiye devleti, gelenleri misafir olarak nitelendirdiğini, bu misafirlere her zaman kapıların açık olacağını ve temel ihtiyaçlarının karşılanacağını, kimsenin zorla geri gönderilmeyeceğini belirttiği bir açıklama yapmıştır (Çorabatır ve Hassa, 2013: 4).

Suriyelilerin sayısının artmasıyla Türkiye devleti, T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay’ı ile iş birliği içinde önce Hatay’ın ilçelerinde olmak üzere diğer komşu illerde kamplar açmış ve insani yardım faaliyetlerini sürdürmüştür. Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kilis, Mardin, Kahramanmaraş, Osmaniye, Adıyaman, Adana ve Malatya’da kurulmuş 22 geçici barınma merkezi bulunurken burada toplam 248.329 kişi¹ yaşamaktadır (AFAD, 2017).

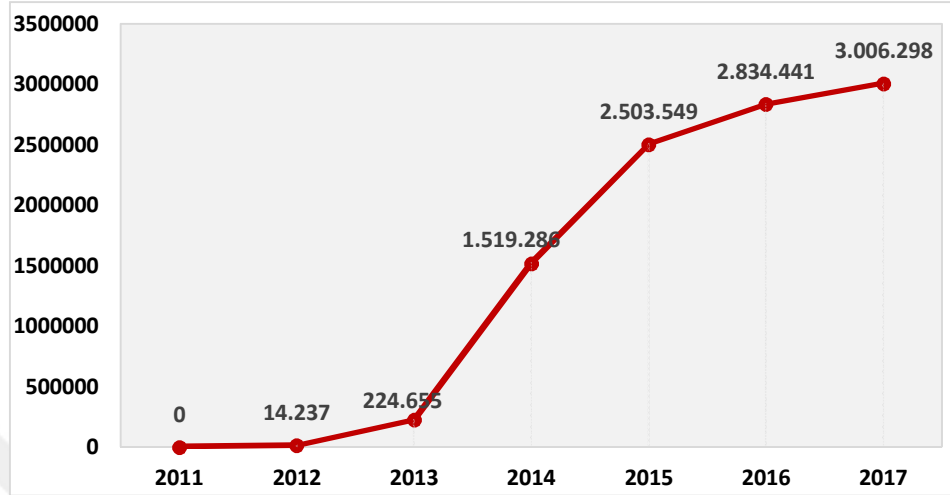
¹ 16 Mayıs 2017 itibarıyla T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı belirtilen rakamdır.

Tablo 4: Barınma Merkezlerinde Son Durum

HATAY	Altınözü Konteynerkenti	2.056	konteyner	8.074	Suriyeli	19.682
	Yayladağı Konteynerkenti	776	konteyner bölme	3.797	Suriyeli	
	Apaydın Konteynerkenti	1.181	konteyner	5.054	Suriyeli	
	Güveççi Çadırkenti	824	çadır	2.757	Suriyeli	
GAZİANTEP	İslahiye 1 Çadırkenti	1.586	çadır	7.342	Suriyeli	38.546
	İslahiye 2 Çadırkenti	4.479	bölme	10.610	Suriyeli	
	Karkamış Çadırkenti	1.632	çadır	6.390	Suriyeli	
	Nizip 1 Çadırkenti	1.873	çadır	9.824	Suriyeli	
	Nizip 2 Konteynerkenti	908	konteyner	4.380	Suriyeli	
ŞANLIURFA	Ceylanpınar Çadırkenti	4.551	çadır	21.982	Suriyeli	106.385
	Akçakale Çadırkenti	5.129	çadır	30.100	Suriyeli	
	Harran Konteynerkenti	2.000	konteyner	13.494	Suriyeli	
	Viranşehir Çadırkenti	3.938	çadır	15.131	Suriyeli	
	Suruç Çadırkenti	7.028	çadır	25.678	Suriyeli	
KİLİS	Öncüpınar Konteynerkenti	3.184	konteyner	14.976	Suriyeli	34.650
	Elbeyli Beşiriye Konteynerkenti	3.572	konteyner	19.674	Suriyeli	
MARDİN	Midyat Çadırkenti	1.335	çadır	2.960 1.614	Suriyeli Iraklı	4.574
KAHRAMAN MARAŞ	Merkez Konteynerkenti	5.008	konteyner	18.092 5.649	Suriyeli Iraklı	23.741
OSMANİYE	CevdetiyeKonteynerkenti	3.352	konteyner	5.434	Suriyeli	7.839
	<i>Osmaniye ilinde geçici olarak kiralık evde kalanlar</i>			2.059	Suriyeli	
	Düziçi Konteynerkenti	750	konteyner	346	Suriyeli	
ADİYAMAN	Merkez Çadırkenti	2.302 5.000	çadır konteyner	9.519 -	Suriyeli	9.519
ADANA	Sarıçam Konteynerkenti	91	çadır	555	Suriyeli	555
MALATYA	BeydağıKonteynerkenti	1.977	konteyner	10.101	Suriyeli	10.101

Kaynak: T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Barınma Merkezlerinde Son Durum, www.afad.gov.tr, (17.05.2017).

Türkiye hızlı ve ani bir biçimde başlayan ve sürekliliğini koruyan göç hareketi karşısında açık kapı politikası uygulayarak güncel rakamlara göre 3,006,298 Suriyeliye¹ geçici koruma sağlamaktadır.



Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler Sayısı

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, www.goc.gov.tr, (17.05.2017).

Grafikte de görüldüğü gibi savaşın ilk iki yılı olan 2011-2013'te Türkiye'deki Suriyelilerin sayısı yarım milyona dahi ulaşmamıştır. Fakat dönemsel savaşın şiddetini artırdığı ve belki de sonlanmayacağına dair inancın yavaş yavaş yok olduğu 2014 yılı itibariyle sayıda ciddi bir artış gözlenmiş ve o büyük artış bir sonraki senede de devam ederek Türkiye'deki Suriyeli sayısı, 2015'in sonunda iki buçuk milyona ulaşmıştır. Türkiye'nin de Suriyelilere dair "misafir" söyleminin sonlanarak kalıcı politikalar üretme düzeyinde adımlar attığı süreç tam da bu tarihlere denk gelmektedir.

Aşağıdaki tabloda kayıt altına alınan Suriyelilerin yaş ve cinsiyete göre dağılımlarına dair veriler bulunmaktadır. 11 Mayıs itibariyle Türkiye'de kayıt altına alınmış 1.608.277 erkek, 1.398.071 kadın Suriyeli vardır. 0-18 yaş grubunda 1,376,271 kişinin olması ülkemizdeki Suriyelilerin neredeyse yarısını çocuk nüfusun oluşturduğunu göstermektedir. Bu durum da entegrasyon politikalarının duyulan ihtiyaca işaret etmekte ve politikalar içinde eğitim ve sağlık uygulamalarının öncelenmesi gerekliliğini ortaya

¹ 11 Mayıs 2017 itibariyle Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından belirtilen rakamdır.

koymaktadır. Yine yükseköğrenim yaş grubuna dahil edilecek 19-24 yaş aralığındaki 443.244 kişinin olması da eğitim politikalarında bu yaş grubunun da üzerinde durulması gerektiğine karşılık gelmektedir. 65 yaş ve üstü kişinin sayısının 60, 261 olması ise genç ve orta yaşlı nüfusun Suriyelilerin tamamına yakını oluşturduğunu ifade etmektedir.

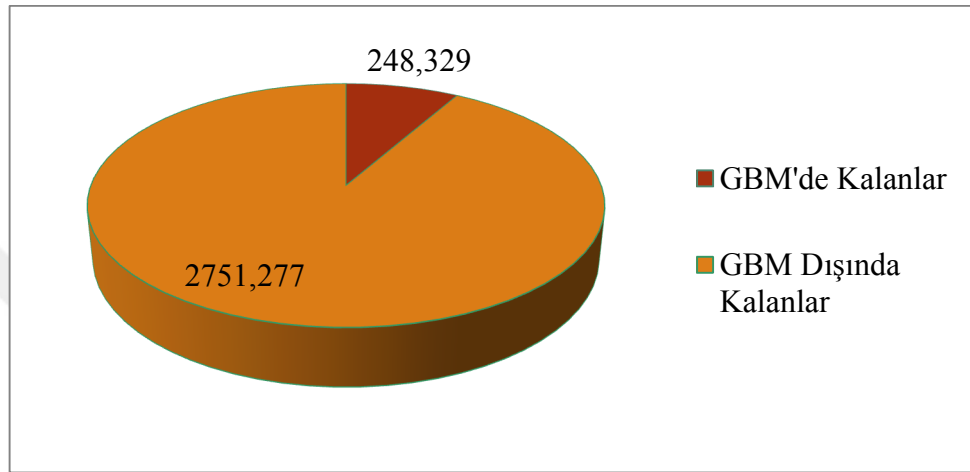
Tablo 5: Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyete Göre Dağılımı (11.05.2017)

YAŞ	ERKEK	KADIN	TOPLAM
TOPLAM	1.608.277	1.398.071	3.006.298
0-4	190.118	176.798	366.916
5-9	221.360	208.430	429.790
10-14	168.009	154.903	322.912
15-18	139.330	117.323	256.653
19-24	251.234	192.010	443.244
25-29	163.080	127.103	290.183
30-34	137.216	107.560	244.776
35-39	97.388	80.515	177.903
40-44	68.464	64.071	132.535
45-49	52.709	48.495	101.204
50-54	42.416	40.672	83.088
55-59	28.519	28.347	56.866
60-64	19.771	20.196	39.967
65-69	13.132	13.518	26.650
70-74	7.009	7.773	14.782
75-79	4.353	5.192	9.545
80-84	2.295	2.900	5.195
85-89	1.240	1.537	2.777
90+	584	728	1.312

Kaynak: Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyete Göre Dağılımı, www.goc.gov.tr, (17.05.2017).

Aşağıda belirtilen rakamlar ışığında 2, 751, 277 Suriyeli geçici barınma merkezleri dışında yaşamaktadır. Bu durum Türkiye toplumu ile Suriyelilerin günlük yaşamdaki

görünürlüklerini karşılıklı bir biçimde artırmıştır. Yine resmi 178 bin, gayri resmi kayıtlara göre 230 bin Suriyeli bebeğin Türkiye’de doğduğunun ifade edilmesi de bunu etkileyen sebepler arasında görülmektedir (Kahvecioğlu, 2017). Bu da Suriyeli sığınmacıların sayısının daha da artacağı algısını güçlendirerek ve entegrasyon ile toplumsal kabul kavramlarını gündeme getirmektedir.



Grafik 2: Geçici Barınma Merkezleri(GBM) İçinde ve Dışında Kalan Suriyeliler¹

Kaynak: AFAD ve GİGM, 2017

Türkiye’ye gelen Suriyeliler öncelikle sınır illerinde ve geçici barınma merkezlerinde kalırken bölgedeki çatışmaların sürmesi ile barınma merkezleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu doğrultuda Suriyelilerin bir kısmı geçici barınma merkezleri yerine sınır il ve ilçelerindeki akrabalarının yanında ya da kiradıkları evlerde yaşamaya başlamıştır. Suriyelilerin sayısının artması, ülkenin tamamına yayılmalarına sebep olmuştur. Çatışmaların daha da büyüyerek devam etmesi, göç hareketini artırmış ve kısa zamanda Suriyelilerin yarısından fazlasının barınma merkezleri dışında bulundukları yerin yerel halkıyla birlikte yaşamalarıyla sonuçlanmıştır.

Süreci başlangıcından bu yana açık kapı politikası ile yürüten Türkiye için Suriyeliler, çok uzun süre “misafir” olma konumlarını sürdürmüştür. Çatışmaların sürmesi, Suriye’den gelen göç dalgasını beklenenin çok ötesine taşımıştır. Yaşananların beklentinin çok üstünde olması yani sürecin ani ve hızla gelişmesi Türkiye’yi hazırlıksız

¹ Rakamlar AFAD ve GİGM verilerinin derlenmesiyle oluşturulmuştur.

yakalamıştır. Kayıt altına alma, hukuki dayanakların yetersizliği, konu hakkında politika üretme tecrübesizliği bu duruma eklenmiş ve yaklaşık üç sene Suriyeliler, Türkiye için misafir konumlarını sürdürmüşlerdir.

Geçen altı yıl, çatışma ve güvensiz ortamların devam edeceği, bir gün anlaşma sağlansa dahi Suriyelilerin bir kısmının hiç dönmeme, bir kısmının da yıkılan yerleşim yerlerinin yeniden yaşanabilir hale gelip tam bir istikrar sağlanana kadar Türkiye’de kalma eğiliminde olduğunu göstermektedir. BM’nin istatistiklerine göre mültecilerin en az üçte birinin geri dönmeme ihtimalinin olması, bunu kanıtlar niteliktedir (Güçtürk, 2014).

Tüm bu gelişmeler hem Türkiyeliler hem de Suriyeliler için uyum konusunu gündeme getirmektedir. Entegrasyon ve toplumsal kabulün iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayan bir süreç olduğunu unutmadan bu yönde politikalara zorunlu bir ihtiyaç duyulur hale gelmiştir.

3.2. Uygulanan Entegrasyon Politikaları

Ulusal veya uluslararası göç durumunda sürecin nasıl yönetileceği ve ortaya çıkan sorunların nasıl çözüleceği kamu politikası kavramını sorgulamaya yönelmektedir. Kamu politikası tanımları çeşitlilik göstermektedir. David Easton(1953: 129) kamu politikasını, değerlerin otorite tarafından toplumun tamamı için dağıtılması olarak tanımlarken Harold Laswell ile Abraham Kaplan(1970: 71) “amaç, değer ve uygulamalara yönelik bir program” şeklinde tanımlamaktadır.

Tanımlardan yola çıkarak kamu politikaları herkesin doğrudan ya da dolaylı olarak eğitim, istihdam, sağlık gibi pek çok konuda karşılaştığı politiklardır. Kamu politikalarını oluşturan ve uygulayan aktörler, yasama, yürütme, yargı organları; kamu kurumları, siyasal partiler, STK’lar ve vatandaşlar olarak açıklanmaktadır. Bu aktörlere ek olarak politikaların oluşum veya uygulama sürecinde baskı organı olarak yabancı ülkeleri ve uluslararası kuruluşları da saymak mümkündür.

Bu bağlamda uluslararası göç meselesi, üzerinde uzlaşma sağlamanın zorluğu sebebiyle devletlerin politika üretme noktasında temkinli yaklaşıtları bir konudur. Bu zorluk, toplumun göçmenleri güvenlik sorunu olarak görmeleri, artan yabancı düşmanlığı, ekonomik kaynakların göçmenler için de kullanılmasının toplumda yarattığı hoşnutsuzluk, göçmenlerin siyasi gerekçelerle kullanılması gibi sebeplerden

kaynaklanmaktadır. Söz konusu zorlukları aşmak uzun soluklu bir süreci gerektirdiğinden genelde kısa vadeli politikalar uygulandığı görülmektedir. Buna, Nisan 2011’den bu yana yoğun bir göç dalgasıyla karşı karşıya olan Türkiye’nin 2014 yılında çıkardığı YUKK ‘a kadar süreci, geçici yönetmelik ve benzeri yasal uygulamalarla geçirmesi örnek olarak gösterilmektedir.

2011’de başlayan çatışmaların sürmesi ve hatta zaman zaman hızının artmasıyla Türkiye’ye gelen Suriyeli sayısı resmi rakamlara göre üç milyonu aşmıştır. Başlangıçta yöneticiler, siyasiler ve toplum tarafından kalıcı olmadıklarına duyulan inançla “misafir” olarak adlandırılmış ve bu misafirlik süreci neredeyse üç yılı bulmuştur. Fakat yukarıdaki grafikte de açıklandığı gibi 2014 ve 2015 yıllarındaki hızlı artış, durumun misafirliğin çok ötesine geçtiğini ve süreci yönetme noktasında hızlı değişikliklere ihtiyaç duyulduğunu göstermiştir. Bu yönde ilk önce köklü hukuki değişiklikler yapılmış ve bu doğrultuda daha kalıcı uygulamalara yön verilmiştir. Bunların yanında günümüzde halen hem sayının artma olasılığı yüksek görünmekte hem de bu insanların çoğuyla şehirlerde birlikte yaşamakta olduğumuz gerçeğiyle karşılaşmıştır. Bu bağlamda uyum ve toplumsal kabul kavramları gündeme gelmiş ve çokça tartışılmıştır. Sözü geçen insanların yeni yaşadıkları topluma entegre olarak yaşamlarını sürdürmeleri için kısa, orta ve uzun vadeli politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sözü edilen farkındalık durumundan sonra YUKK ile kurulan, sürecin yönetiminde kilit noktada bulunan ve görev tanımları arasında uyum konusunun da eklendiği GİGM’in faaliyetlerinden bahsetmek gerekmektedir. Türkiye’de ve gittikleri ülkelerde üçüncü kişilere ihtiyaç duymadan hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması; ülkenin siyasi yapısı, dili, kültürü gibi temel düzey kursların düzenlenmesi; kamusal hizmetlerden yararlanma, eğitim ve sağlık hizmetlerinin tanıtılarak kurs ve eğitimlerle desteklenmesi; göçmen odaklı ve çift taraflı bir yaklaşımın benimsenmesiyle hareket edileceği belirtilmiştir. 2013’te gerçekleştirilen Göç Yönetimi ve Uyum Çalıştayı’nda entegrasyon ve uyum politikaları, ülke deneyimleri, yerel yönetimlerin konuyla ilgili sorumlulukları gibi başlıklarda sunumlar yapılarak tartışılmıştır. Yine aynı sene yabancı öğrencilerin ülkeye uyum konusunun görüldüğü bir toplantı yapılmıştır. Benzer uygulamalara rağmen sürecin yürütülmesinde STK’ların daha görünür olduklarını ifade etmek gerekmektedir.

Entegrasyon çok değişkenli ve karşılıklı bir süreç olmasına rağmen çalışmanın sınırlılıkları sebebiyle temel üç konudaki uygulamalar incelenecek ve entegrasyon sürecine etkisi tartışılacaktır. Bu üç konunun seçilmesinde Türkiye Devleti'nin iltica politikasının ve Suriyelilerin varlığının çerçevesini çizen hukuki metinlerde de bu başlıklara ayrıca yer verilerek üzerinde durulmuş olması etkili olmuştur. Ayrıca çalışmanın sınırlılığı gerekçesiyle karşılıklı işleyen sürecin toplumsal kabul kısmı eksik bırakılmıştır. Bu konuda henüz sağlıklı veriler de oluşmuş değildir.

3.2.1. Eğitim Politikaları

Nisan 2011'den bu yana Türkiye'de bulunan Suriyelilerin kısa vadede ülkelerine dönemeyecekleri uzun vadede ise yine hepsinin dönmeyeceği yaygın bir öngörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum da hem sorunların tespit edilerek çözümüne yönelik adımlar atılmasını hem de uzun vadeli entegrasyon politikalarını gündeme getirmektedir. Türkiye'deki Suriyelilerin nerdeyse yarısının 0-18 yaş grubundan oluştuğu düşünüldüğünden uygulanacak kamu politikalarının başında eğitim hizmetleri gelmektedir. Politika ve uygulamalara geçmeden hemen önce Suriyelilerin güncel eğitim durumuna dair kısa bilgiler paylaşmak yerinde olacaktır.

Türkiye'de Suriyelilerin eğitimindeki mevcut durum, genel olarak, geçici eğitim merkezleri (GEM) ile devlet okulları aracılığıyla sağlanmaktadır. GEM okul çağındaki Suriyelilere yönelik hem geçici barınma merkezlerinde hem de dışında faaliyet göstermektedir. Bunlar, Suriye müfredatına bağlı Arapça eğitimi veren, ilk ve ortaöğretimi kapsayan eğitim merkezleridir (<http://mevzuat.meb.gov.tr>, 2014a). GEM'lerin kurulması, işletilmesi ve finans edilmesi sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yürütülmektedir. Türkiye genelinde 21 ilde toplam 425 GEM bulunmakta, bunların 36'sı geçici barınma merkezlerinde 389'u dışında faaliyet göstermektedir. Barınma merkezlerindeki bu 36 GEM'de 82.503 öğrenci eğitim görmekteyken dışındaki 389'da ise 166.399 öğrenci bulunmaktadır. Kamp içindeki okul çağı nüfusun yüzde 90'dan fazlasının okullaştığı görülürken, kamp dışında bu oran yaklaşık yüzde 25'tir. (Coşkun& Emin, 2016: 17). Bunlara ek olarak kamp dışındaki GEM'lerin tamamı iyi şartlara sahip değildir. Okul standartlarına uymayan binalarda da eğitim verilebilmektedir. Ayrıca GEM'lerde ağırlıklı şekilde Arapça eğitim verildiğinden Suriyeli öğretmenlerin sayısı

daha fazla olmakta sadece haftalık verilen Türkçe derslerinde Türkiyeli öğretmenler görev almaktadır.

Suriyeliler için diğer bir uygulama da Türkçe müfredatın uygulandığı, eğitim dilinin Türkçe olduğu devlet okullarıdır. Lakin bu okullardaki öğrenci sayısı oldukça azdır. Devlet okullarında 62.357 Suriyeli öğrenci eğitim alırken GEM’lerdeki öğrenci sayısı 248.902’dir (Coşkun& Emin, 2016: 20). Söz konusu rakamlar arasındaki uçurumun gerekçesine yönelik yapılan araştırmalarda, bürokratik bir sorundan ziyade GEM’lerdeki eğitim dilinin Arapça ve Suriye müfredatı olması ile çocukların ve ailelerin kendilerini daha az yabancı hissettikleri bir ortamda bulunma isteği gibi gerekçelerin devreye girdiği görülmektedir (İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; HRW, 2015).

Sözü geçen bu iki temel yöntemin dışında başka alternatiflerle de karşılaşmak mümkündür. Bunlardan ilki, devlet desteğiyle ya da kendi imkânlarıyla edindikleri binalarda Suriye müfredatınca eğitim verilen Suriye okullarıdır. İstanbul, Gaziantep, Şanlıurfa gibi yoğun Suriyeli nüfusun bulunduğu şehirlerde Suriyeli öğrenciler için bu okullar açılmıştır. Fakat bu okulların görünürlüğünün az olmasında Suriyelilerin sosyo-ekonomik durumlarının yetersiz olması ve bu yüzden de çocuklarını buraya gönderemedikleri düşünülmektedir (Emin, 2016: 20). İlişkili başka bir örnek de devlet okullarının öğleden veya 15.00’den sonra Suriyeli öğrenciler için kullanımı uygulamasına dairdir. Ekonomik anlamda da varlıklarını sürdürme mücadelesi veren Suriyeli ailelerin çocukları da bu süreçte destek vermek için çalışabilmektedir. Bu durumda Suriyeli çocukların iş sonrasında eğitimlerine devam edebilmesinin de önü açılmıştır.

Çocukların eğitiminin yanı sıra yetişkinlerin eğitimi meselesi de eğitim politikalarının diğer önemli ayağını oluşturmaktadır. Meslek edindirme eğitimleri başta olmak üzere dikiş, nakış, güzel sanatlar, hafızlık konulu kurslarla süreç yürütülmektedir. Çoğunlukla STK’lar aracılığıyla sürdürülen bu eğitim faaliyetleri ilerleyen kısımda örneklendirilecektir.

Türkiye’nin Suriyelilerin eğitimlerine yönelik izlediği politikaların arka planını dönemin MEB Bakanı Ömer Dinçer’in aşağıdaki açıklamalarından anlamak mümkündür:

"Orada konteynırlarda eğitim vermek için hazırlıklar yapıyoruz. Geçen yıllarda da o eğitimi aldılar. Dersler kendi müfredatımıza göre Arapça

verilecek. Orada çocukların eğitimin ihmal etmemekle birlikte ailelerin Türkiye'de kalmalarını pekiştirecek bir tavırdan da uzak bir üslup içinde yapmaya çalışıyoruz. Başka ülkelerin müfredatlarının takip edildiği yerler, büyükelçiliklerin kendi bünyelerinde açtığı okullar. Onun dışında tüm okullarda kendi müfredatımızı takip ediyoruz" (www.dunyabulteni.net ,2012).

Eğitimin daha çok geçici barınma merkezlerinde ve Arapça dilinde verilmesi ve bu sayede Türkiye'de kalmalarını teşvik edici politikalardan kaçınıldığı görülmektedir.

Yine aynı noktada Türkiye müfredatının Arapça dilinde veriliyor olması da amaç bakımından uygun görünmemektedir. Türkiye müfredatının uygulanması Suriyeli çocukları topluma entegre etmeyi kolaylaştırırken bunun kendi dillerinde gerçekleşmesi bunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ayrıca bu ikili durumun daha büyük çelişki ve sorunlara sebebiyet verme durumu da söz konusudur.

Bunu pekiştirici diğer bir örnek de daha önce de ifade edildiği gibi, yönetici ve politika yürütücülerin, Suriyelilerin “misafir” algısı 2013 yılına kadar ciddi bir politika üretme çabasına girmeyi engellemiştir. Buna Milli Eğitim Bakanı Dinçer’in 3 Ekim 2012’deki basın açıklamasındaki aşağıdaki anekdot örnek gösterilmektedir.

“Suriyeli çocuklara Türkçe öğretme çabasına girmedik. Onları ülkemizde misafir olarak görüyoruz ve Suriye'deki durum düzeldikten sonra kendi ülkelerine dönecekler diye bekliyoruz. Onlara yapılan eğitim çocukların okula kayıt olması ve diploma alacakları şeklinde tasarlanmadı. Misafir öğrenci gibi eğitime tabi tutuluyorlar. Ülkelerine dönmeleri halinde kendi ülkelerinin eğitimine uyum konusunda sorun çıkmasın diye düşünüyoruz.” (www.meb.gov.tr, 2012).

2013 yılına kadar sahip olunan algı Suriye'deki çatışmanın sonlanacağı ve “misafirlerin” ülkelerine dönecekleri yönünde olduğundan uygulanan eğitim politikaları sadece geçici barınma merkezlerini kapsamaktadır. 2013 yılıyla Suriyelilerin misafir olmadıklarının kabul edilmesi ve barınma merkezleri dışında hayat mücadelesi verenlerin sayısının artması, yetkilileri harekete geçirerek yasal düzenlemelerle çözüm üretmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) valiliklere “Ülkemizde Kamp Dışında Misafir Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler” konulu genelgeler göndermiş ve valiliklerden bulundukları ildeki Suriyelilere sağlanan imkânların sağlıklı, güvenli ve yeterli donanımına sahip olup olmadığının incelenerek eksikliklerin tespitinin yapılması ile “... İlçede kamp dışında misafir edilen Suriye vatandaşlarına yönelik eğitim hizmeti veren

mekânlara ilişkin bilgiler” başlıklı tablonun doldurulması istenmiştir (<https://melikgazi.meb.gov.tr>, 2013a). Genelgenin tarihi, barınma merkezleri dışında Suriyelilerin sayısındaki ciddi artışın gözlemlendiği ilk döneme denk gelmektedir. Çözümün ziyade durum tespiti ve büyük resmi görme niyetiyle hareket edildiği düşünülmektedir (Seydi, 2014: 277).

Türkiye’deki Suriyelilerin eğitimi hakkında MEB, AFAD, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) iş birliği ve ilgili uzmanların katkılarıyla Gaziantep’te “Bölge Eğitim Koordinasyon Toplantısı” yapılmıştır. Bu toplantıda da geçici barınma merkezi ve dışındaki çocukların eğitim sorunlarının ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ile çözüm önerileri üzerinde tartışılmıştır (<http://kmaras.meb.gov.tr>, 2013b).

MEB’in 26 Eylül 2013 tarihli “Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri” konulu genelgesi bu konudaki en kapsamlı çalışma olarak kabul edilmektedir (<http://fethiye.meb.gov.tr>, 2013c). Bu genelgeyle Suriyeli çocukların sene kaybı yaşamalarını önleyecek nitelikte bir eğitimin sunulması, yürütülecek eğitim hizmetlerinin MEB koordinasyonunda gerçekleşmesi, eğitimin MEB ile “Suriye Ulusal Koalisyonu Yüksek Eğitim Komisyonu” tarafından birlikte hazırlanması, Türkçe öğrenmek isteyen Suriyeliler için Türkçe ve mesleki eğitim kursları açılması gibi hususlara karar verilmiştir. Genelge ile hem geçici barınma merkezleri dışında kalıp hem de geçici oturma iznine sahip olmayanların eğitimleriyle ilgili boşluklar bırakılmış, bunlar yerel yönetimlere, gönüllü ulusal ve uluslararası kuruluşlara bırakılmış olduğu düşünülmektedir (Emin, 2016: 13).

Suriyelilere sağlanan eğitimin müfredat açısından belirli bir standarda bağlanması ve güvenilirliğinin sağlanması, 23 Eylül 2014 yılında çıkan “Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” başlıklı genelge ile sağlanmıştır (<http://mevzuat.meb.gov.tr>, 2014b). Buna göre yabancı öğrenciler için sunulan hizmetleri şöyle özetlemek mümkündür:

“Kayıt kabulü için gerekli olan şartları taşıyan öğrenciler, diploma ve öğrenim belgelerine göre denklikleri yapılarak yerleştirilmekte ve öğrenim göreceği okula yönlendirilerek eğitim öğretim hizmetinden faydalanmaktadır. Yabancı kimlik numarası bulunan yabancıların her türlü veri girişi e-okul ve yaygın otomasyon sistemleri üzerinden yapılmaktadır. İkamet izni olmayan, yabancı kimlik numarası edinemeyen, ilgili kurumca yabancı tanıma belgesi verilmek suretiyle kayıt altında olan ve sınır dışı edilmeyenler de dâhil olmak üzere yabancı öğrencilerden öğrenim belgesi

bulunmayanlar, beyanlarına dayalı olarak mülakat, gerektiğinde yazılı veya sözlü sınav yoluyla ülkelerinde öğrenim gördükleri sınıf seviyesi üzerinden denkliği belirlenerek öğrenim göreceği eğitim öğretim kurumuna yönlendirilmektedir. Ayrıca yabancı kimlik numarası bulunmayıp yabancı tanıtma belgesi bulunan Suriyeli öğrenci ve öğretmenlerin veri girişi Yabancı Öğrenciler Bilgi İşletim Sistemi(YÖBİS) üzerinden yapılmaktadır. Pek çok dilde işlem yürüten YÖBİS sistemi üzerinden öğrencilerin devam, ders notu bilgileri girilmekte, karne, tasdikname, diploma verimi sistem üzerinden yapılmaktadır. Daha sonra kimlik numarası alan öğrenciler e-okul sistemine aktarılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumu ile oluşturulan Geçici Eğitim Merkezlerinde Türkçe öğretilmektedir. Türkçe dersleri için Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı alan öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve yabancı dil dersi öğretmenleri görevlendirilebilir.

Yaygın eğitim kurumları vasıtasıyla mesleki beceri kazandırılmakta, sosyal ve kültürel içerikli kurslar düzenlenmektedir. Talep gören alanlara imkânlar dâhilinde yaygın eğitim kursları ve kurs dışı faaliyetler açılmaktadır.” (MEB,2014b).

Bu genelgeyle Suriyeli çocuklar, geçici eğitim merkezleri dışında MEB’e bağlı okullara kayıt imkanına kavuşmuştur. Yani devlet okullarına gitmek isteyen Suriyeli çocuklar için ikamet izni yerine yabancı tanıtma belgesinin yeterli olduğuna karar verilmiştir. Bunun okullaşma oranına belirgin etkisi ise, özellikle şubat ayındaki yüksek artış ile 325,000 çocuk okula kayıt yaptırmıştır. Bu sayı, Temmuz 2015 eğitim öğretim yılının sonundan itibaren yaklaşık yüzde elli artmıştır (<http://childrenofsyria.info>, 2016:17).

8 Eylül 2015’te yayınlanan MEB 2015-2019 Stratejik Planı’nda Türkiye’deki mülteci, vatansız ve geçici koruma altındakilerin eğitimi ele alınmış, bu öğrencilerin eğitim sistemine uyumlarının sağlanmasına yönelik çalışmalar yapılacağı belirtilmiş, söz konusu eğitimdeki engellerin aşılmasında uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapılacağı da ifade edilmiştir (<http://sgb.meb.gov.tr>, 2015, 37).

İlk kez MEB’e ait bir strateji planında mültecilere yer verilmesi, sorun ve çözüm odaklı hareket edildiği ve uzun vadeli politikaların uygulanacağı yönünde yorumlanmakta ve bu büyük önem taşımaktadır.

Başbakanlığın farklı organ ve yetkilileri aracılığıyla yapılan açıklamaların ortak noktası, barınma merkezleri dışındaki Suriyelilerin sayısının artmasından kaynaklanan hizmet eksiklerinin ortaya çıktığıyla yüzleşildiği ve bunlara yönelik çözüm ve politika arayışında olduğudur (Seydi, 2014: 280-284).

Türkiye eğitim sisteminin ikinci en önemli kurumu olan Yüksek Öğretim Kurumu ‘nın (YÖK) Suriye sınırındaki yedi üniversite rektörüne gönderdiği 3 Eylül 2012 tarihli genelge ile Türkiye’ye sığınan Suriyelilere sadece 2012-2013 yılında uygulanmak üzere özel öğrenci olarak ders alabilme hakkının tanındığı belirtilmiştir. Öğrencilerin durumlarını gösteren belgelerinin olmaması durumunda sadece beyanlarının yeterli görüleceği çok eleştiriye maruz kalmış olsa da önemli bir adım olarak görülmektedir (www.milliyet.com.tr, 2012).

YÖK tarafından yayınlanan 04 Eylül 2013 tarihindeki “Bakanlar Kurulu Kararı’nın 4’üncü Maddesi konulu” genelgede, Suriye’deki olaylar yüzünden Türkiye’de yükseköğrenimlerine devam eden Suriyelilerin öğrenim ücretleri “Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nca” belirleneceği ifade edilmiştir. (www.yok.gov.tr, 2013).

Valilikler bünyesinde kurulan GEM’ler ile MEB’e bağlı okullarda Suriyelilere Türkçe öğretmek bu okullarda yürütülen rehberlik hizmetlerine destek amacıyla “Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi” (PICTES) kapsamında belirtilen alan ve kontenjanlarda geçici eğitim personeli alım ilanı, sürecin daha hızlı ve güvenli biçimde yürütülme talebiyle ortaya çıkmıştır (http://pictes.meb.gov.tr, 2017).

Sözü geçen proje kapsamında GEM ve bakanlığa bağlı okullarda görevlendirilmek üzere 4.200 öğretmenin bir yıllığına istihdam edileceği ilanı da yine benzer bir kaygı olan Türkçe öğrenimini hızlandırarak entegrasyon sürecine destek olma doğrultusunda atılmış bir adımdır (www.hurriyet.com.tr, 2016).

Devlet katında gerçekleşen politikaların yanında süreçteki en büyük pay, ulusal ve uluslararası STK’lar ile yardım derneklerindedir. Bu bağlamda ilk olarak, 2014’te İstanbul’da kurulan Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği’nin çalışmaları örneklendirilebilir. Aralık 2015 itibariyle bünyelerinde kurdukları Mülteciler Eğitim Merkezi’nde önceliği Türkçe öğretimine vererek dil öğrenimini kolaylaştırıcı Türkçe materyaller dağıtılmış, Türkiyeli öğretmenlerin ders vermesi sağlanmıştır. Ağustos 2016 itibariyle de yetişkinlere Türkçe öğretmeye başlanmıştır. Bu sayede 2015-2016 2. Eğitim döneminde 1.246, 2016-2017 1. Döneminde 816 kişiye Türkçe eğitimi verilmiştir.

Bu derslere ek olarak Türkçe konuşma kulüpleriyle de Suriyelilerin en çok ihtiyaç duyduğu konuşma ve dinleme yeteneklerinin gelişimine katkıda bulunularak içinde bulundukları toplumla iletişimlerinin artmasına dolayısıyla uyum sürecine destekte bulunmaktadır. Yine aynı merkezde, Suriyeliler, Türkiye’de üniversite okumak isteyen yabancı öğrenciler için yapılan Yabancı Öğrenci Sınavı (YÖS)’na hazırlık kursuna katılmakta ve bu süreçte rehberlik hizmetlerinden de faydalanabilmektedir. Yılın ilk ayında yaklaşık 150 öğrenci kapasiteli anaokulunu da hizmete sokan dernek, her eğitim seviyesine uygun seçeneklerle entegrasyon sürecine destek olmaktadır (<http://multeciler.org.tr>, 2015).

Suriye Nur Derneği bu yönde çalışmalar yürüten bir başka dernektir. Bir proje kapsamında 80 öğrenciye Türkçe öğretmeyi hedeflediklerini ve bunu çocukların Türk okullarına başlamadaki en büyük engel ve çekince olarak hissettikleri dil problemlerini gidererek onların eğitim sistemine hazırlanmasının ve topluma entegrasyonunun hızlandırılmasını sağlamaktır (www.amerikaninsesi.com, 2017).

Bu projeler önemli adımlar olmasına rağmen hepsi küçük ölçeklidir. Ulaştıkları kişi sayısı, imkanları, uygulama yelpazesinin geniş olmaması gibi gerekçelerle yetersiz kalmaktadır. Bu noktada devletin imkanları temelinde daha geniş kitlelere ulaşılmasının sağlandığı bir sisteme duyulan ihtiyaç varlığını sürdürmektedir.

Avrupa Birliği finansmanıya “Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı” (UNDP) tarafından “Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi (GAP BKİ) Başkanlığı”, “Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)”, “Gaziantep Belediyesi”, “Gaziantep Sanayi Odası” ve “Şanlıurfa Belediyesi” ile iş birliği içinde yürütülen “GAP Bölgesi’nde Suriye Krizinin Etkilerinin Azaltılması Projesi” kapsamında, Türkçe dil, bilgisayar, mesleki eğitimler, kuaförlük gibi eğitimler, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi bünyesindeki GASMEK’te ücretsiz olarak verilirken kurslarda Arapça tercüme olanağı da sağlanmaktadır. Bunlara ek olarak 2.952 Suriyeliye “Temel Yaşam Becerileri” eğitiminin verilmiş olması da söz konusu insanların topluma ve başka bir ülkede düzen kurmaya entegre edecek önemli nitelikleri taşımaktadır (www.tr.undp.org, 2017).

Uluslararası işbirliği çalışmalarına diğer bir örnek de, Dünya Bankası, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), AB ve Alman Kalkınma Bankası (KfW) ile birlikte "Türkiye'deki Sığınmacılar Fonu Kapsamındaki Okul İnşaat Projeleri" projesini başlatarak öncelikli illerde afete dayanıklı eğitim altyapısının genişletilmesi yoluyla geçici koruma sağlanan Suriyeliler ve Türkiyeliler için eğitime erişimi artırma çabalarında Türkiye Hükümeti'ni desteklemeyi amaçladığını belirtmiştir. Bu sayede kamu kurum ve kuruluşları ve uluslararası iş birliğiyle yürütülen kamu politikalarına örnek bağlamında 56 okul yapılacaktır (www.ntv.com.tr, 2016).

Suriyelilerin yoğun yaşadığı bölgelerde il müdürlüklerinin teklifiyle 100 kadar okulda okul öncesinden 12. Sınıfa kadar olan Suriyeli çocuklara gönüllü Suriyeli ve Türkiyeli öğretmenler tarafından saat 15.30- 20.30 arasında eğitim imkânı sağlanmaktadır (Ülkar, 2015).

Yetişme Çağındaki Çocukları Koruma Derneği, Kadın Erkek Birlikte Sosyal Eşitlik Derneği, Beyaz Ay Derneği ve Halk Eğitim Merkezince "Geleceğin Minik Elleri" proje çerçevesinde Iraklı, Suriyeli ve Afgan sığınmacılardan 25 kadın, 4 erkek ve 25 çocuğa, üç grup halinde hafta sonları Türkçe okuma ve yazma öğretilmektedir (Avunduk, 2016).

Bülbülzade Eğitim, Sağlık ve Dayanışma Vakfı ile Anadolu Platformu gibi STK'lar örgün eğitime destek niteliğinde faaliyet yürütmekle birlikte her yaş grubundan Suriyeli'ye meslek edindirme kursları, sosyal uyum ve benzeri konularda seminerler düzenlemektedir. Yine Suriyeliler için Türkçe'deki temel eserlerin, Arapçaya tercüme edilmesi, bir yılı aşkın bir süredir Türkçe, Arapça ve Kürtçe olarak yayınlanan *İşrak* gazetesinin çıkarılması faaliyetleri yürütülmektedir.

Yukarıda bahsedilen GEM'ler ile devlet okullarına giden öğrenci sayıları arasındaki büyük farkta ailelerin asimile olma tedirginlikleri ile Türk okullarında yaşanan uyum ve dil sorunları önemli yer tutmaktadır. Buna ek olarak Avrupa ülkelerine mültecilik başvurusunda bulunmak isteyenlerin de Türkiye'de kayıt altına girmemek için devlet okullarını tercih etmediklerine dair veriler bulunmaktadır (Aras&Yasun, 2016:5).

Türkiye uyguladığı eğitim politikalarının temeline Türkçe öğrenmenin gerekliliğini koymuştur. Fakat sürecin çift dillilik üzerinden yürütülmesi yani Arapça ve Türkçe öğreniminin birlikte sürmesi, bir taraftan entegrasyon sürecine zarar verdiği düşünülürken

diğer yandan kendi dillerinde gördükleri eğitim ile kişilerin, ülkeye alışmaları kolaylaştırılmıştır. Ayrıca kişilerin ana dilde eğitimlerinin sağlanması, uygulamaların çokkültürlülüğü de destekleyebilecek olduğunu düşündürmektedir. Diğer yandan uygulamalar içinde, yetişkin eğitiminin de büyük yer tutmasının ana sebebi, ebeveynlerin veya ailenin diğer bireylerinin ekonomik yaşama katılarak en sağlıklı normalleşmeyi yaşayabilecekleri düşüncesine duyulan inançtır. Bunun yanında söz konusu düzenlemeler, yaşamlarını sürdürme ve toplumla da kaynaşma noktasında kuşkusuz büyük katkı sağlayacaktır.

3.2.2. Sağlık Politikaları

Eğitimde olduğu gibi sağlık politikalarında da geçici barınma merkezleri içi ve dışı söz konusu olmaktadır. Barınma merkezlerinde diğer temel haklarda olduğu gibi sağlık hizmetlerine erişimden de sorumlu olan AFAD tarafından süreç yönetilmektedir. Kayıt dışı durumu önlemek temel amaç olmak üzere kişilerin barınma merkezlerinde kaldığını gösteren AFAD tanıtım kartlarıyla sağlık hizmetlerinden faydalanmaktadır. Fakat durum barınma merkezleri dışında daha kontrolsüz ve sorunlu ilerlemektedir. İlgili hukuki prosedür önceki bölümde açıklandığından tekrarlamak yerine uygulamalardan söz edilecektir.

2016 yılının son aylarında Sağlık Bakanlığı Suriyelilere sağlanan sağlık hizmetleriyle ilgili verileri paylaşmıştır. Buna göre, Türkiye'deki Suriyelilere 29.04 2011-30.09.2016 tarihleri arasında 20 milyon 252 bin 984 poliklinik hizmeti verilmiştir. Yine 800 binden fazla ameliyat ile 177 bin 568 doğumun gerçekleştiği de eklenmiştir. Aynı yılın yaz aylarında Suriyelilere yönelik sağlık hizmetlerinin Göç Sağlığı Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından yürütülmesine başlanmıştır (www.cnnturk.com, 2016).

Devlet hastaneleri ve aile hekimliği uygulamaları yanında Göçmen Sağlığı Merkezleri oluşturulmuştur. 170 merkez 500 birim olarak planlanan süreç için 2016'nın sonuna kadar 16 ilde kurulmuştur. Bu şekilde Suriyeliler özelinde daha toplu bir hizmet verilmesi sağlanmaktadır (<http://aa.com.tr>, 2016). Örneğin Bursa'da ilki 2014'te hizmet vermeye başlayan göçmen sağlığı merkezinin ikincisi de kurularak eğitim, aşılama, yeni doğan taraması gibi hizmetler verilmektedir (www.bursadabugun.com, 2017).

Sonraki başlıkta da bahsedileceği gibi Suriyeli doktor ve sağlık personelinin bazı eğitim ve sınavlardan başarılı olanların Suriyelilere bakmak üzere özel bir çalışma izni ile buralarda çalıştırılması planlanmaktadır. Böylece Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişimdeki en ciddi sorunlarından olan dil bilmemekten kaynaklı iletişim probleminin önüne geçilmiş olacaktır. Bunun entegrasyon sürecine zarar vereceği düşünülse de dil öğreniminin bir süreci ifade ettiği ve o sürede insanların mağduriyetinin giderilmesi yönünde kuşkusuz büyük bir adım olacaktır.

“Dünya Sağlık Örgütü”, “İl Halk Sağlığı Müdürlükleri” ve “Association for Solidarity with Asylum Seekers and Migrants (ASAM)” tarafından yürütülen Hatay, Mersin, Ankara, İzmir illerinde yürütülen ve Şubat 2017’de imzalanan on üç aylık “Türk Sağlık Sistemi içinde Suriyeli Sağlık Çalışanlarının Kapasitelerinin Geliştirilmesi ile Kendi Nüfuslarına Hizmet Verecek Şekilde Kültüre Duyarlı Sağlık Hizmetlerinin Desteklenmesi: Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezlerinin Kurulması ve İdare Edilmesi” projesiyle merkezlerde 300 Suriyeli doktor ve hemşireye yönelik altı haftalık eğitim verilerek sonrasında istihdam edilmeleri planlanmaktadır. Söz konusu illerdeki merkezlerde Suriyelilere birinci basamak sağlık hizmetleri yanında psiko-sosyal hizmetlerin de sunulması eklenmiştir (<http://sgdd.org.tr>, 2017).

Önceki yıllarda da bakanlık ve Dünya Sağlık Örgütü’nce yürütülen kampanya kapsamında Cilvegözü Sınır Kapısı’ndaki uygulamalar devam etmektedir. Binlerce Suriyeli çocuğa çocuk felci aşısı yapılmıştır. Bunun yanında sınır geçişlerinde ilk sağlık değerlendirmesi ve gerekli aşıların yapılmasının ardından Türkiye’deki aşı takvimine uygun olarak sürecin takibi sürdürülmektedir (www.haberturk.com, 2015). Örneğin bakanlık tarafından 15-28 Şubat 2017 tarihleri arasında Muğla’da ikamet eden Suriyeli çocuklara aşı kampanyası kapsamında aşılama faaliyeti yapılmıştır (www.thsk.gov.tr, 2017).

Türkiye’de çalışan uluslararası STK’lardan biri olan International Medical Corps (IMC) beş yıldır sınır kentlerinde açtıkları klinik ve merkezlerde sağlık hizmetlerine erişim, rehabilitasyon, psiko-sosyal destek ve kadınlarla ilgili çalışmalar yürütmektedir. Özellikle sınır kentlerindeki ücretsiz dokuz klinikte ayda 32.500 Suriyeliye hizmet verilmektedir (<http://t24.com.tr>, 2017a). Devlet hastanelerinde ücretsiz hizmet alınmasına

rağmen yaşadıkları dil sorunu gerekçesiyle bu klinikleri seçmeleri de ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye’de sığınmacılara sağlık hizmetleri veren kuruluşlardan uluslararası oluşumların başında Sınır Tanımayan Doktorlar (MSF) gelmektedir. 2011-2013 yılları arasında Helsinki Yurttaşlar Derneği ile birlikte sığınmacılar için Mülteci Savunma ve Destek Programı’nı sürdürmüştür. Türkiye’deki STK’lara verdiği desteğin yanında Gaziantep’te Çocuk ve Kadın Sağlığı Polikliniği, Akçakale’de Ruh Sağlığı Projesi gibi farklı STK’lar ile iş birliği içinde hizmet vermektedir (www.msf.org, 2015). “Uluslararası Mavi Hilal İnsani Yardım ve Kalkınma Vakfı (IBC)”, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon hizmetleri ile özellikle çocuklara psikolojik destek sağlamaktadır. Kurduğu iş birlikleriyle 2012’de açılan bir hastanede ücretsiz ikinci basamak sağlık hizmetleriyle, ilaç tedavisi, fizik tedavi gibi hizmetler de verilmektedir (Yasin, 2016: 99).

Suriyelilerin sağlık hizmetlerine erişiminin büyük ölçüde ücretsiz sağlanması, bu anlamda en büyük adımdır. Sağlık politikalarından acil destek, tedavi, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon gibi tüm aşamalarda faydalanılmaktadır. Suriyelilerin sınır kapılarından ilk girişlerinde kontrollerinin yapılarak gerekli acil müdahalelerde bulunulması politikaların başladığı ilk ayaktır. Bu politikalar, acil ve polikliniklerde, diğer hastanelerde süreç içerisinde sürdürülerek kişilerin sorunlarını çözme yolunda adımların atılmasıyla uyumlarına katkı sağlanmakta ve normalleşme sürecine girilmesine destek olunmaktadır. Türkiye’deki aşı takvimine Suriyeli çocukların hızla dahil edilmesi, hastanelerin bir kısmında tercüman desteğinin verilmesi, göçmen sağlık merkezleri özelinde daha çok Suriyelilerin tedavi görmesinin sağlanması ve hatta Suriyeli doktorların da katılımıyla yürütülmektedir.

3.2.3. İstihdam Politikaları

Türkiye’deki Suriyelilerin gelir düzeyi birbirinden farklılık göstermektedir. İlki, doktor, mühendis, avukat gibi beyaz yakalı yüksek gelir düzeyine sahip olanları ifade etmektedir. İkincisi, mavi yakalı ustabaşı gibi iş güçlerini temsil etmekte ve bunların daha çok sanayi işletmelerinin yoğun olduğu bölgelerde çalıştığı görülmektedir. Üçüncü grup ise, vasıfsız olarak tanımlanan ve inşaat işçiliği gibi meslek gruplarının oluşturduğu gruptur.

Suriyelilerin ülke genelinde sektördeki görünürlükleri daha çok inşaat, tekstil ve geçici tarım ve hayvancılık alanlarında dikkat çekmektedir. Bu durum çok ilgi görmeyen sektörlerdeki vasıfsız işçi açığına Suriyelilerin talep olduğu gerçeğiyle yüzleştirmektedir. Yani istihdam piyasasında tercih edilmeyen boşluklar Suriyeliler tarafından doldurulmaktadır. Söz konusu durumun, işçi açığı sebebiyle tam üretim yapamayan firmalara fayda sağlayarak ülke ekonomisine katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Yanı sıra Suriyelilerin sayısının fazla olması ve kayıt dışı çalışma oranlarının yüksek olmasının da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarıyla dengesiz rekabete yol açtığından duyulan hoşnutsuzluklar da konuşulmaktadır.

Küreselleşen sermaye ve uluslararası yatırımların büyük önem kazandığı günümüzde yabancı sermayenin üretime katkısı önem taşımaktadır. Bu doğrultuda Suriyeli sermaye sahiplerinin istihdama katılımlarının da her geçen yıl artarak devam ettiği görülmektedir. Ekonomi Bakanlığı Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan “31.12.2016 İtibariyle Türkiye’de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi”ne göre, 52753 yabancı sermaye içinden Suriyeli firma sayısı 5654’dür (www.ekonomi.gov.tr, 2016).

Bu noktada bir başka örnek de Gaziantep Ticaret Odası’nın 2015 yılında hazırladığı “İçimizdeki Suriye” adlı rapor verilerinden oluşmaktadır. Rapora göre Suriye’de yaşanan çatışmalardan önce odaya kayıtlı sadece on iki Suriye uyruklu firma var iken bu sayının 2014’te önce 347’ye, 2015’in Ağustos’u itibariyle 471’e yükseldiği görülmektedir. Bunların daha çok gıda ve tekstil üzerine yoğunlaştığı bilinmektedir (<http://gto.org.tr>, 2015:12-13).

Dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Mehmet Müezzinoğlu yönetmelik çerçevesinde 15.01.2016’dan 27.12.2016’ya kadar 5.016 Suriyeliye çalışma izni verildiğini açıklamıştır (<http://t24.com.tr>, 2017b). Mart ayında yapılan Suriyeliler dışındakilerin de çalışma iznine sahip olduğu değişiklikle piyasa daha hareketli hale gelmiştir.

Gaziantep’te Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı(UNDP) ve Gaziantep Sanayi Odası(GSO) tarafından düzenlenen “İş ve İstihdam Forumu, Özel Sektörün Rolü ve Suriyeliler Ev Sahibi Topluluklar için Fırsatlar” konulu toplantıda GSO Mesleki Eğitim

Merkezinde hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına hem de Suriyelilere mesleki eğitim verilerek iş sahibi olmalarına katkı sağlamanın hedeflendiği dile getirilmiştir (www.milliyet.com.tr, 2017a).

Suriyelilerin sağlık sektöründe yaşadıkları en ciddi sorunların başında iletişim probleminin geldiğine önceki başlıkta da değinilmiştir. Hem bu iletişim probleminin önüne geçmek hem de kalifiye gücün kendi alanında hizmet edebilmesini sağlamak amacıyla Suriyeli doktor ve sağlık çalışanlarına özel bir formül yaratılma yoluna girilmiştir. Bu doğrultuda Sağlık Bakanı Akdağ, söz konusu kişilerin Suriyeli hastalara yönelik sağlık hizmetleriyle ilgilenmek üzere özel bir çalışma izni verileceğini, belli bir eğitim ve sınava tabi tutulduktan sonra da göreve başlayabileceklerini açıklamıştır (http://aa.com.tr, 2017).

BMMYK ve Uluslararası Tıbbi Yardım Örgütü (IMC) iş birliği ile İstanbul'da kariyer fuarı düzenlenmiştir. İş arayan Suriyelilerle Türkiyeli işverenleri bir araya getiren fuara, Türkiye'de yaşayan Suriyelilere iş imkânı yaratmak için faaliyet gösteren STK'lar da iştirak etmiştir. Onlardan biri olan Rızık isimli kuruluş, şu ana kadar 21.641 Suriyelinin başvurusunu aldıklarını, onlardan 6.379'unu işe yerleştirdiklerini belirtmiştir. Yine Arap öğrenciler için burs imkânlarının da tanıtıldığı fuarda, istihdam konusu detaylıca tartışılmıştır (www.aljazeera.com.tr, 2017).

“Toplumsal Gelişim Merkezi Eğitim ve Sosyal Dayanışma Derneği (TOGEM-DER)” “Bir Umut Bir Ufuk” projesiyle eğitimi yarım kalan kadınların eğitimlerinin tamamlanarak istihdama katılmalarını hedeflemektedir. Genel olarak, dil eğitimi, mesleki eğitim, istihdam, toplumsal kurallar eğitimi, psikolojik destek gibi eğitim süreçlerini kapsamaktadır. Dil eğitimine öncelik verilmekte ardından grafik tasarımı, hasta bakıcılığı, kuaförlük, dikiş gibi mesleki sertifikaların alınması hedeflenmektedir. Açılacak tekstil atölyeleri, kuaför salonları gibi işletmelerle kadınların kooperatif sistemiyle çalışmaları sağlanması amaçlanmaktadır. Yine Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ile TOGEM-DER'in protokolü aracılığıyla söz konusu kişilerin kayıtlı istihdam kadrosunda yer almalarının sağlanması ve özel işletmelerde çalışılması öngörülmektedir (www.milliyet.com.tr, 2017b). Bunun gibi bazı projelerin kadınlar özelinde yapılıyor olması daha da dezavantajlı grubun kırılganlığını azaltma yolunda önemli bir adım olmakta ve entegrasyonun çok yönlülüğüne katkı sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Göç Örgütü ile girişimcilik eğitimlerinden oluşan bir program düzenleyen InnoCampus, girişim hızlandırıcı programlara katılım sağlandığını belirtmiştir. Oluşum yetkilisi tarafından, Gaziantep Üniversitesi'nde yaklaşık 1700 Suriyeli öğrenci bulunduğu ve şehirde yaklaşık 800 Bağımsız ve Ortak/Bağlı işletmenin (KOBİ) Suriyeliler tarafından kurulduğu ifade edilmiştir (www.hurriyet.com.tr, 2017). Böylece Suriyelilerin ekonomiye daha fazla katılımının sağlanarak ve üretmelerine destek olunarak istihdam artışına giden yolun taşları döşenmiş olacaktır. Ayrıca bu girişimcilerin yerel halkla birlikte çalışması sosyal entegrasyona da dolaylı katkıda bulunacaktır.

Suriyeli girişimcilerin Türkiye'ye yatırımları bir milyar liraya yaklaşmıştır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)'ne göre, Suriyelilerin yıllara göre kurduğu şirket sayıları böyle görülmektedir: 2012'de 165, 2013'te 489, 2014'te 1257, 2015'te 1599 ve 2016'nın ilk 8 ayında 1252. Daha çok İstanbul, Gaziantep, Mersin gibi büyük şehirlerin tercih edildiği ve inşaat ile emlakçılık başta olmak üzere birbirinden farklı çok sayıda iş kolunda varlık gösterdikleri ifade edilmektedir. Bu artan rakam karşısında Gaziantep Ticaret Odası bünyesinde Suriye masası kurularak firmalara, iş Türkçesi ile mesleki eğitim, hukuki düzenlemelerin bilgilendirmesinden oluşan seminerler gibi destekte bulunmaktadır (www.milliyet.com.tr, 2016).

Görüldüğü gibi istihdam meselesinde diğerlerine oranla daha ciddi sorunlarla karşılaşmaktadır. Özellikle çalışma izninin verilmesine kadar olan süreç oldukça sancılı geçmiştir. Fakat buna yönelik yukarıda da örneklendirdiğimiz gibi çok sayıda çalıştay ve toplantı düzenlenmiştir. Meslek edindirme kursları, istihdama entegre etmenin en önemli ayağını oluşturduğu görülmektedir. Yine diplomalı işgücüne örneğin öğretmenlere kendi vatandaşlarının eğitimine destek olarak istihdamlarının oluşturulması ya da sözü edilmiş olan doktor ve sağlık personeline kısa eğitimlerin verilerek yine sürece dahil edilmesi sağlanmaktadır.

SONUÇ

İnsanlık var olduğundan bu yana süregelen yer değiştirme hareketleri, 21. Yüzyıldan bu yana tüm dünyada yaşanan sosyal, ekonomik, siyasal gelişmelere paralel olarak sürekli bir artış yaşanmaktadır. Özellikle yirmi yılı aşkın süredir Afrika'dan sonra en çok mülteci üreten ülkelere sahip olan Ortadoğu coğrafyasında yaşananlar en çok komşu ülkeleri etkilemektedir. Bu komşu ülkelerin başında gelen Türkiye hem yürüttüğü dış politika hem taraf olduğu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde sığınmacı konumundaki insanlar için hedef ülke haline gelmektedir.

Suriye'de 2011'de başlayan rejim karşıtı protestolar, kısa sürede yerini çatışmalara bırakırken, sürece farklı aktörlerin dâhil olmasıyla bölgeyi etkisi altına alan bir iç savaş haline gelmiştir. Son dönemde tüm dünyanın karşılaştığı en büyük göç hareketi ile karşı karşıya kalınmıştır. Savaş halinin sürmesi, insanları önce komşu ülkelere ardından Avrupa ülkelerine yöneltmiştir. Söylendiği gibi bu ülkelerin başında olan Türkiye'ye ek olarak Ürdün, Lübnan, Mısır ve Irak gelmektedir.

Yaşananları açık kapı politikasıyla yürüten Türkiye'ye Suriye'den gelen ilk toplu hareket, çatışmaların başladığı aynı yıla denk gelmektedir. Fakat ilk karşılaşmanın ardından sürecin çok hızlı ve ani şekilde gelişmesi bir süre öngörüsüz geçirilen bir döneme sebep olmuştur. Lakin 2013'te sistemli bir biçimde başlanan biometrik kayıtlama ve yasal dayanakların kuvvetlendirilmesiyle daha uzun vadeli planların işletildiği bir sürece girilmiştir. Bundaki en büyük pay, kuşkusuz Suriyelilerin kalıcılığının anlaşılması olmuştur. Bunu, "Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum" başlıklı çalışmada Türkiye'nin yarısından fazlasının Suriyelilerin kalıcı olacaklarına dair bir fikre sahip olduğu sonucu örneklemektedir (Erdoğan, 2015).

Devletin ve halkın Suriyelilere yönelik tutumu, 2013 yılına kadar kalıcı olmayacakları yönünde olmuş ve "*Suriyeli misafirlerimiz*" ifadesi kullanılmıştır. Bu misafirlik algısı, kalıcı politika üretme kaygısından uzak şekilde işletilmiştir. O süreçte sadece sağlık ve eğitim imkanlarına ulaşmaları sağlanmaya çalışılmış ama bunlar geçici nitelik taşımıştır. Ayakta kalmaları daha çok yardım dernekleri ve Türkiye halkının destekleriyle gerçekleşmiştir.

2013'ten sonra Türkiye'deki Suriyelilerin sayısında yaşanan ciddi artış ve savaşın sonlanacağına duyulan umudun azalması Suriyelilerin kalıcı olabileceklerinin dile

getirilmesine sebep olmuştur. Bu kalıcılık durumu hem devlet hem toplum tarafından hissedilmeye başlanmıştır. Bu durumun, konu hakkında yapılan saha çalışmalarının isimlerinde değişiklik yaşanmasına neden olması da süreç için örnek teşkil etmektedir.

Entegrasyon birbirine bağlı, çok değişkenli bütüncül bir süreçten oluşmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın iddia ettiği tezlerden biri, Türkiye'nin Suriyeliler için ön gördüğü normalleşme ve entegrasyon sürecinin eğitim ve istihdam politikaları temeline dayanmış olmasıdır. Çünkü çizilen hukuki çerçeve, uygulamalar ve yaklaşımlar iki konu üzerine yoğunlaşmaktadır. Uygulanacak eğitim politikalarıyla normalleşme ve sorunların başında gelen dil bilmeme durumu çözülecek, hem bu politikaların bir kısmıyla yetiştirilen kişilerin istihdama katılması ve hayatta kalmaları sağlanacaktır.

Eğitim politikaları genç ve yetişkinleri kapsamaktadır. Yükseköğrenime kadar olan süreçte verilen eğitim barınma merkezleri içi ve dışını oluşturmaktadır. Merkezlerde kalanlara verilen eğitim Suriyeli öğretmenler tarafından Arapça verilmekte iken dışarıdakilere verilen eğitim devlet okulları ile derneklerin düzenledikleri ve Türkçe ile Arapçayı kapsamaktadır. Eğitim noktasında entegrasyonu etkileyen en temel mesele, bu çift dilliliktir. Bunun entegrasyonu olumsuz etkileyeceği düşüncesi olsa da ilk olarak Türk okullarında eğitime başlamanın da dezavantajları bulunmaktadır. Bu dezavantajlar yani uyum ve alışamama durumları çocukların okula gitme isteğini olumsuz etkileyebilmekte ve dolayısıyla entegrasyon sürecini de sonlandırmaktadır. Fakat Türkiye Devleti bu çift dilliği sonlandırmak ve Suriyeli çocukların eğitime tam entegre olmalarını sağlamak üzere aşama aşama GEM'lerin kapatılarak eğitimin sadece devlet okulları aracılığıyla yürütülmesine yönelik adım atmıştır. İlk olarak Arapça eğitim alan çocukların zamanla devlet okullarına katılarak sürece ani olmadan dahil olmaları bu adımın yerinde ve önemli olduğunun kanıtı niteliğindedir. Fakat Suriyeli çocukların sadece devlet okullarına devam edecek olması ailelerinde asimile olma kaygısını da doğurmakta ve aslında belki bu da ayrı bir çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Eğitime yönelik entegrasyon politikaları, yetişkin eğitimi, mesleki eğitim, uyum seminerleri, Türkçe kursları, yükseköğrenim için diploma denklik işlemleri, burs imkanları, üniversitelere kayıt olmada beyanın esas alınması, harçların kaldırılması gibi uygulamalarla sürdürülmektedir. Yeni bir toplumda yaşamaya başlayan bu insanların toplumla sorun yaşamamaları entegrelerini kolaylaştırmaktadır. Bunun için politikalar,

genel eğitimin yanında toplumsal uyuma dair otobüste yüksek sesle konuşmama, iletişim kurma becerileri gibi hayatın içinden örneklerle desteklenmektedir.

Eğitim politikalarının önemli bir kısmını oluşturan mesleki eğitim uygulamaları, istihdama entegre olmanın köşe taşlarını oluşturmaktadır. Konu hakkında son dönemde çıkarılan çalışma izni hakkı, entegre sürecini kolaylaştıran en ciddi adımdır. Bu adım sayesinde istihdam konusundaki en büyük sorun olan emeğin sömürülmesi ve ücretini alamama durumunun kanunen önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Konu hakkındaki hukuki düzenlemeler henüz yeni olmasına rağmen sürece katkısı büyük olacak gibi görünmektedir. Fakat yine de çalışması karşılığında ücretini alamayan ya da düşük ücretlerle çalıştırılan çok sayıda kişinin varlığının bilinmesi, hukuki uygulamaların yaptırım gücünü artırıcı desteklere ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir.

Çalışmadaki Suriyeli doktor ve sağlık personelinin kendi ülke vatandaşlarına hizmet edecek şekilde kısa süreli bir eğitim ve sınavın ardından çalışmalarına imkân tanınması gibi örnekler, sözü geçen insanların yeni hayatlarına adaptasyonlarını ve savaşın etkilerinden uzaklaşarak hem kendi hem de dokundukları insanların hayatlarının normalleşmesini sağlayacaktır. Fakat Suriyelilerin çoğunun daha çok inşaat, tarım ve tekstil işlerinde görünürlüğünün olması işlerin bir kısmının tabiatı gereği geçici olma özelliği yüzünden devamlı işe sahip olunmaması entegre sürecini olumsuz etkilemektedir. Buna yönelik acil politika ihtiyacı bulunmaktadır.

Suriyelilerin sağlık hizmetlerine ücretsiz erişiminin sağlanmış olması yine büyük bir adımdır. İçlerindeki çocuk nüfusun az olmaması, temel hakların başında gelen sağlığın önemine atıfta bulunmaktadır. Aşı sürecine dahil edilmeleri, göçmen sağlığı merkezleri ve kliniklerin varlığı entegrasyonlarına katkı sağlamaktadır. Fakat konu hakkındaki en büyük problemlerden biri, hastanelerde yaşanan dil bilmemekten kaynaklanan iletişim sorunlarıdır. Bunun giderilmemesi uyum sürecini olumsuz etkileyeceğinden buna yönelik acil politikalar üretilmesi gerekmektedir.

Anlaşılabacağı üzere barınma merkezleri içinde kalanların hizmetlere erişimi daha kolay sağlanmakta iken dışında kalanların daha dezavantajlı konumda oldukları görülmektedir. Fakat barınma merkezleri içinde kalanların daha çok birbirleriyle iletişim içinde olduğu ve dışarıdan kişilere çok ihtiyaç duymadığı düşünüldüğünde entegrasyonlarının dışarıdakilere göre daha zor olabilecek iken onların sürece dair hak ve hizmetlere erişim

noktasında daha bilgi sahibi olduğu gerçeğiyle karşılaşilmektedir. Yine aynı bakış açısıyla dışarıdakilerin doğrudan Türkiye toplumuyla birlikte yaşıyor olması, entegrasyon politikalarına acil ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir.

Entegrasyon politikalarının temelinde eğitim ve istihdam bulunmaktadır. Fakat bunun yanında Suriyelilerle ortak geçmiş vurgusu yapılarak kültürel birliktelik ve paylaşımlar içine de girilmektedir. Bu da uygulamaların, ilk bölümde açıklanan teoriler arasında sosyal entegrasyona yakın olduğunu göstermektedir. Sürecin sadece ekonomik veya yasal sorumluluklar bağlamında değil tüm alanları kapsayan bütüncül bir biçimde ilerlediği görülmektedir. Ulusal eylem planında STK'ların dahil edildiği bir entegrasyon süreci fikri sürdürülmekte ve içinde bulunulan durumda büyük rol üstlenmektedirler. Bunun dahi kendi içinde yani STK sorumlularıyla Suriyelilerin ilişkisinin artması anlamında, entegrasyona katkı sağladığı görülmektedir. Lakin sürecin yürütülmesindeki karmaşanın önüne geçilerek devletin rolünün artırılması gerekliliği de unutulmamalıdır.

İlk bölümde bahsedilen Greeley'in kültürel entegrasyon modelinin ilk seviyesini oluşturan kültürel şok aşaması, ülkemizdeki çoğu Suriyeli için geçen altı seneye rağmen geçerliliğini korumaktadır. Çünkü halen çoğunun temel sorunlarının başında, Türkiye'de hayatlarını sürdürme gelmektedir. Bu noktada önümüzde birlikte yürünmesi gereken uzun bir yol olduğu ve sürecin ne kadar sağlıklı yürütülürse o kadar sağlam bir gelecek oluşacağı unutulmadan hareket edilmesi gerekmektedir.

Türkiye'nin Suriyelilere yönelik entegrasyon politikaları 2013'ten itibaren uygulanmaya başlanmış olsa da halen kurulum aşamasında olduğu görülmektedir. Buna rağmen Suriyelilerin statülerinin kanunlaşması, hak ve sorumluluklarının tanımlanması gibi çok sayıda önemli adımlar atılmıştır.

Tüm bu önemli adımlara rağmen sürecin hızlı ve ani başlamış olması ile kalıcılıktan uzak algının varlığı, Suriyelilere yönelik politika üretmekten ziyade detaylı kayıtların oluşmasını dahi etkilemiştir. Eğitim, istihdam, sağlık hizmetlerine erişimleri, meslekleri, eğitim durumları, yetenekleri gibi detaylı verilerin oluşturulamamış olması ve bu verilerin sadece beyana dayalı olduğundan güvenilirliğiyle ilgili ciddi soru işaretlerinin bulunması konu ile ilgili en ciddi sorunların başında gelmektedir. Bu doğrultuda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının daha paylaşımcı ve özellikle süreçten sorumlu kurumların buna ek olarak denetleyici rol üstlenmelerine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Suriyelilerin Türkiye’deki konumları ile temel hak ve sorumluluklarını belirleyen en temel düzenleme olan geçici koruma yönetmeliğinin YUKK temelinde çıkarılmış olmasına rağmen daha detaylı bu özelde kanunlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine yönetmelikte sözü geçen geçici korumanın süresinin belirtilmemiş olması, yeterince sıkıntılı olan süreci Suriyeliler için daha sorunlu ve belirsiz hale getirmektedir. Bunun netleşmesine ya da üzerinde daha detaylı çalışmalar yapılmasına gerek duyulmaktadır.

Tüm siyasi baskılara, ekonomik çıktılara, zaman zaman meydana gelen toplumsal hoşnutsuzluklara rağmen Türkiye devleti 2013’ten bu yana kararlı ve istikrarlı bir politika yürütmeyi hedeflediği görülmektedir. Fark edilen eksiklikler onlara yönelik çözüm arayışına girilmesine sebep olmaktadır. GİGM’in, “Suriyeliler kayıtlarını güncellemeye davet ediliyor” şeklindeki duyurusuyla Türkiye’nin en ciddi eksiği kabul edilen kayıtların yetersiz ve eksikliğine yönelik yayınladığı duyuru buna örnek verilebilmektedir (www.goc.gov.tr, 2017). Kuşkusuz Suriyelilerin entegrasyonun sağlanması hem Suriye hem Türkiye halklarına fayda sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Adıgüzel Y. (2016), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balı A.Ş. (2001), *Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet. 'Öteki' İle Barış İçinde Yaşamak*, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Canatan K. (1990), *Göçmenlerin Kimlik Arayışı: Konuk İşçilikten Yerleşik Göçmenliğe*, İstanbul: Endülüs Yayınları.
- Canatan K. (1995), *Avrupa'da Müslüman Azınlıklar*, İstanbul: İnsan Yayınları.
- Çağlar A. ve Onay A. (2015), *Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz, Göç ve Uyum*, İ. Sirkeci, B. D. Şeker, M. Yüceşahin, Londra: Transnational Press London.
- Doytcheva, M. (2016), *Çokkültürlülük*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Easton D. (1953), *The Political System: An Inquiry into the State of Political Science*, New York: Knopf.
- Ekşi N. (2016), *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, 4. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Erdoğan M. M. (2015), *Türkiye'deki Suriyeliler Toplumsal Kabul ve Uyum*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ergun, T. (2004), *Kamu Yönetimi: Kuram, Siyasa, Uygulama*, Ankara: TODAİE.
- Giddens, A. (2002), *Sosyoloji*, C. Güzel (çev.), Ankara: Ayraç Yayınları.
- Gordon, M. M. (1964), *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion and National Origins*, New York: Oxford University Press.
- Göker G. (2015), *Göç, Kimlik, Aidiyet: Kültürlerarası İletişim Açısından İsveçli Türkler*, Konya: Literatür Academia.

- Greeley, Andrew M. (1971), *Why Can't They be Like Us?: America's White Ethnic Groups*, Clarke, Irwin & Company, USA.
- Habermas J. (2002), *Öteki Olmak, Ötekiyle Yaşamak*, İ. Aka(çev.), İstanbul: YKY.
- Huntington, S. P. (2004), *Who We Are?, The Challenges to American's National Identity*, New York: Simon & Schuster.
- Kymlicka W. (2015), *Çokkültürlü Yurttaşlık: Bir Azınlık Teorisi*, A. Yılmaz(çev.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Laswell H.D.& A. Kaplan (1970), *Power and Society A Framework for Political Inquiry*, New Haven, Yale University Press.
- Löffler, B. (2011), *Integration in Deutschland*, München: Oldenbourg Wissenschaftsverlag.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. O. A. Kömürcü (çev.) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Miller, M. J. ve S. Castles (2008), *Göçler Çağı*, (çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Modood T. (2014), *Çokkültürcülük: Bir Yurttaşlık Tasarımı*, İ. Yılmaz (çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Öner, N. A. (2015), “Göç Çalışmalarında Temel Kavramlar”, *Küreselleşme Çağında Göç*, S. G. İhlamur Öner ve N.A. Şirin Öner (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özgür N. ve Özer Y. (2010), *Türkiye’de sığınma sisteminin Avrupalılaştırılması*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Parekh B. (2002), *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek: Kültürel Çeşitlilik ve Siyasal Teori*, B.Tanrıseven (çev.), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Price, C. (1969), *The Study of Assimilation, Migration*. [iç.], J.A. Jackson (ed.), Cambridge University Press, Cambridge.
- Schnapper, D. (2005), *Öteki İle İlişki*, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Şeker, B. D. (2015), Göç ve Uyum Süreci: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, İ. Sirkeci, B. D. Şeker, M. Yüceşahin (Ed.), *Göç ve Uyum*, Londra: Transnational Press London.
- TAFT, R. (1966), *From Stranger to Citizen*, London: Tavistock Publications.
- Taylor C. (2014), *Çokkültürcülük: Tanınma Politikası*, A. Gutmann(hzl.), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Türker, D.& Yıldız, A. (2015), Göçmenlerde Sosyo-Psikolojik Entegrasyon Analizi, İ. Sirkeci, B. D. Şeker, M. Yüceşahin, (Ed.), *Göç ve Uyum*, Londra: Transnational Press London.
- Unutulmaz K. O. (2015), “Gündemdeki Kavram: “Göçmen Entegrasyonu”- Avrupa’daki Gelişimi ve Britanya Örneği”, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, S. G. İhlamur Öner ve N.A. Şirin Öner (drl.), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçın, C. (2004), *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayıncılık.

Sürekli Yayınlar

- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(20), 293.
- Berry, J. W., U. Kim, T. Minde ve D. Mok (1987), Comparative Studies of Acculturative Stress, *International Migration Review*, 21, ss. 491-511.
- Berry, J. W. (1997), Immigration, Acculturation and Adaptation, *Applied Psychology: An International Review*, s. 5-68.
- Bilgin N. (2005), Çokkültürlülük ve Ulusal Kimlik, *Türkiye Günlüğü Dergisi*, S.80, ss. 52-63.
- Bloemraad, Irene, Korteweg, Anna ve Yurdakul, Gökçe. (2008), Citizenship and Immigration: Multiculturalism, Assimilation, and Challenges to the Nation-State, *The Annual Review of Sociology*, V: 34, ss.153-179.
- Canatan, K. (2002), Hollanda’da Çokkültürlü Toplum Tartışmaları ve Karşı-Çokkültürcü Söylemin Analizi, *Avrupa Günlüğü*, Sayı 2, ss. 317-332.
- Canatan K. (2009), Avrupa Toplumlarında Çokkültürcülük: Sosyolojik Bir Yaklaşım, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:2/6, ss.80-97.
- Castles, S. (2007), Twenty-First_Century Migration as a Challenge to Sociology, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 351-371.
- Güner C. (2007), İltica Konusunda Türkiye’nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C: 56, S: 4, ss. 81-109.
- Joppke C. (1996). Multiculturalism and Immigration: A comparison of the United States, Germany and Great Britain. *Theory and Society*, 25 (4), 449-500.
- Koçak O. ve R. D. Gündüz, Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:7, S:12, ss. 66-91.
- Richard Y. Bourhis, L. C. (1997), Towards an Interactive Acculturation Model: A Social Psychological Approach, *International Journal of Psychology*, 369-386.

- Seydi A. R. (2014), Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 31, ss.267-305.
- Şahin B. (2010), Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme, *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:55, ss. 103-134.
- Şahin, C. (2001). Yurt Dışı Göçün Bireyin Psikolojik Sağlığı Üzerindeki, *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 59.
- Şan, M. K., & Haşlak, İ. (2012), Asimilasyon ile Çokkültürlülük Arasında Amerikan Anaakımını Yeniden Düşünmek, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 29-53.
- Vatandaş, C. (2001), Çokkültürlü Yapıda Ulusal/ Etnik Kimlikler (Kanada Örneği), *Sosyal Bilimler Dergisi*, 101-115.
- Van Oudenhoven J.P., Ward C., Masgoret A.M. (2006), Patterns of Relations Between Immigrants and Host Societies, *International Journal of Intercultural Relations*, 30(6), 637-651.
- Yalçın, C. (2002), Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 26, No:1, ss.45-60.
- Yasin Y. (2016), Sağlık Hizmeti Veren Sivil Toplum Kuruluşları Ve Sığınmacılar, Savaş, Göç ve Sağlık, *Türk Tabipler Birliği Yayınları*, Ankara, ss. 95-102.

İnternet Kaynakları

Aljazeera Türk (2017), Diplomalı Suriyeliler iş arıyor, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/diplomali-suriyeliler-ariyor>, (7 Mayıs 2017).

Anadolu Ajansı (2016), Türkiye'de 500 Göçmen Sağlık Merkezi kurulacak, <http://aa.com.tr/tr/saglik/turkiyede-500-gocmen-saglik-merkezi-kurulacak/710218>, (6 Mayıs 2017).

Anadolu Ajansı (2017), Suriyeli doktorlara 'özel' çalışma izni, <http://aa.com.tr/tr/saglik/suriyeli-doktorlara-ozel-calisma-izni/735312>, (7 Mayıs 2017).

Amerikanın Sesi (2017), Suriyeli Çocukları Okula Kavuşturan Dernek, <http://www.amerikaninsesi.com/a/suriyeli-cocuklari-okula-kavusturan-dernek/3756729.html>, (3 Mayıs 2017).

Arap Ülkeleri Birliği Konseyi (1994), “*Arap Devletlerinde Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Sözleşmesi*”, http://www.madde14.org/index.php?title=Arap_%C3%9Clkelerinde_M%C3%BClteciilerin_Durumunu_D%C3%BCzenleyen_S%C3%B6zle%C5%9Fme, (12 Mart 2017).

Avrupa Konseyi (1950), *İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Koruma Avrupa Sözleşmesi*, http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=111:san-haklari-ve-temel-giller-korunmasina-k-avrupa-slees11-protokol-e-de&Itemid=36, (12 Mart 2017).

Avunduk D. (2016), Trabzon'da sığınmacılar için Türkçe kursu, *Anadolu Ajansı*, <http://aa.com.tr/tr/turkiye/trabzonda-siginmacilar-icin-turkce-kursu-/705365>, (9 Mayıs 2017).

Birleşmiş Milletler (1945), *Birleşmiş Milletler Antlaşması*, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf>, (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler (1948), *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, https://www.unicef.org/turkey/udhr/_gi17.html, (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler (1951), *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*,
<http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusun%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler (1954), *Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi*,
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_14.pdf, (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler (1967), *Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü*,
[http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf), (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler (1967), *Devlete Sığınmaya İlişkin Beyanname*,
http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_25.pdf, (12 Mart 2017).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (2017), Suriyeliler için mesleki eğitim kursları tüm hızıyla devam ediyor,
<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/presscenter/articles/2017/01/suriyeliler-icin-mesleki-eitim-kurslar-tuem-hzyla-devam-ediyor--.html>, (3 Mayıs 2017).

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı (2005), *İltica ve Göç Mevzuatı*,
http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, (20 Mart 2017).

Biyometrik Verileri Alınarak Kayıt Altına Alınan Suriyelilerin Yaş Ve Cinsiyete Göre Dağılımı, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (17.05.2017).

Bursadabugün (2017), Bursa'ya Suriyeliler için yeni sağlık merkezi!,
<http://www.bursadabugun.com/haber/bursa-ya-suriyeliler-icin-yeni-saglik-merkezi-781717.html>, (6 Mayıs 2017).

CNN (2016), Sağlık Bakanlığı Suriyelilere sağlanan sağlık hizmetlerini açıkladı,
<http://www.cnnturk.com/turkiye/saglik-bakanligi-suriyelilere-saglanan-saglik-hizmetlerini-acikladi>, (6 Mayıs 2017).

Devlet Planlama Teşkilatı (2003), *Türkiye İçin Katılım Ortaklığı Belgesi*, <http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/Download/2996/2003.pdf>, (20 Mart 2017).

Dünya Bülteni (2012), Dinçer: Oyunun kuralı değişmemeli, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=221066>, (22 Nisan 2017).

Ekonomi Bakanlığı (2016), *31.12.2016 Tarihi İtibariyle Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi*, <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Folders/web/Yat%c4%b1r%c4%b1m/Uluslararası%c4%b1%20Yat%c4%b1r%c4%b1mlar/03.Uluslararası%c4%b1%20Do%c4%9frudan%20Yat%c4%b1r%c4%b1m%20%c4%b0statistikleri/31.12.2016%20Tarihi%20%c4%b0tibariyle%20T%c3%bcrkiye'de%20Faaliyette%20Bulunan%20Yabanc%c4%b1%20Sermayeli%20Firmalar%20Listesi.xls?lve>, (10 Haziran 2017).

Gaziantep Ticaret Odası (2015), *İçimizdeki Suriye*, <http://gto.org.tr/upload/serbest/Icimizdeki-Suriye-Ortak-Akil-Raporu--2-113627.pdf>, (10 Haziran 2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler, http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik, (17.05.2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017), *Suriyeliler kayıtlarını güncellemeye davet ediliyor*, http://www.goc.gov.tr/icerik6/suriyeliler-kayitlarini-guncellemeye-davet-ediliyor_350_361_10611_icerik, (19 Mayıs 2017).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2014), *Geçici Koruma Yönetmeliği*, http://www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf, (24 Mart 2017).

Göç Terimleri Sözlüğü, (2009), www.goc.gov.tr: [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), (15 Şubat 2017).

Güçtürk, Y. (2014). Sürün ile Savaş Arasında Suriyeli Mülteciler, *Siyaset. Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, Ankara, <http://setav.org.tr/5-soru-surgun-ile-savas-arasinda-suriyeli-multeciler/yorum/18059>, (24 Nisan 2017).

Habertürk (2015), Suriyelilere çocuk felci aşısı,

<http://www.haberturk.com/saglik/haber/1030908-suriyelilere-cocuk-felci-asisi>, (6 Mayıs 2017).

Hürriyet (2016), Suriyeli öğrenciler için 4 bin 200 öğretmen alımı yapılacak,

<http://www.hurriyet.com.tr/suriyeli-ogrenciler-icin-4-bin-200-ogretmen-alimi-yapilacak-40268173>, (3 Mayıs 2017).

Hürriyet (2017), Mülteci gençlere girişimcilik dersi, <http://www.hurriyet.com.tr/multeci-genclere-girisimcilik-dersi-40442084>, (8 Mayıs 2017).

İçişleri bakanlığı (2005), *İltica Ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı*, [http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani\(3\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/turkiye_ulusal_eylem_plani(3).pdf), (20 Mart 2017).

Kahvecioğlu A. (2017), Türkiye’de 230 bin ‘vatansız’ bebek doğdu, *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/turkiye-de-230-bin-vatansiz--gundem-2374476/>, (25 Şubat 2017).

Milli Eğitim Bakanlığı (2012, Ekim 3), *Batı ülkelerinden 2 saat az ders veriyoruz*, <http://www.meb.gov.tr/haberler/2012/03102012.pdf>, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013a), *Ülkemizde Kamp Dışında Misafır Edilen Suriye Vatandaşlarına Yönelik Tedbirler*, https://melikgazi.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_05/03024558_suriye.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2017

Milli Eğitim Bakanlığı (2013b), *Suriyeli Çadırkent Eğitimcilerine Eğitim Semineri Verildi*, <http://kmaras.meb.gov.tr/www/suriyeli-cadirkent-egiticilerine-egitim-semineri-verildi/icerik/717>, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013c), *Ülkemizde Geçici Koruma Altında Bulunan Suriye Vatandaşlarına Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri*, http://fethiye.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2013_10/02093016_scannedimage24.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2017.

- Milli Eğitim Bakanlığı (2014a), *Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri*, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html, (25 Şubat 2017).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2014b), *Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri*, http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html, Erişim Tarihi: 25.02.2017.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2015), *MEB 2015-2019 Stratejik Planı*, http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15i_mzasz.pdf, Erişim Tarihi: 25.02.2017.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2017), *Geçici Süreli Öğretici Ve Rehberlik Danışman Alımına İlişkin Duyuru*, <http://pictes.meb.gov.tr/www/gecici-sureli-ogretici-ve-rehberlik-danisman-alimina-iliskin-duyuru/icerik/18>, (3 Mayıs 2017).
- Milliyet* (2012), Suriyeli mülteciye üniversite kapısı, <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-multeciye-universite-kapisi-gundem-1600266/>, (28 Nisan 2017).
- Milliyet* (2016), Suriyeli patronlar, <http://www.milliyet.com.tr/suriyeli-patronlar-ekonomi-2313478/>, (8 Mayıs 2017).
- Milliyet* (2017a), Gaziantep'te “İş Ve İstihdam Forumu”, <http://www.milliyet.com.tr/gaziantep-te-is-ve-istihdam-forumu-gaziantep-yerelhaber-2031839/>, (7 Mayıs 2017).
- Milliyet* (2017b), 'Suriyeli kadınlara ufuk açacağız', <http://www.milliyet.com.tr/-suriyeli-kadnlara-ufuk-acacagiz-/pazar/haberdetay/23.04.2017/2437258/default.htm>, (7 Mayıs 2017).
- MSF (2015), International Activity Report 2014, http://www.msf.org/sites/msf.org/files/msf_international_activity_report_2014_en.pdf, (19 Mayıs 2017).
- Mülteciler Derneği (2015), Mülteciler Eğitim Merkezi, <http://multeciler.org.tr/multeciler-egitim-merkezi/>, (2 Mayıs 2017).

NTV (2016), Suriyeli öğrenciler için 4 bin 200 öğretmen alımı yapılacak, <http://www.ntv.com.tr/egitim/suriyeli-ogrenciler-icin-4-bin-200-ogretmen-alimi-yapilacak,WiV-iQToOUS18Tk56cY0ng>, (9 Mayıs 2017).

Pasaport Kanunu (1950), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.5682.pdf>, (13 Mart 2017).

Resmi Gazete (1934), İskan Kanunu, Sayı:2733, <http://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, (13 Mart 2017).

Resmi Gazete (2006), Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127.htm>, (13 Mart 2017).

Resmî Gazete (11 Nisan 2013), Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>, (20 Mart 2017).

Resmî Gazete (2016), Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/01/20160115-23.pdf>, (24 Mart 2017).

SGDD (2017), Göçmen Sağlığı Eğitim Merkezleri, <http://sgdd.org.tr/gocmen-sagligi-egitim-merkezleri/>, (6 Mayıs 2017).

TBMM (2006), *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007- 2013)*, <http://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/kalkinma-plani-9-genel-kurul.pdf>, (15 Mart 2017).

T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Barınma Merkezlerinde Son Durum, <https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>, (17.05.2017).

The Council of The European Union (2001), *Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof*, Official Journal of the European Communities, <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2001:212:0012:0023:EN:PDF>, (12 Mart 2017).

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu(THSK), *Muğla “Suriyeli Çocuklar İçin Aşı Kampanyası Devam Ediyor”*, <https://www.thsk.gov.tr/il-faaliyetleri/112-mugla/mugla-%E2%80%9Csuriyeli-cocuklar-icin-asi-kampanyasi-devam-ediyor%E2%80%9D-subat-2017.html>, (16 Mayıs 2017).

Türkiye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994), <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf>, (13 Mart 2017).

Türk Dil Kurumu, (TDK), <http://www.tdk.gov.tr>, (12 Şubat 2017).

T24 (2017a), Doktorundan çaycısına herkes Suriyeli; sınır kentlerdeki klinikleri kim, nasıl kurdu?, <http://t24.com.tr/haber/doktorundan-caycisina-herkes-suriyeli-sinir-kentlerdeki-klinikleri-kim-nasil-kurdu,392161>, (16 Mayıs 2017).

T24(2017b), Türkiye'de ne kadar Suriyeli var; ne kadarı kayıtlı olarak çalışıyor, kaç iş arıyor?, <http://t24.com.tr/haber/turkiyede-ne-kadar-suriyeli-var-ne-kadari-kayitli-olarak-calisiyor-kaci-is-ariyor,392171>, (10 Haziran 2017).

Unicef(2016), *Syria Crisis February 2016 Humanitarian Results*, <http://childrenofsyria.info/download/8612/>, (10 Haziran 2017).

Ülkar E. (2015), Suriyelilere 100 okul, *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/suriyelilere-100-okul-30105072>, (9 Mayıs 2017).

Yenişafak (2011), Tel örgüyü aşarak Türkiye'ye kaçtılar,

<http://www.yenisafak.com/gundem/tel-orguyu-asarak-turkiyeye-kactilar-316675>,

(8 Mayıs 2017).

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (2013), *Bakanlar Kurulu Kararı'nın 4'üncü Maddesi*,

[http://www.yok.gov.tr/documents/10279/34559/1008-4.9.13.pdf/f5d93bd3-015c-](http://www.yok.gov.tr/documents/10279/34559/1008-4.9.13.pdf/f5d93bd3-015c-400c-bfcd-78611de00274?version=1.0)

[400c-bfcd-78611de00274?version=1.0](http://www.yok.gov.tr/documents/10279/34559/1008-4.9.13.pdf/f5d93bd3-015c-400c-bfcd-78611de00274?version=1.0), Erişim Tarihi: 25 Şubat 2017.



Diğer Kaynaklar

- Açıkgöz M. Ve Ariner H. O. (2014), “Turkey’s new law on foreigners and international protection: An introduction”, Briefing Paper 2, University of Oxford, *Turkish Migration Studies Group (TurkMiS), Centre on Migration, Policy and Society*.
- Aras B. Ve Yasun S. (2016), The Educational Opportunities And Challenges Of Syrian Refugee Students In Turkey: Temporary Education Centers And Beyond, Ipc-Mercator Policy Brief, Veritas Basım.
- Berlinghoff M. (2013), Migration and Cultural Integration in Europe, ifa-Edition Culture and Foreign Policy, *Conference Report*, Brussel, s 3-15.
- Büyükçalık M. E. (2014), Mülteci Hukuku’nun Gelişimi Ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi SBE.
- Ceceli, K. S. (2012), Çokkültürcülük Politikalarından Entegrasyon Politikalarına Geçiş: Hollanda’daki Türkiye Kökenli Göçmenler Üzerine Bir İnceleme, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Coşkun İ.& Emin M.N. (2016), Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası Fırsatlar Ve Zorluklar, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, İstanbul: Turkuvaz Matbaa.
- Düvell, F. (2006), “Questioning Conventional Migration Concepts: The Case of Transit Migration”, Paper Presented to Workshop “Gaps and Blindspots of Migration Research”, 25 Haziran, *Central European University*, Budapeşte.
- Ekşi N. (2016), Suriyelilerin Hukuki Statüsü Ve Suriyelilere Sağlanan Hizmetler, Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştay Raporu, *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, Ankara: Başak Matbaacılık, ss. 19-28.
- Emin, M.N. (2016), Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, İstanbul: Turkuvaz Matbaa.

- Eren Yılmaz E. (2016), Kitlemel Akınlarda Geçici Koruma: Türkiye’deki Suriyeliler, *Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler I*, P. Yazgan ve F. Tilbe (der.), Londra: Transnational Press London, ss.125-134.
- Esser, Huserl (2000). “Integration and Ethnic Stratification”. Hartmut Esser et al. (Eds.), Towards Emerging Ethnic Classes in Europe? Volume 1 Workshop Proceedings, Project Conclusions, *Integration and Ethnic Stratification*, Ethnic Economy and Social Exclusion. Weinheim: Freudenberg Stiftung GmbH. 49-84.
- Human Rights Watch* (2015), “Geleceğimi Hayal Etmeye Çalıştıgımda Hiçbir Şey Göremiyorum” Türkiye’deki Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitime Erişiminin Öündeki Engeller–Kayıp Nesil Olmalarını Önlemek, ABD, https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/turkey1115tu_web.pdf
- Hupka S. (2003), Individuation und soziale Identität türkischer Jugendlicher in Berlin im Kontext von Freundschaftsbeziehungen, <http://deposit.ddb.de/cgi-bin/dokserv?idn=967429390>
- İstanbul Bilgi Üniversitesi*, (2015). Suriyeli Mülteci Çocukların Türkiye Devlet Okullarındaki Durumu Politika ve Uygulama Önerileri. <http://www.cocukcalismalari.org/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf>
- Karataş, A. (2006), Almanya’daki Türkiyeli Göçmenler Özelinde Asimilasyon ve Entegrasyon, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi SBE.
- Kaya İ ve Eren Yılmaz E. (2015), Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları Ve Yükümlülükleri, *Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)*, İstanbul: Turkuvaz Matbaacılık.
- Özhan İ. (2006), Farklılaşmanın Özel Görünümleri Olarak Çokkültürlülük Ve Çokkültürcülük, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi SBE.
- Palabıyık A.& Koç Y. (2011), Zorunlu Göç ve Fakirliğin Diğer Adı: Mülteciliğin Dünya’da ve Türkiye’deki Gelişimi (2004-2007), *International Conference On Eurasian Economies*, ss.325-334.

Seyyar A. (2008), *Sosyal Siyaset Terimleri Ansiklopedik Sözlük*, Sakarya Yayıncılık.

Castles S., M. Korac, E.Vasta ve S.Vertovec (2002), “Integration: Mapping the Field”, Home Office Online Report 28/3, s. 131-132. (Report of a Project carried out by the University of Oxford Centre for Migration and policy Research and Refugee Studies Centre contracted by the Home Office, Immigration Research and Statistics Service (IRSS)).

United Nations High Commissioner for Refugees. (2016). Global Trends Forced Displacement in 2015. Switzerland: *United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR*.



ÖZGEÇMİŞ

Zehra Hopyar 1989 yılında Konya'nın Seydişehir ilçesinde doğdu. İlk ve ortaöğrenimini farklı şehirlerde, liseyi Beypazarı Lisesi'nde tamamladı. 2008'de girdiği Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden 2013'te mezun oldu. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine başladı. 2014-2015 yılında Erasmus programı kapsamında on ay süreyle London School of Economics and Political Science'da bulundu. Yabancı dil olarak İngilizce bilmektedir.

